

ХАРКІВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
«НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ»

**Формування професійної мобільності суб'єктів  
освітнього процесу в умовах мультилінгвальної  
підготовки**

*Монографія*

Під заг. редакцією канд. пед. наук Т.Ф. Бочарникової

Харків  
Видавництво НУА  
2023

УДК 378.091:81:316.444.5(082)

Ф79

*Рекомендовано до видання Вченою радою Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія».*

*Протокол № 1 від 20.10.2023*

**Рецензенти:**

*Ребрій О.В., д-р філол. наук, проф., зав. кафедри перекладознавства імені Миколи Лукаша, Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна*

*Руднева І.С., канд. пед. наук, доцент кафедри романо-германської філології, в.о. зав. кафедри романо-германської філології, Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна*

*Змійова І.В., канд. філ. наук, проф. кафедри германо-романської філології та перекладу, Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»*

Під заг. редакцією канд. пед. наук Т.Ф. Бочарникової

Ф79 Формування професійної мобільності суб'єктів освітнього процесу в умовах мультилінгвальної підготовки : монографія / під заг. ред. Т. Ф. Бочарникової ; Нар. укр. акад., каф. герм.-роман. філол. та перекладу. – Харків : Вид-во НУА, 2023. – 115 с.

У монографії викладачів кафедри германо-романської філології та перекладу представлені матеріали, що характеризують різноманітні питання проблеми формування професійної мобільності усіх суб'єктів освітнього процесу в умовах мультилінгвальної підготовки: теоретичні та практичні аспекти формування професійної мобільності викладачів та студентів – майбутніх фахівців у галузі філології та перекладу, формування професійної мобільності майбутніх філологів-перекладачів у дистанційному навчанні мультимедійними засобами, вплив інтернаціоналізації навчання на результат вивчення іноземних мов, досвід студентської мобільності як передумова професійної успішності, право студентів українських закладів вищої освіти на реалізацію академічної мобільності.

УДК 378.091:81:316.444.5(082)

## ВСТУП

Монографія присвячена актуальній темі професійної мобільності суб'єктів освітнього процесу в умовах мультилінгвальної підготовки.

Колектив авторів робить спробу аналізу факторів, що мають сприятливий вплив на формування цієї якості в усіх суб'єктів освітнього процесу: викладачів і студентів. Дослідження професійної мобільності викладача, що виступає як головна умова інноваційного розвитку професійної освітньої установи, сприяло уточненню цього поняття, визначенню психолого-педагогічних властивостей мобільності особистості, академічної та професійної мобільності, її змісту і структури. Уточнено, що *мобільністю* є активність особистості до реалізації певної специфічної діяльності, що призводить до якісних перетворень у цій діяльності, а також як здатність адаптуватися до нових обставин та умов життя. *Академічну мобільність* у професійній освіті визначено як спроможність учасників освітнього процесу реалізовувати різноманітні освітні траєкторії, можливість навчатися, викладати, стажуватися, проводити наукову діяльність у інших закладах вищої освіти або за кордоном. Уточнено поняття «*професійна мобільність*» як інтегративну характеристику та здатність особистості до якісного і швидкого оволодіння ключовими професійними компетенціями, постійного підвищення рівня цих компетенцій у різних видах професійної діяльності, успішного вибудовування власної траєкторії професійного розвитку.

Акцентовано увагу на формуванні професійної мобільності як результаті якісної підготовки фахівців у закладі вищої освіти. Формування професійної мобільності майбутнього філолога-перекладача, як передумови його конкурентоспроможності на ринку праці, пов'язано із вирішенням низки питань, зокрема й теоретико-методологічного характеру. Одним із основних завдань розв'язання цієї проблеми є підготовка фахівця, здатного ефективно застосовувати отримані впродовж навчання знання для виконання суміжних видів діяльності, його готовності до оперативного відбору та реалізації оптимальних способів виконання різноманітних завдань у своїй професійній сфері. Вплив студентської мобільності на подальшу професійну успішність має значний вплив. Досліджуються переваги, які студенти отримують, набуваючи міжнародний досвід, включаючи розширення соціокультурних об'єктів, удосконалення мовних навичок, формування міжнародних мереж та розвиток навичок адаптуватися та розв'язувати проблеми. Також розглядається вплив студентської мобільності на конкурентоспроможність на глобальному ринку праці та роль цього досвіду у формуванні лідерських якостей.

Встановлено, що існує необхідність дослідження закономірностей процесу, механізмів та засобів формування професійної мобільності майбутніх філологів-перекладачів. Таким чином, виникає необхідність створення умов, що відповідають сучасній освітній парадигмі та характеризуються професіоналізмом, професійною культурою, рефлексією та професійною адаптивністю: професіоналізація навчання; активне впровадження сучасних інформаційних технологій навчання з метою формування технологічної культури; формування рефлексивних умінь; самостійна пізнавальна діяльність. Виділено такі напрями практичної роботи з майбутніми філологами-перекладачами: використання методів професійно спрямованого навчання з метою формування їх професійної спрямованості; застосування інформаційно-комунікаційних технологій; використання методів і технологій розвитку вмінь та навичок самостійної роботи та практичного застосування набутих знань, як компонента професійної мобільності. Вивчення умов формування професійної мобільності майбутніх філологів-перекладачів дозволило дійти висновку, що ця якість особистості формується впродовж усього періоду навчання під впливом різних педагогічних умов та засобів.

Мультимедійні засоби на сучасному рівні розвитку освітнього процесу дозволяють впроваджувати такі підходи до формування майбутнього фахівця, які можуть повністю задовольнити попит роботодавців на компетентних спеціалістів, що у своїй професійній сфері володіють знаннями, уміннями, навичками та компетенціями, які підвищують їх адаптивність та конкурентоспроможність в умовах постійних змін, тобто професійно мобільних фахівців. Виділено ряд переваг застосування засобів мультимедіа у сучасних умовах: навчальний процес може відбуватися у будь-якому куточку світу; сучасні мультимедійні засоби дозволяють урізноманітнити навчальний матеріал та зробити його більш доступним і наглядним; можливості постійного доступу до навчальних матеріалів розвивають дисциплінованість студентів (за умови чітких термінів їх виконання). Встановлено основні функції мультимедійних засобів, що впливають на формування професійної мобільності майбутніх філологів-перекладачів: педагогічна; компенсаторна; освітня; розвивальна; адаптивна.

## **АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ:**

**Бочарникова Т. Ф.** (РОЗДІЛИ: Вступ; Зміст і структура професійної мобільності викладача: теоретичний аспект; Формування професійної мобільності майбутнього філолога-перекладача як передумова його конкурентоспроможності на ринку праці; Мультимедійні засоби як фактор впливу на формування професійної мобільності майбутніх філологів-перекладачів).

**Ануфрієва І. Л.** (РОЗДІЛ: Інтернаціоналізація у вивченні іноземних мов)

**Бочарникова Т. Ф., Лембік С.О.** (РОЗДІЛ: Формування професійної спрямованості майбутніх філологів-перекладачів у дистанційному навчанні)

**Закринична Н.І., Шмакова Л. М.** (РОЗДІЛ: Мобільність студентів та деякі аспекти викладання німецької мови як другої іноземної у період невизначеності).

**Паненко І. О., Якуніна А., Пономарьов Д.** (РОЗДІЛ: Досвід студентської мобільності як передумова професійної успішності).

**Яріз Є. М., Яріз Н. О.** (РОЗДІЛИ: Реалізація права на академічну мобільність студентами українських закладів вищої освіти; Академічна мобільність в контексті процесів інтернаціоналізації вищої освіти на іbero-американському просторі).

## ЗМІСТ І СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ

### ВИКЛАДАЧА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Сучасні соціально-економічні умови вимагають розвитку інноваційної діяльності закладів вищої освіти. Модернізація сучасної освіти повинна задовольняти найважливіший принцип – принцип інноваційності, який забезпечує високий рівень підготовки професійних кадрів, стимулює впровадження й розвиток нових педагогічних технологій у навчальний процес і якісно змінює ставлення викладача до процесу навчання й самонавчання. На нашу думку, однією з основних умов створення такого простору освітнього закладу є розвиток професійної мобільності викладачів. У наукових публікаціях усе частіше натрапляємо на підвищений інтерес до питання мобільності. Терміни «мобільність», «академічна мобільність», «професійна мобільність» тощо вже не є новими в сучасних українських та закордонних публікаціях. Проте такий інтерес науковців до означеної проблеми є цілком закономірним та виправданим, оскільки сучасне суспільство потребує фахівців, готових до змін, підготовлених до професійної діяльності в мінливих умовах – соціальних, економічних, професійних тощо. Тільки такі фахівці можуть успішно модернізувати сучасне суспільство, а також забезпечити його стабільний розвиток та інтеграцію у світовий освітній простір. Можемо дійти висновку, що дослідження проблем професійної мобільності викладачів є об'єктивною *необхідністю*, що підсилює ефект освітніх трансформацій. При цьому особливо слід підкреслити специфіку педагогічного аспекту проблеми, суть якого полягає у формуванні професійної мобільності фахівця як фактора інноваційного розвитку освітнього закладу, що підкреслює *актуальність* проблеми.

Значний вплив на вивчення теоретичних основ формування професійної мобільності фахівців здійснили педагоги-науковці А. Артюшенко, С. Бриньов, А. Ващенко, Л. Горюнова, В. Дюніна, Н. Коваліско, В. Куйбіда, Л. Меркулова, Н. Мурадян, Н. Ничкало, Є. Рапацевич, С. Савицький, Н. Шевченко та інші. Питання необхідності формування професійної мобільності в процесі фахової

підготовки порушують у працях вітчизняні науковці В. Астахова, В. Вертегел, О. Дядченко, С. Кисіль, Ю. Коломієць, В. Куйбіда, Б. Мещеряков, С. Мурзіна, Р. Пріма, В. Триндюк. Психолого-педагогічні аспекти формування професійної мобільності в навчальному процесі розкрито в працях Д. Барашевої, М. Павлюк, О. Романенко, Н. Соболев, І. Степанової, Л. Сушенцевої.

Успішність розвитку освітнього закладу визначається готовністю педагогічних працівників до гнучкого, мобільного реагування на мінливі потреби суспільства та ринку праці. Дослідження професійної мобільності викладачів, що виступає як головна умова інноваційного розвитку професійної освітньої установи, зумовлює уточнення цього поняття, визначення психолого-педагогічних властивостей мобільності особистості, її змісту та структури.

Аналіз сучасної наукової літератури з означеної проблеми дозволяє зробити висновок про існування різних точок зору щодо трактування феномена професійної мобільності. У зв'язку із цим дослідження професійної мобільності як педагогічної категорії передбачає уточнення таких ключових дефініцій, як «мобільність особистості», «академічна мобільність» та «професійна мобільність».

Мобільність особистості тісно пов'язана з рухом, дією, здатністю та готовністю до швидкого виконання завдань. Термін «мобільність» (рухливість) широко використовується в соціологічній, психологічній, педагогічній науках та економіці. У соціології під мобільністю розуміють перехід індивіда або соціальної групи з однієї соціально-професійної позиції в іншу, їх просування до вищого соціально-професійного статусу, а також переміщення на нижчі ієрархічні позиції. Окрім того, соціологи, крім вертикальної мобільності, виділяють ще й горизонтальну, що характеризує переміщення індивідів у межах однієї соціально-професійної групи. У психології мобільність особистості розуміємо як здатність людини швидко реагувати на мінливі умови, а також внутрішньо перебудовувати, змінювати свою психічну структуру: ціннісні орієнтації, мотиви, установки, відносини. У педагогічній науці термін «мобільність» уживають порівняно недавно, проте саме поняття

«мобільності» належить до багатьох сфер життєдіяльності людини. Таким чином, доходимо висновку, що мобільністю є активність особистості до реалізації певної специфічної діяльності, що приводить до якісних перетворень у цій діяльності, а також здатність адаптуватися до нових обставин та умов життя.

Академічна мобільність у професійній освіті означає спроможність учасників освітнього процесу реалізовувати різноманітні освітні траєкторії та передбачає їхню можливість навчатися, викладати, стажуватися, проводити наукову діяльність в інших закладах вищої освіти або за кордоном. Зазначимо, що забезпечення академічної мобільності є одним з важливих положень Болонської декларації. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 року № 579 «Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність» регулює основні види та форми академічної мобільності. 27 червня 2002 року відбулося прийняття Резолюції розвитку освіти протягом усього життя, що вивело питання професійної мобільності на новий рівень свого розвитку та спонукало країни до більш тісного співробітництва в цій системі освіти. На сучасному етапі інтеграція української освіти в єдиний освітній простір сприяє зростанню академічної мобільності викладачів та студентів, результатом якої є, на думку Л. Сушенцевої, «...уміння обирати способи взаємодії з навколишнім світом; здатність мислити в порівняльному аспекті; здатність до міжкультурної комунікації; здатність визнавати недостатність знання, що визначає мотивацію учіння; здатність змінювати самосприйняття тощо» [8, 34].

На думку В. Вертегел, метою академічної мобільності є «покращення якості освіти, підвищення ефективності наукових досліджень, удосконалення системи управління та підвищення конкурентоспроможності випускників на вітчизняному та міжнародному ринках освітніх послуг та праці, а також вивчення та впровадження передового досвіду зарубіжних вищих закладів освіти. Формами академічної мобільності є навчання за програмами



студентського обміну в партнерському вищому закладі освіти, мовні та наукові стажування, навчальна (дослідницька, виробнича) практика» [2, 257-258].

Таким чином, академічна мобільність – це можливість для фахівців придбати знання, уміння і навички, а також досвід їхнього застосування в контексті вирішення професійних завдань з точки зору глобального ринку праці.

Проведений аналіз понять «мобільність» та «академічна мобільність» дає змогу перейти до наступного терміна – «професійна мобільність», який є їхнім цілком логічним продовженням. У професійній педагогіці мобільність розглядають як готовність і здатність особистості адаптуватися до мінливих умов ринку праці; уміння швидко й успішно опановувати нову техніку й нові технології в рамках однієї професії; статусні переміщення в просторі професійної ієрархії; як діяльність зі створення, освоєння й використання нововведень в освіті. Аналізуючи окремі питання освіти, ми дійшли висновку, що науковці розуміють мобільність як «певний рух закладених у людині здібностей та їхню реалізацію впродовж усього життя», а саму мобільність вивчають у контексті поняття «активність особистості». Слід відзначити, що в цьому ракурсі, на думку дослідників, активність особистості зумовлює внутрішні, пов'язані зі спрямованістю особистості причини формування професійної мобільності. Окрім того, професійна мобільність перебуває на стику багатьох наук, що сприяє виникненню до неї інтересу з боку науковців різних спрямувань.

Нам є близькою думка В. Сидоренко, яка доходить висновку, що професійна мобільність характеризує:

- якість особистості, яка забезпечує внутрішні механізми розвитку через сформованість ключових, загальнопрофесійних компетентностей;
- професійну діяльність, що детермінована подіями, які змінюють середовище, результатом чого виступає самореалізація людини в професії й житті;

- процес перетворення себе й навколишнього професійного та життєвого середовища [7, 23].

Дисертацію Р. Пріми присвячено питанням теоретико-методичних засад формування професійної мобільності майбутнього фахівця. Дослідниця розуміє професійну мобільність «...як підґрунтя ефективного реагування особистості на «виклики» сучасного суспільства, своєрідний особистісний ресурс, її внутрішній (мотиваційно – інтелектуально – вольовий) потенціал, який сприяє дієвому перетворенню суспільного довкілля й самого себе в ньому; що забезпечує гнучку орієнтацію й діяльнісне реагування в динамічних соціальних та професійних умовах відповідно до власних життєвих позицій, готовність до змін та її реалізацію у своїй життєдіяльності; детермінує професійну активність, суб'єктність, творче ставлення до професійної діяльності, особистісного розвитку» [5, 13].

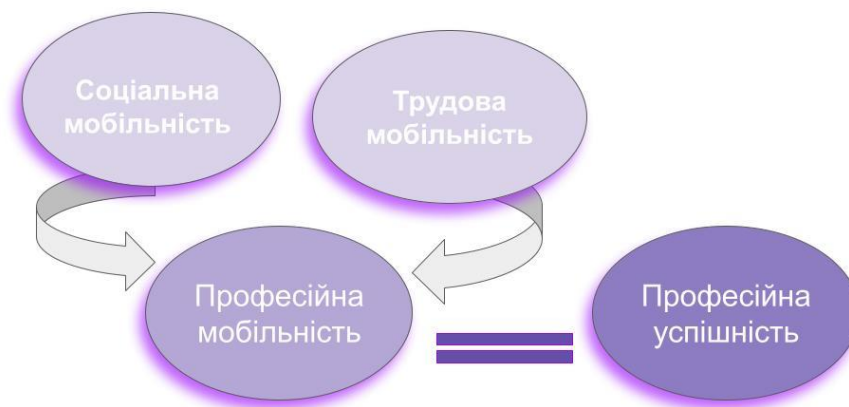
Ми поділяємо думку, яку висловлює В. Куйбіди, про те, що професійна мобільність – це здатність і готовність особистості до ефективного оволодіння новою технікою й технологією, швидкого набуття нових знань і вмінь у різних сферах своєї професійної діяльності, що виявляється в розвинених інтелектуальних, соціально-психологічних та компетентнісних характеристиках фахівця [3, 10].

Структура професійної мобільності є досить складною. Її розглядають як готовність фахівця до вирішення широкого кола виробничих завдань, здатність швидко перебудувати зміст і способи діяльності залежно від професійної ситуації (Н. Шевченко); засіб адаптації працівників та рівень їхньої психологічної готовності до діяльності в умовах конкуренції (Н. Мурадян); здатність і готовність особистості до ефективного оволодіння новою технікою й технологією, швидкого набуття нових знань і вмінь (Б. Мещеряков, В. Зінченко); здатність і можливість особистості, що передбачає володіння системою узагальнених професійних способів і умінь ефективно їх використовувати для виконання яких-небудь завдань у суміжних галузях виробництва й порівняно легко переходити від однієї діяльності до

іншої (Є. Рапацевич); здатність людини швидко й ефективно самоорганізовуватися, змінюватися відповідно до життєвих і професійних потреб, адаптуватися до певного професійного середовища та професійних груп і, зрештою, ефективно працювати (О. Гусак); здатність швидко змінювати вид праці, переключатися на іншу діяльність у зв'язку зі змінами техніки й технології виробництва (С. Гончаренко, Н. Ничкало) [6]; здібність і готовність особистості працювати в умовах швидких динамічних змін у межах професії, а також в умовах певних соціальних перетворень (статусу, ролі, професії та т. ін.) (Н. Кожемякіна); інтегративна якість особистості, що дає змогу їй бути соціально активною, конкурентоздатною, професійно компетентною, здатною до саморозвитку й модернізації власної діяльності та зміни видів діяльності (О. Дементьєва); професійна навченість, що є фактично академічною мобільністю особистості, яка багато в чому визначає сформованість професійної мобільності (Л. Пілецька) [3, 18-19] тощо.

Аналіз концепції мобільності свідчить, що в сучасних дослідженнях «професійну мобільність» досить часто розглядають як одну з форм «соціальної мобільності», наприклад, в енциклопедії освіти під редакцією В. Кременя. Як одну із складових соціальної мобільності – в роботах Т. Заславської, Е. Сайфутдінової та В. Солоненко. Проте деякі дослідники, наприклад, О. Кердящева, вказують, що існують лише окремі спільні характеристики між соціальною мобільністю і професійною мобільністю.

Доходимо висновку, що соціальна мобільність та трудова мобільність є базовими складовими концепту «професійна мобільність», який в часи невизначеності та непередбачуваності дорівнює «професійній успішності».



Л. Сушенцева виокремлює дві ключові компоненти, які лежать в основі педагогічного підходу до категорії «професійна мобільність»:

1) професійно-освітні можливості майбутнього фахівця (складова включає в себе можливості, які заклади освіти надають студентам для формування їхньої професійної мобільності).

2) вимоги до навчального закладу з боку суспільства і ринку праці (складова відображає очікування суспільства і роботодавців щодо того, наскільки швидко та якісно заклад освіти формує професійну мобільність та підготовку професійно-мобільних працівників).

Професійна мобільність може бути ефективно сформована та розвинута через цілеспрямовану підтримку педагогів та самостійний розвиток особистості. Її можна включити в основні цінності особистості як важливу складову, що допомагає досягти професійних і життєвих цілей.

Соціально-професійна мобільність є важливим орієнтиром для саморозвитку фахівця та свідчить про його високу професійну та особистісну підготовку. Цей аспект стає продуктивним і спрямованим на досягнення позитивних результатів тільки в разі, якщо він ґрунтується на відповідних цінностях та узгоджується з професійною компетентністю.

Л. Амірова у власних дослідженнях доводить, що наявність наведених вище якостей буває недостатньо для формування професійної мобільності.

Цікавим, на наш погляд, є дослідження пані Герасимової І., яка отримала наступні цифри, наведені в таблиці:

*Здатність до виявлення професійної мобільності серед професорсько-викладацького складу закладів вищої освіти*

Запитання	жінки			чоловіки		
	так	ні	важко відповісти	так	ні	важко відповісти
Чи підтримуєте Ви контакти з колегами завдяки можливостям сучасних інформаційних технологій?	97%	0,0%	3,0%	88%	8%	4%
Чи приймаєте Ви участь в Інтернет конференціях?	69,7%	30,3%	0,0%	8%	0%	2%
Чи доводилось Вам змінювати напрям своєї професійної діяльності?	57,6%	39,4%	3,0%	40%	56%	4%
Чи можна сказати, що сфера ваших пізнавальних інтересів є досить різноманітною?	87,9%	6,1%	6 %	78 %	20 %	2%

Зрозуміло, що це опитування не охопило всіх аспектів виявлення професійної мобільності, проте вже ті, на які дали відповіді викладачі, дозволили науковиці відзначити певну їх суперечливість. По-перше, важливо зазначити, що висока кількість опитаних виявила схильність підтримувати зв'язок з колегами завдяки сучасним інформаційним технологіям. Однак варто відзначити, що серед чоловіків ця категорія становила 88%, що на 9% менше, ніж серед жінок. По-друге, треба відзначити, що значна частина учасників опитування, а саме 30,3% жінок і 42% чоловіків, не бере участь в Інтернет-конференціях. Це можна розглядати як непрямий маркер відсутності

прагнення до професійного самовдосконалення. Опосередковано показник участі в Інтернет-конференціях може слугувати індикатором обмеженої професійної мобільності, відсоток жінок (39,4%) та чоловіків (56%), які не змінювали своє професійне спрямування, можуть слугувати ознакою професійної немобільності, що лише додатково підкреслює необхідність стимулювання розвитку і перепідготовки у професійній сфері.

Дослідниця доходить висновку, що аналіз результатів опитування, спрямованого на виявлення готовності викладачів до розвитку професійної мобільності, вказує на те, що як у жінок, так і у чоловіків відсутнє розуміння сутності сучасних освітніх процесів. Викладачі не мають повного уявлення про фактори, що визначають конкурентоспроможність сучасних фахівців на ринку праці, а також про сутність андрагогічного та гендерного підходів до навчання. Особливості впровадження інноваційних методів та технологій навчання в освітній процес також залишаються для них не очевидними.

Відтак, проведений аналіз дозволяє нам визначити професійну мобільність як інтегративну характеристику та здатність особистості до якісного і швидкого оволодіння ключовими професійними компетенціями, постійного підвищення рівня цих компетенцій у різних видах професійної діяльності, успішного вибудовування власної траєкторії професійного розвитку. На нашу думку, професійна мобільність викладачів сприяє актуалізації їх потенційних можливостей, що виявляється у швидкому освоєнні основних професійних компетенцій, гнучкості мислення й діяльності, вмінні прогнозувати й робити усвідомлений вибір.

Таким чином, вивчення сутності та структури професійної мобільності викладача, дозволило дійти висновку про те, що вона:

- є однією з тенденцій світового розвитку, що обумовлюють істотні зміни в системі освіти;
- є якістю, необхідною особистості для успішності адаптації в сучасній професійній діяльності;

- властива освітнім стандартам, що, в свою чергу, створює сприятливі можливості для її формування у вищій професійній школі;
- спрямована на розвиток і вдосконалення професійної компетентності та особистісних якостей фахівця з метою самовизначення в сучасній професійній структурі суспільства.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. Бусел, В. Т. (ред.). (2001). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 534 с.
2. Вертегел, В. (2014). Проблема академічної мобільності в контексті підготовки конкурентоспроможних фахівців. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, 10 (ч. 2), с. 256–261.
3. Куйбіда, В. С., Шпекторенко, І. В. (2018). *Професійна мобільність та проблеми професіоналізації персоналу публічного управління*. Київ: НАДУ, 256 с.
4. КМУ, (2015). *Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність* [online]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-п#Text> [Accessed 11.10.2023].
5. Пріма, Р. М. (2010). *Теоретико-методичні засади формування професійної мобільності майбутнього фахівця початкової освіти*. Д-р пед. наук. Одеса.
6. Ничкало, Н. Г. (ред.). (2000). *Професійна освіта*. Київ: Вища шк., 380 с.
7. Сидоренко, В. В., Скрипник, М. І. та Швень, Я. Л. (ред.). (2017). *Професійний розвиток фахівців у системі освіти дорослих: історія, теорія, технології*. Київ: ЦППО, 424 с.
8. Сушенцева, Л. Л. (2011). *Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: теорія і практика*. Кривий Ріг, 439 с.

## **ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФІЛОЛОГА-ПЕРЕКЛАДАЧА ЯК ПЕРЕДУМОВА ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НА РИНКУ ПРАЦІ**

Сучасні умови ринку праці, глобалізація й модернізація професійної вищої освіти спонукають до змін в освітніх векторах майбутніх фахівців: актуальною стає підготовка спеціалістів, здатних не тільки легко навчатися, швидко пристосовуватися до мінливих умов та змісту професійної діяльності, але й бути зацікавленими у своїй безперервній освіті та вдосконаленні, що зумовлює необхідність формування в студентів умінь та навичок самоосвіти, а також особистісних якостей та здібностей, які б дозволили їм орієнтуватися

в професійному середовищі та самостійно вибудувати вектор свого кар'єрного зростання.

Вирішення указаних завдань буде сприяти виконанню вимог, що висуваються до підготовки майбутнього спеціаліста, з-поміж яких однією з основних вважаємо сформованість професійної мобільності, яка складається з системи узагальнених способів діяльності та вміння ефективно їх застосовувати для виконання завдань у суміжних видах діяльності, порівняно легко переходити від однієї діяльності до іншої; високого рівня узагальнених професійних знань; готовності до оперативного відбору та реалізації оптимальних способів виконання різноманітних завдань у своїй професійній сфері.

Таким чином, *актуальність* зазначеної проблеми зумовлено затребуваністю спеціалістів, що у своїй професійній сфері володіють знаннями, уміннями, навичками та компетенціями, які підвищують їхню адаптивність та конкурентоспроможність, тобто професійно мобільних фахівців.

Питання професійної мобільності та конкурентоспроможності майбутніх фахівців на ринку праці є предметом дослідження як вітчизняних фахівців (А. Ващенко, Н. Коваліско, В. Куйбіда, Н. Ничкало, Р. Пріма, Л. Сушенцева та ін.), так і закордонних (П. Сорокін, О. Дункан, Л. Горюнова, Є. Іванченко, Ю. Калиновський, О. Нікітіна, А. Соренсен та ін.). Дослідження професійної мобільності в галузі філософії, соціології, психології та педагогіки мають свої особливості. Філософський погляд на досліджуваний феномен вивчає професійну мобільність майбутнього спеціаліста в ракурсі його фахового розвитку й професійного становлення (Роджерс К.). У галузі психології професійну мобільність досліджено як готовність (сукупність професійно важливих компетенцій) та адаптивність. У межах педагогічного напрямку вивчають підходи до формування професійної мобільності майбутніх фахівців у процесі їхнього навчання в закладах вищої освіти, а також у системі



професійної освіти педагогів (В. Астахова, Д. Барашева, М. Павлюк, Р. Пріма, Л. Сушенцева та ін.).

Зміни політичної й соціально-економічної ситуації в країні, модифікація ринкових відносин, вимоги, що висувають до людини в рамках нової суспільної формації, диктують необхідність формування конкурентоспроможного фахівця, успішність діяльності якого визначається його професійною мобільністю. Активна просторова й інформаційна динаміка вимагають від спеціаліста регулярної корекції світоглядних позицій, сталого розвитку, здатності адаптуватися до перманентно мінливих умов, що передбачає визначення професійної мобільності як однієї з ключових характеристик, які забезпечують ефективність роботи випускника закладу вищої освіти в сучасних умовах. На сучасному етапі розвитку суспільства наукове осмислення проблем, пов'язаних з професійною мобільністю, є соціальним замовленням, що полягає в необхідності виявлення закономірностей функціонування цього явища, а також у визначенні механізмів і засобів його формування [5].

Людство звикло до того, що освіта – це функція, що відповідає за розвиток індивідуума в чітко визначеному напрямі й відповідно до встановленого взірця – освоєння ним певної сукупності знань і набуття відповідних умінь і навичок. Проте зараз освіту розуміють як певне динамічне явище, що супроводжує людину впродовж життя та передбачає багатовекторність її професійного становлення, в основу якого покладено самоконтроль. Резолюція Європейської Ради щодо навчання впродовж життя від 27 червня 2002 року визначає своїм пріоритетом потребу й завдання формування «нових базових умінь» [1, с. 320], охоплення навчанням періоду від дошкільного до пенсійного віку. Отже, саме освіта є визначальним чинником конкурентоспроможності фахівця. У своєму дослідженні Л. Сушенцева зазначає, що академічна мобільність є складним і багатогранним процесом інтелектуального просування, обміну науковим і культурним потенціалом, ресурсами, технологіями навчання тощо [2, с. 34].

Саме завдяки академічній мобільності можуть сформуватися професійні якості майбутнього фахівця: уміння обирати способи взаємодії з навколишнім світом; здатність мислити в порівняльному аспекті; здатність до міжкультурної комунікації; здатність визнавати недостатність знання, що визначає мотивацію учіння; здатність змінювати самосприйняття тощо [2, с. 34]. Очевидним є той факт, що академічна мобільність виступає передумовою формування професійної мобільності, вони впливають одна на одну. На нашу думку, професійна мобільність майбутнього фахівця спирається на загальну культуру та професійні компетентності.

Знання іноземних мов завжди давало певні переваги на ринку праці: це той інструмент освіти й професійної діяльності, який відкриває значний потенціал для соціально-професійної мобільності фахівця, його самоосвіти та самовдосконалення [3; 4]. У поєднанні з культурою мови, що вивчають, опанування іноземних мов має забезпечувати «входження» майбутнього філолога в культурні та лінгвістичні особливості професійної діяльності, а отже, має спрямовуватися на розвиток адаптивності, соціальної та професійної мобільності майбутнього фахівця. Таким чином, іншомовна освіта в процесі підготовки майбутніх філологів-перекладачів стає в один ряд з професійною освітою, інтегрується з нею й суттєво впливає на успішність і конкурентоспроможність випускника на ринку праці.

Формування професійної мобільності студентів – майбутніх філологів-перекладачів – залежить, на нашу думку, від багатьох факторів, з-поміж яких особлива роль належить створенню умов, що відповідають сучасній освітній парадигмі та характеризуються професіоналізмом, професійною культурою, рефлексією та професійною адаптивністю. Умовами формування професійної мобільності майбутніх філологів-перекладачів є:

- професіоналізація навчання (розкриття інтелектуального, світоглядного потенціалу особистості в процесі набуття знань та умінь, затребуваних у майбутній професійній діяльності);

- активне впровадження сучасних інформаційних технологій навчання з метою формування технологічної культури;

- формування рефлексивних умінь;

- самостійна пізнавальна діяльність.

Вищевказане дає змогу виділити такі напрями практичної роботи зі студентами – майбутніми філологами-перекладачами:

- використання методів професійно спрямованого навчання з метою формування їхньої професійної спрямованості;

- застосування інформаційно-комунікаційних технологій;

- використання методів і технологій розвитку вмінь та навичок самостійної роботи та практичного застосування набутих знань як компонента професійної мобільності.

Таким чином, вивчення можливостей формування професійної мобільності студентів – майбутніх філологів-перекладачів – у контексті вимог до якості підготовки в сучасній освітній парадигмі дозволяє стверджувати, що ця якість особистості формується впродовж усього періоду навчання під впливом різних педагогічних умов та засобів.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Локшина, О. І. (2009). *Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу : теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.)*. Київ: Богданова А. М., 404 с.

2. Сушенцева, Л. Л. (2011). *Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах : теорія і практика*. Кривий Ріг: Видавничий дім, 439 с.

3. Базылев, П., Тимчак, М. и Тимчак, Р. (2016). *Девіантне поведіння підлітків*. 2-е изд. Харьков: Пресс-Группа.

4. All Media Print. *Movilidad profesional: ventajas y desventajas* [online]. Available at: <https://es.all-media-news.net/9053287-professional-mobility-advantages-and-disadvantages> [Accessed 05. Dec. 2022].

5. Performanse. *Movilidad profesional y empleabilidad para una gestión eficaz de la carrera* [online]. Available at: <https://performanse.com/es/movilidad-profesional-y-empleabilidad> [Accessed 05. Dec. 2022].

## ДОСВІД СТУДЕНТСЬКОЇ МОБІЛЬНОСТІ ЯК ПЕРЕДУМОВА ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ

*Мобільність студентів - це ключ до розуміння різноманітності нашого світу і формування майбутніх лідерів.*

*Dr. Erasmus*

Студентська мобільність стає популярною та важливою частиною сучасної вищої освіти. І не тільки глобалізація всіх соціальних процесів, і освіти, зокрема, яку розглядає широке коло зарубіжних та вітчизняних теоретиків С. Болл (S. Ball), Н. Бурбулес (N. Burbules), Е. Гідденс (A. Giddens), Ж. Делор (J. Delors), Б. Лінгард (B. Lingard), П. Скотт (P. Scott), В. Андрущенко, І. Зязюн, М. Згуровський, В. Кремень та ін., стає вагомим чинником, але ж зовнішні фактори, як, наприклад, пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення РФ в Україну.

На нашу думку, на початку двадцять першого століття ці два чинники, війна та пандемія, стали основними детермінантами соціальної мобільності. Пандемія COVID-19 не тільки призвела до втрати великої кількості робочих місць, але загалом змінила попит на певні професії. Деякі галузі, такі як медицина та технології, зазнали зростання попиту, тоді як інші, наприклад, галузі готельного-ресторанного бізнесу та туризму, індустрії розваг зазнали великої рецесії. Змінився також характер та режим виконання робіт: дедалі більше працівників віддають перевагу працювати дистанційно, онлайн, замість відвідувати офіс п'ять разів на тиждень. І в підсумку перекваліфікація та зміна професійного спрямування для багатьох людей стали логічними наслідками. На 12 вересня 2023 року, відповідно до даних, наведених на офіційному порталі ООН, загальна кількість зареєстрованих біженців з України становить 6 199 700 (із них в Європі 5 830 500, поза її межами - 369 200) осіб. Ще 5 088 000 громадян України на травень 2023 року вважалися внутрішньо переміщеними особами.

Отже разом із питанням «соціальної мобільності» актуалізується питання «професійної мобільності», яке досліджували у власних дисертаціях представники педагогічного знання, зокрема Л. Амірова, Л. Горюнова, І. Герасімова, Б. Ігошев, Ю. Калиновський, С. Капліна, Л. Меркулова, Р. Пріма, Л. Сущенцева, І. Хом'юк та ін. Кризові явища останніх десятиліть на тлі глобалізації створюють нові умови функціонування ринку праці, де ознакою сьогодення стають принаймні три «не»: *невизначеність, нестабільність, непередбачуванність*.

Молоді фахівці у чисельних випадках можуть зіткнутися з потребою зміни фаху та отримання нових навичок та вмій у різних, часто не пов'язаних із здобутою освітою, галузях. Окрім того, в умовах великої нестабільності у сфері соціально-економічного довоєнного та післявоєнного розвитку країни, важко передбачити, які саме знання, що здобувають студенти під час своєї професійної підготовки, будуть важливими для їхньої майбутньої професійної діяльності. І тут на перший план виходить не володіння певними професійними навичками, а саме здатність фахівця до самостійного навчання, постійного вдосконалення своїх навичок та психологічної стійкості в зазначених умовах.

Відмінність, а точніше невідповідність, рівня освіти, яку отримують більшість випускників закладів вищої освіти, вимогам, які пред'являють роботодавці, виявляються у протиріччях між очікуваннями майбутніх працівників щодо умов праці та запитам ринку праці в широкому розумінні.

Формування професійної мобільності майбутніх фахівців, як здатності гнучко й адекватно реагувати на ситуацію, що складається на ринку праці, ще під час навчання у закладах вищої освіти розглядається як шлях розв'язання вище зазначених проблем.

## 1.1. Студентська мобільність: переваги та впливи

*«Професійна успішність вимірюється не лише фінансовими досягненнями, але й задоволенням від своєї роботи та внеском у суспільство».*

Існують безліч програм обміну, стажування за кордоном, грантів та інших ресурсів для навчання в інших країнах, які надають студентам можливість поглибити свої знання, отримати новий досвід та розширити свій кругозір, тобто сприяти майже всім різновидам мобільності.

Спробуємо окреслити, чим саме важливий вплив студентської мобільності на подальшу професійну кар'єру.

### *1. Розширення культурних обр'їв.*

Однією з головних переваг студентської мобільності є розширення культурних уявлень та знань. Перебуваючи в іншій країні, студенти при звичаються до нових традицій, звичаїв та способів життя, що сприяє толерантному ставленню та готовності співпрацювати з колегами з різних культур.

### *2. Побудова міжнародних мереж.*

Готовність співпрацювати з представниками всіх культур та налагоджувати горизонтальні зв'язки сприяє створенню міжнародних професійних та особистих *мереж*, які можуть мати вирішальне значення в майбутній кар'єрі і житті. Під час навчання чи стажування за кордоном, студенти закладають підвалини майбутніх варіантів співпраці та партнерства. Через студентську мобільність молодий фахівець виходить на глобальній міжнародний ринок праці.

Цей аспект студентської мобільності заслуговує на більш детальний розгляд. У новому академічному та соціальному середовищі за кордоном студенти не тільки знайомляться з колегами з різних країн, які мають різний багаж знань і досвіду. Взаємодія з такими колегами розширює їхній професійний кругозір і надає можливість дізнатися про інші освітні програми,

методи дослідження та підходи до проблем, тобто сприяє розвитку дивергентного мислення.

Це збагачує знання студентів та підвищує їхню спроможність досягати успіху в спільних проектах, що має іноді критичне значення у багатьох сучасних галузях, де командна робота стає стандартом.

Під час студентської мобільності студенти мають можливість налагодження професійних контактів з викладачами, науковцями та представниками індустрії в інших країнах. Це може привести до спільних досліджень, проектів, а також відкрити двері до можливостей для стажування або роботи в інших країнах в майбутньому.

Багато університетів та навчальних програм співпрацюють з міжнародними організаціями, такими як ЮНЕСКО (UNESCO), Європейська комісія (European Commission), або різноманітними науковими дослідницькими групами. Студентська мобільність дозволяє студентам вступити в ці міжнародні спільноти, де вони можуть співпрацювати над важливими глобальними питаннями та долучитися до діалогу щодо майбутнього світу.

Поза аудиторією, студенти також можуть брати участь в міжнародних культурних обмінах та проектах, спрямованих на розвиток глобальних зв'язків. Ці ініціативи надають можливість не лише набути нові знання, але і сприяють побудові мостів між різними культурами та сприяють розвитку глобального розуміння та толерантності.

### *3. Вдосконалення мовленнєвих навичок.*

Студенти, які навчаються або працюють за кордоном, мають унікальну можливість покращити свої мовленнєві навички. Володіння кількома мовами стає важливою конкурентною перевагою на ринку праці, особливо в глобальних компаніях та міжнародних організаціях.

### *4. Розвиток адаптаційних навичок та вмінь вирішувати проблеми.*

Перебуваючи в іншому культурному та мовному середовищі, студенти навчаються адаптуватися до нових умов, розв'язувати проблеми та приймати

рішення в незвичних та невизначених ситуаціях. Ці навички, як ми зазначали вище, стають надзвичайно цінними у подальшій професійній діяльності.

*5. Конкурентоспроможність на ринку праці: розширення кар'єрних перспектив.*

Студенти, які мали досвід мобільності, мають певну перевагу на ринку праці. Роботодавці цінують міжнародний досвід і вміння працювати в глобальних командах. Дослідження показують, що такі студенти частіше отримують пропозиції про роботу та мають більше можливостей для кар'єрного росту.

Додаткові аспекти, що стосуються цього питання:

#### *5.1. Міжнародний ринок праці*

Студенти, які мають досвід студентської мобільності, стають більш привабливими для міжнародних роботодавців. Знання культур, мов та міжнародного середовища роблять їх цінними активами для компаній, які працюють на глобальному ринку. Студенти можуть отримувати пропозиції про роботу як вдома, так і за кордоном, завдяки своїм глобальним спроможностям.

#### *5.2. Гнучкість та адаптація*

Здатність адаптуватися до нових середовищ і ситуацій стає ключовою якістю для успішної кар'єри в сучасному світі. Студенти через програми студентської мобільності набувають цю навичку під час навчання в іншій країні. Вони стають більш гнучкими та готовими до вирішення складних завдань в різних культурних середовищах.

#### *5.3. Культурна різноманітність та інновації*

Співпраця зі студентами з різних країн може стати джерелом нових інновацій та ідей. Культурна різноманітність, яка виникає в університетських аудиторіях, сприяє розвитку нових підходів до проблем та інноваціям в бізнесі та науковій сфері.

#### *6. Роль у формуванні лідерських якостей.*



Не менш важливою є роль студентської мобільності у формуванні лідерських якостей. Ініціативність, впевненість у собі та здатність до міжнародного співробітництва стають невід'ємною частиною характеру багатьох студентів, які мали досвід мобільності.

Підсумовуючи все окреслене вище, робимо висновок, що досвід студентської мобільності має великий вплив на подальшу професійну успішність. Він допомагає розширити культурні знання, поліпшити мовленнєві навички, побудувати широкі міжнародні мережі, розвинути адаптаційні вміння та навички розв'язувати проблеми, підвищує конкурентоспроможність на ринку праці та сприяє розвитку лідерських якостей. Тому, обираючи свій шлях у вищій освіті, студенти мають розглядати можливість мобільності як важливий крок у формуванні своєї майбутньої кар'єри.

## **1.2. Студентська мобільність: недоліки та виклики**

Студентська мобільність безперечно має багато переваг, але іноді вона супроводжується певними викликами. Наведемо кілька прикладів недоліків студентської мобільності:

1. Неуспішне завершення академічного періоду: деякі студенти можуть не здати всі необхідні курси або іспити під час перебування за кордоном (частіше через суб'єктивні причини, включаючи мовні бар'єри та недостатню підготовку для участі у програмі загалом). Це може призвести до втрати не тільки часу, але й грошей.

2. Фінансові обмеження: одним із основних недоліків є високі фінансові витрати. Вартість навчання, проживання та інших витрат за кордоном може бути значно вищою, ніж вдома. Це може стати перешкодою для багатьох студентів, які вони стикаються з труднощами у пошуку житла або не мають достатньо коштів для покриття витрат на проживання, оскільки певні програми покривають лише навчання.

3. Культурний шок: переїзд до іншої країни може супроводжуватися культурним шоком. Студенти можуть відчувати збентеження, незручність,

взагалі загубитися у новому культурному середовищі, що може вплинути на їхню академічну та особистісну успішність. Деякі студенти не можуть використовувати можливості культурного обміну через мовні бар'єри або відсутність інтересу, недостатню толерантність.

4. Мовні бар'єри: якщо студент вирушає навчатися або стажуватися в країну, де розмовляють іншою мовою, виникають мовні бар'єри. Незалежно від рівня володіння мовою, спілкування може бути важким, що також має вплив на академічний досвід і соціальну адаптацію.

5. Соціальна ізоляція: невдалий досвід мобільності може вплинути на відчуття самотності та відсутності соціальної підтримки. Студенти можуть відчувати себе відокремленими від нових друзів та рідних. Для деяких студентів довготривала розлука з родиною та друзями може стати нелегким емоційним викликом і в результаті вплинути не тільки на їх емоційний, але навіть на психологічний стан.

6. Труднощі захисту прав: у разі виникнення проблем або конфліктів за кордоном студенти можуть стикатися з труднощами захисту своїх прав, оскільки правові системи можуть відрізнятися в різних країнах.

7. Специфічні вимоги до освіти: деякі країни можуть мати специфічні вимоги до освіти або курсів, які не завжди відповідають програмам рідного університету, що може призвести до проблем з перенесенням кредитів чи завершенням освіти у визначений термін. Студенти можуть втратити мотивацію та інтерес до навчання через стрес, невдачі або незрозумілість системи освіти іншої країни.

Наведені виклики жодним чином не повинні впливати на важливість досвіду студентської мобільності, але вони підкреслюють необхідність ретельної підготовки та планування перед прийняттям рішення про мобільність, а також необхідність підтримки та ресурсів для студентів, які обирають цей шлях. Багато з них можна подолати за підтримки університету, психологічної допомоги та зацікавленості студента у вирішенні проблем.

Успіх студентської мобільності може залежати від багатьох факторів, і важливо навчитися враховувати ці фактори для максимізації користі від програми.

Задля уникнення незадовільних академічних результатів пропонуємо такі кроки:

1. Підготовка перед від'їздом є надзвичайно важливим етапом для студентів, які планують брати участь у програмі студентської мобільності. Зокрема, вивчення мови та ознайомлення із структурою навчальної програми в університеті призначення може значно полегшити процес адаптації та підвищити шанси на успіх. Заздалегідь досліджуючи структуру навчальної програми, студенти-кандидати мають можливість зробити правильний вибір предметів та курсів, які відповідають їхнім академічним та професійним інтересам. Рекомендується з'ясувати, якою мовою читається той чи інший курс (більшість університетів надає можливість вибору, коли курс читається англійською та мовою тієї країни, де розташований університет: німецькою, французькою, італійською, польською, естонською, чеською тощо. Іноді варто слухати курс англійською із субтитрами місцевими мовами (польською, чеською, словацькою через близькість цих мов з українською) або навпаки (курс місцевою мовою з субтитрами англійською). Ознайомлення із розкладом допоможе оптимально розпланувати свій час та уникнути перевантаження або конфліктів між предметами.

Загалом, попереднє вивчення мови та структури навчальної програми розглядається як інвестиція в успіх під час студентської мобільності. Воно допоможе максимально використати всі можливості, із задоволенням освоїти новий академічний простір.

2. Всебічна підтримка від університетів (країни-учасника програми та країни, що приймає) є надзвичайно важливим аспектом під час студентської мобільності. Вивчання того, яким чином університет надає інформаційну, консультаційну, психологічну та інші види підтримки студентам під час мобільності, а також пошук можливостей для додаткової підготовки до

від'їзду, може суттєво покращити досвід учасників програми та підвищити ймовірність успішного перебування за кордоном. Наприклад, університет може проводити інформаційні сесії, де надаються докладні відомості щодо процесу мобільності, необхідних документів, стипендій тощо; мати спеціальний веб-сайт або онлайн-портал, де можна знайти корисну інформацію та рекомендації; студентські форуми, що є джерелом не тільки корисної інформації, але платформою для обміну досвідом та налагодження горизонтальних зв'язків. Університет може пропонувати навіть мовні курси, поглиблені або інтенсивні, щоб підготувати студентів до мовного та культурного середовища в іншій країні. Важливо мати доступ до контактів або номерів телефонів, куди можна звернутися у випадку екстреної ситуації (слухно запровадити посаду координатора мобільності, які будуть надавати підтримку студентам у новій країні, допомагати вирішувати певні питання).

Співпраця з університетом та вивчення доступних ресурсів може допомогти студентам вирішити багато питань і зменшити можливий стрес під час перебування в іншій країні.

3. Культурна адаптація є важливим етапом студентської мобільності, оскільки вона допомагає студентам комфортно себе відчувати та успішно функціонувати в новому культурному середовищі. Вивчення основ мови країни призначення перед від'їздом допоможе зменшити мовний бар'єр, але вивчати рекомендується не лише формальну мову, а й мовну культуру, що є важливим аспектом комунікації в іншій країні. Тут в нагоді стануть книги, фільми та інші джерела щодо історії та традицій країни перебування. Слід чітко усвідомлювати, що навіть маленькі дії та жести можуть бути сприйняті по-різному в різних культурах. Дотримання місцевих традицій і прикмет, особливо під час свят та важливих подій сприятиме інтеграції в культурний простір країни, готовність спробувати нову їжу, відвідати місцеві заходи та заняття допоможе збагатити досвід та розширити світогляд. У разі виникнення питань або потреб у допомозі, не слід соромитися запитувати місцевих жителів, викладачів або координаторів мобільності. Спільноти або групи

студентів, які перебувають в аналогічній ситуації, зазвичай готові радо ділитись власним досвідом.

Культурна адаптація – це процес, що вимагає часу та зусиль, але він може призвести до незабутнього досвіду та розвитку студента-учасника як особистості. Відкритість та цікавість до нового допоможе краще адаптуватися та отримати максимум від студентської мобільності.

Підбиваючи підсумок, наголошуємо, що незадовільні академічні результати можуть бути подолані за умови правильної підготовки та всебічної підтримки з боку всіх залучених до процесу осіб. Важливо самому студенту бути відкритим до нового досвіду та шукати способи покращити власні академічні досягнення, удосконалити професійні навички та вміння, розширити обрії і не лише як майбутнього фахівця, але й особистості, під час студентської мобільності.

### **1.3. З досвіду студентської мобільності**

При підготовці цього підрозділу ми звернулися на інтернет форуми та до мереж Facebook та Instagram, де студенти ділилися власним досвідом студентської мобільності. Як ця мобільність сприяла кар'єрному та особистому розвитку, відкривати нові можливості та надавати цінні навички та досвід. Наводимо типові розповіді.

*Емма Р. із Іспанії:* Емма навчалася в університеті Барселони, але вирішила взяти рік на навчання в Стенфордському університеті в США, завдяки програмі обміну. Після повернення в Іспанію, вона заснувала власну технологічну стартап-компанію, яка успішно розвивається та працює в області штучного інтелекту. Емма наголошує, що досвід мобільності надав їй необхідних знань та контактів для розвитку власного бізнесу.

*Аліна З. із України:* Аліна завершила магістратуру в Київському університеті, а потім вирішила взяти участь у програмі обміну в Японії. Під час свого перебування в Японії вона здобула спеціалізовані навички у сфері робототехніки. Після завершення обміну, її знання і досвід були великою

цінністю для її участі у стартап-проекті в Україні, який спеціалізується на розробці роботів для медичних потреб.

*Марко С. із Італії:* Марко обрав навчання в Німеччині та стажування в міжнародній компанії під час своєї студентської мобільності. Після закінчення стажування та отримання магістерського ступеня, постійна робота в компанії стає логічним наслідком його стажувального періоду. Він працює у відділі міжнародних відносин та співпраці з клієнтами зі всього світу.

*Сара з США:* Сара взяла участь у програмі обміну у Франції, де навчалася медицині. Після завершення обміну вона зробила вибір на користь міжнародного медичного волонтерства. Вона працює лікарем у гуманітарній організації, надаючи медичну допомогу в країнах з низьким рівнем розвитку. Сара відзначає, що її досвід мобільності надав їй розуміння і культурну чутливість, необхідні для роботи в різних географічних областях.

Наступний підрозділ ознайомить із досвідом студентської мобільності, який отримали два студенти ХГУ «НУА» Якуніна А. (РП-42) та Понамарьов Д. (РП-41).

### **1.3.1 Участь у програмі Еразмус+: власний досвід та загальні спостереження**

**Якуніна А.**

Швидкими темпами світ змінює вектори розвитку вищої освіти, розширює академічну мобільність студентів та викладачів. Це стало мейнстримним напрямком розвитку сучасної вищої школи. Формується широка двостороння співпраця університетів України та Європи. Глобалізація додає темпів цим змінам, створюючи нові цілі та завдання для навчальних закладів.

Чи не найголовнішим здобутком європейських університетів стала академічна мобільність, завдяки якій студенти мають можливість провести кілька місяців чи семестрів за кордоном, отримуючи доступ до інших моделей освіти. Така практика значною мірою розповсюджена серед університетів

Німеччини. Для України вона реалізується через програми мобільності, однією з яких є Erasmus+, найбільший загальноєвропейський проєкт.

Дослідники різних напрямів активно вивчають академічну мобільність України у контексті світу та описують найрізноманітніші інтеграційні програми, зокрема Erasmus+. Переважно йдеться про зростання залученості українських ЗВО до інтеграції в європейський освітній простір, ідеї та концепції, переваги і недоліки подібних програм. Більше з'ясувати про становлення та надбання програми Erasmus+ автору вдалося завдяки працям Батичко Г. І. [1], Гальцової О. Л. [2], Скорик К. [5] та Соловйової О. В. [6].

«Erasmus+» (абр. «European Region Action Scheme for the Mobility of University Students» – схема дій європейської спільноти задля підвищення мобільності студентів університетів) [1] – програма Європейського союзу у напрямку освіти 2014–2020 рр., орієнтована на професійний розвиток студентів і включає в себе здобутки та напрацювання програм, що здійснювалися протягом 2007–2013 рр.: «Молодь у дії», «Еразмус Мундус», Tempus тощо [2]. У 2021 році Європейська Комісія оголосила про новий етап програми Erasmus+, тривалістю з 2021 по 2027 рр.. Основні тенденції:

- пріоритетами є потреби країн-учасників;
- постійний розвиток;
- більше співпраці ЄС з іншими країнами світу;
- концентрація на зміні та глобальні впливи [4].

Цілі програми Erasmus+:

- підтримка академічної мобільності у сфері освіти, професійного удосконалення;
- співпраця країн-партнерів задля розвитку інновацій та поширення успішних практик;
- інтернаціоналізація освіти через програми обміну [4].

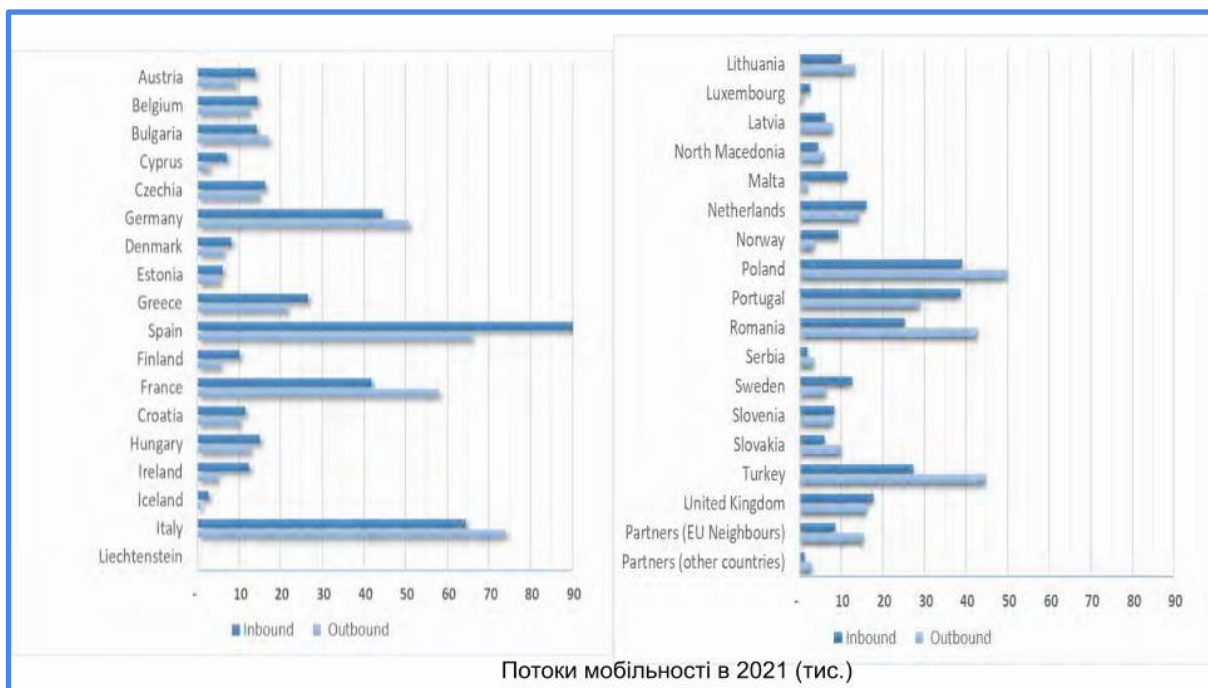
Сьогодні Erasmus+ є однією з найбільш відомих та успішних програм ЄС та світу, у якій беруть участь близько 4000 університетів (і це число

стрімко зростає) і більше, ніж 4 мільйони студентів змогли стати учасниками програми, скористатися її можливостями [1].

Ситуація в Україні поки сильно відрізняється від інших європейських країн. У період з 2014–2020 рр. у Erasmus+ взяли участь 23 заклади вищої освіти [5], серед яких і Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія». Загалом вважається, що лише 5% українських студентів змогли взяти участь у програмах обміну між університетами різних країн [2]. У той час як для більшості провідних країн світу ці відсотки в рази більші.

Фахівці визнають, що проект Erasmus+ має позитивний вплив на формування навичок у студентів, таких як:

- комунікація;
- вміння працювати з інноваціями для вирішення сучасних задач та проблем;
- співпраця між студентами у команді – м'які навички (англ. *soft skills*);
- мультилінгвізм – здатність розмовляти більше, ніж двома мовами;
- культурний обмін та формування різностороннього світогляду тощо.



Це, практично, набуття фундаментальних навичок ХХІ століття для побудови успішного кар'єрного шляху, власних життєвих траєкторій.



Щодо недоліків, які теж є, то науковці вважають, що:

1. Програма містить більше туристичний характер, ніж освітній;
2. Студенти повністю не поринають у культуру приймаючої країни, оскільки створюють власну групу і мають недостатньо цікавості у мові чи традиціях країни [1].

Україна доєдналася до країн-учасників програми Erasmus+ у 2014 році. Євроінтеграційні проекти дають змогу повною мірою відчутти себе частиною європейського суспільства та перейняти досвід. Проте ми стикаємось з певними ризиками. По-перше, студенти, які навчалися та проходили стажування у Європі, охоче залишаються там жити та працювати. По-друге, можна побачити певну різницю між процесом навчання України та Європи [6].

Починаючи з 2015 року Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія» бере участь та подає документи на різноманітні конкурси програми Erasmus+. Реалізовано вже більше 10 проектів і співпраця триває. Участь студентів у 2022–2023 рр. у Педагогічному університеті Карлсруе (Німеччина) відбулась у рамках одного з таких проектів ХГУ «НУА».

Варто зазначити, що кожен студент мав особливості приєднання до Erasmus+. Свої корективи внесло повномасштабне вторгнення з боку РФ 24 лютого 2022 року.

Підготовка до участі у програмі тривала для студентів НУА з грудня 2021 року по лютий 2022 року включно. В першу чергу – це була мовна підготовка, додаткове вивчення іноземної (німецької) мови та знайомство зі звичаями та культурою приймаючої країни – Німеччини.

Важливою складовою підготовки були зустрічі з попередніми учасниками програми, перш за все, випускницею НУА, учасницею програми Erasmus+ у м. Мешеді – Кочеровою Ганною. Саме завдяки такому спілкуванню студенти отримують уявлення про особливості програми, побутові речі та університетську систему.

Воєнні дії на території України значною мірою вплинули на хід підготовки. Дякуючи Педагогічному університету, студенти змогли доєднатися до навчання у кінці березня – початку квітня 2022 року. До того ж, кількість студентів зростає з двох учасників до п'яти: до навчання доєдналися дві першокурсниці та четверокурсниця ХГУ "НУА".

На початку договір між університетами передбачав навчання у м. Карлсруе протягом 6 місяців (березень 2022р. – серпень 2022р.). Війна змінила не лише кількість учасників, а й термін їх перебування: замість одного семестру навчання, студенти отримали максимально можливих – три (третій семестр навчання пропонується учасникам програми лише у разі екстрених ситуацій). На липень 2023 року відомо, що продовжити навчання студенти можуть лише у якості «вільних слухачів».

Така ситуація вплинула на організацію розміщення. Перший місяць студенти проживали у *host-family* (приймаючій родині), далі – студентський гуртожиток, де зазвичай проживають інші студенти за програмою з різних університетів м. Карлсруе.

Впоратися зі всіма складнощами, що виникали, допомагав офіс Erasmus+ в університеті. Крім того, кожен студент має студента-помічника (англ. *buddy*) з приймаючого університету. Завдання студента – допомогти адаптуватися, розібратися зі всіма бюрократичними питаннями, зорієнтуватися перші дні у новій країні та університеті.

Адаптація студентів академії, як і інших іноземних студентів, була важкою через певні чинники: мовний бар'єр (різниця між практикою в аудиторії та реальним спілкуванням доволі суттєва), відмінність культури та традицій країн, міжособистісне спілкування (вплинула місячна затримка із приїздом студентів НУА), інакша організація навчального процесу, співпраця викладачів та студентів.

Перша офіційна зустріч студентів відбувається разом з ректором Педагогічного університету – проф. Клаусом Петер Ріппе, координаторами програми Erasmus+. Ціль зустрічі – ближче познайомитися з університетом,

студентами, їхніми інтересами, Батьківщиною та показати традиції університету. Важливою складовою є International Office – група студентів, які опікуються організацією заходів для студентів Erasmus+. Кожного семестру університет виділяє кошти на невеликі заходи та поїздки, передбачені програмою International Office, до німецьких міст, в нашому випадку - Шварцвальду, Штутгарта, Констанца, Хайдельберга тощо.

Оскільки у програмі беруть участь студенти з найрізноманітніших країн Європи та світу, Педагогічний університет надає можливість покращити свій рівень німецької мови завдяки інтенсивним мовним курсам різних рівнів: початковий, середній та високий. За місяць до початку навчального семестру всі студенти проходять тестування та кожного дня удосконалюють свій рівень володіння мовою. Після завершення занять, студенти мають обрати курси, які будуть відвідувати протягом семестру.

Основною рисою сучасного університету Німеччини є самостійність у будь-якому прояві: від вибору предметів, планування до поглибленого вивчення предмету та практичних досліджень. Відчуті це студенти НУА змогли майже на повну. Єдина відмінність полягає у тому, що програма Erasmus+ дає можливість обрати предмети більше за бажанням, аніж за потребою, бо предмети не завжди відповідають програмі рідного університету. Тим не менш, це додаткові знання та знайомство з новими можливостями.

Спланувати власний розклад курсів складніше, ніж здається. Студенти мають доступ до каталогу всіх курсів літнього чи зимового семестру, серед яких і обирають потрібні або ж цікаві заняття. Університет Карлсруе кожного семестру приймає велику кількість іноземних студентів, тому у каталозі можна знайти близько 30% курсів англійською мовою. Для нас, референтів-перекладачів, важливо не зупинятися і розвивати обидві іноземні мови, але на практиці слухати лекції лише німецькою мовою поки що досить складно. Обираючи курси, варто пам'ятати, що є задана кількість кредитів на семестр: не менше 12, але не більше 30. Загалом, студент відвідує від п'яти до восьми

курсів, приблизно 3-4 дні на тиждень. Наприкінці навчання – документ з успішністю (перелік курсів, кредитів та оцінки).

Всі студенти НУА відвідували курси з підвищення рівня англійської та німецької мов, більшість студентів брали участь у заняттях пов'язаних з літературою, теорією засвоєння мови, опануванням основних принципів організації та проведення мотивуючого, цікавого заняття. Помітне місце на будь-якому курсі університету посідають проекти. Одним із найцікавіших проектів для іноземних студентів та студентів НУА стала «Вишиванка» у травні 2022 року [3].

За півтора року кожен набув чимало нових знайомств, реалізував кілька проектів, закарбував безліч гарних спогадів, вдосконалив *soft skills*, попрацював над креативністю, критичним мисленням. Вважаємо, що всі описані навички, компетенції та досвід, здобуті завдяки програмі Erasmus+, допомагають майбутнім випускникам побудувати професійну кар'єру, легше адаптуючись до нових змін.

Безперечно, у сьогоденні актуальною і невід'ємною частиною навчального процесу є міжнародні грантові програми в тому числі Erasmus+. З 2014 року Україна долучається до євроінтеграційних процесів та збільшує відсоток залученості українських ЗВО до програм академічної мобільності. Студенти здобувають освіту, яка базується на практико-орієнтованому підході європейського рівня, та користуються набутими компетенціями задля формування власної кар'єрної траєкторії та розбудови держави. Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія» продовжує брати участь у програмі Erasmus+, реалізовувати проекти і пропонувати нові можливості. Студенти ХГУ «НУА», що стали учасниками програми у 2022–2023 рр., за період перебування у Німеччині не тільки покращили рівень володіння іноземними мовами, а й налагодили чисельні нові контакти зі студентами з різних куточків світу, познайомилися з німецькою моделлю освіти, культурою та розвинули навички, яких потребує людина для особистісного та професійного майбутнього. На власному досвіді студенти

переконалися, що розширення та удосконалення програм академічної мобільності може вивести Україну та країни світу на новий рівень високоякісної освіти.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Батичко, Г. І., Батичко, Д. І. (2017). Соціокультурний потенціал міжнародних освітніх програм: 30-річний досвід проекту «Erasmus». [online]. *Інтернаціоналізація як фактор конкурентоспроможності сучасного університету*. Available at: [https://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/516/3/internatsionalizatsiia\\_2017.pdf#page=102](https://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/516/3/internatsionalizatsiia_2017.pdf#page=102) [Accessed 21.08.2023].
2. Гальцова, О. Л., Дмитриченко, М. І. (2019). Міжнародна співпраця України з країнами Європи у галузі освіти. *Причорноморські економічні студії*, 44, [online]. Available at: [http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis\\_nbu/cgiirbis\\_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE\\_FILE\\_DOWNLOAD=1&Image\\_file\\_name=PDF/bses\\_2019\\_44\\_6.pdf](http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/bses_2019_44_6.pdf) [Accessed 18.08.2023].
3. Навчання за програмою Erasmus + в дії, ХГУ “НУА”, [online]. Available at: <https://nua.kharkov.ua/uk/2022/07/15/navchannya-za-programoyu-erasmus-v-di%20%D1%97> [Accessed 23.08.2023].
4. Еразмус+ — програма європейського союзу у сфері освіти, професійної підготовки, молоді та спорту (no date) *National Erasmus+ Office in Ukraine*, [online]. Available at: <http://erasmusplus.org.ua/> [Accessed 15.08.2023]
5. Скорик, К. (2021). Впровадження міжнародних грантів в освіту Україні: на прикладі Erasmus+. *Освіта і наука*, [online]. Available at: <https://www.e-journals.npu.edu.ua/index.php/on/article/download/252/237> [Accessed 18.08.2023].
6. Соловійова, О. В. (2017). Програми обміну студентами між Україною та країнами ЄС та перспективи академічної мобільності. [online] У: *Теорія і практика розвитку наукових знань (частина II)*. Available at: <http://surl.li/mxsag> [Accessed 21.08.2023].

### 1.3.2. Участь у програмі Еразмус+: власний досвід та загальні спостереження

**Пономарьов Д.**

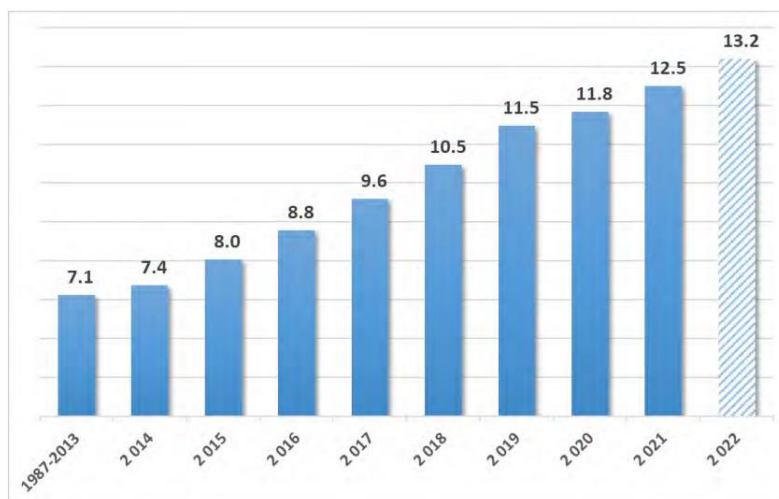
В березні 2022 року через повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України, мільйони українців змушені були виїхати за кордон. Я, будучи студентом 2 курсу факультету «Референт-перекладач» Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», переїхав до Німеччини і мені випала можливість навчатися в одному з

університетів Німеччини, а саме Fachhochschule Südwestfalen в місті Мешеді, завдяки партнерським стосункам та програмі Еразмус+.

### **Erasmus + в цифрах**

Програма Erasmus була започаткована у 1987 році і спочатку зосереджувалася лише на вищій освіті. Нинішня структура програми була створена у 2014 р. і включає всі програми ЄС у сфері освіти, професійної підготовки, молоді та спорту. Це одна з флагманських програм Європейської Комісії та історія успіху з моменту її заснування.

*Наприкінці 2021 року кількість учасників заходів з обміну з 1987 року сягнула 12,5 мільйона.*



Ми вступили на факультет «International Management», оскільки всі українські студенти володіли на достатньому рівні англійською мовою. Жили ми в так званих «WG» (Wohngemeinschaft, з німецької – «спільна квартира») з іншими студентами. Наша програма складалася з кількох курсів, а саме «Business English», «Cross culture communication», «Entrepreneurship» та «International Management». Куратором нашої програми був професор Ewald Mittelstädt. Закінчивши курс я опанував кілька важливих навичок, а саме:

#### **1. Міжкультурна комунікація.**

Проходячи курс, ми розбирали багато прикладів ведення бізнесу в різних країнах та як правильно підлаштуватися до них.

## **2. Стратегічне мислення.**

Ми мали багато практичних завдань, де потрібно було аналізувати ринок та розробляти бізнес-стратегію.

## **3. Навички комунікації.**

Всі заняття були з іноземними студентами, що надало змогу покращити навички комунікації

Це був мій перший досвід навчання за кордоном. Маю сказати, що кожен день викликав в мене купу позитивних емоцій: знайомства з новими друзями, вивчення нової мови і тощо.

Завдяки програмі я оволодів навичками в сфері маркетингу, ми пропрацювали власну стратегію розвитку бізнесу і навіть деякі аспекти втілили в життя. На місцевій ярмарці, присвяченій дню народженню університету, нам, українським студентам, дали змогу зібрати кошти на потреби ЗСУ: ми вирішили продавати різні речі, однією з них був український шоколад та роздруківки з цікавими фактами про Україну, наприклад, що найглибша станція метро – це «Арсенальна» в Києві. Саме завдяки заняттям ми розробили стратегію, як краще продавати товари та заробити якомога більше коштів. Я впевнений, що ці знання допоможуть мені в майбутньому.

Університет влаштовував для студентів різні заходи, екскурсії і навіть поїздка на футбольний матч в місто Дортмунд.

Підсумовуючи викладене в цьому розділі, констатуємо, що, на жаль, незважаючи на зусилля фахівців у галузі вищої освіти, існують численні виклики щодо міжнародної студентської мобільності (МСМ). П'ять критичних викликів, наводить у своїй статті Х. Лопес-Дуранте зі співавторами, а саме: працевлаштованість студентів, вибірковість за соціальними класами, кредитна vs ступенева мобільність, стратегічна спрямованість МСМ та мовні бар'єри та соціальна сегрегація.



### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. López-Duarte, C., Maley, J. F. and Vidal-Suárez, M. M. (2021). Main challenges to international student mobility in the European arena. *Scientometrics*, [online] 126 (11), pp. 8957–8980. Available at: <https://doi.org/10.1007/s11192-021-04155-y> [Accessed Aug. 2023].
2. Savenkova, L., Svyrydenko, D. (2018) Academic mobility and academic migration issues: The case of Ukrainian higher education. *Interdisciplinary Studies of Complex Systems*, pp. 57–65.
3. Streitwieser, B. et al. (2014) *Internationalization of Higher Education and Global Mobility*. Symposium Books Ltd.
4. Герасимова, І. Г. (2015) *Формування професійної мобільності майбутніх фахівців аграрної сфери*. Вінниця: ПП «ГД «Едельвейс і К».
5. Сушенцева, Л.Л. (2011). *Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних закладах: теорія і практика*. Кривий Ріг.

## МУЛЬТИМЕДІЙНІ ЗАСОБИ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ-ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Питання професійної мобільності майбутніх філологів-перекладачів потребує подальшого вивчення, незважаючи на те що ця професія є однією з найбільш затребуваних на сьогодні через збільшення кількості міжнародних контактів практично в усіх сферах людської діяльності та потребу в посередниках, які можуть здійснювати конструктивне спілкування між залученими сторонами для більшої ефективності його забезпечення. Виявлення сутності формування професійної мобільності вимагає з'ясування



природи, змісту та структури цього явища, а також визначення найефективніших засобів досягнення поставлених цілей. Тому виникає необхідність звернутися до сучасних інструментів, що оптимізують процес професійної підготовки майбутніх філологів-перекладачів. Виходячи з досвіду професійної підготовки майбутніх спеціалістів у сфері перекладознавства та аналізу спектра мультимедійних засобів, а також їхніх основних функцій, можна зробити висновок, що засоби формування професійної мобільності майбутніх філологів-перекладачів є перспективними для подальшого дослідження.

Існує широкий спектр аспектів підготовки майбутніх філологів-перекладачів, які потребують більш детального дослідження. Мультимедійні засоби на сучасному рівні розвитку освітнього процесу дозволяють впроваджувати такі підходи до формування майбутнього фахівця з перекладознавства, які можуть повністю задовольнити попит роботодавців на компетентних спеціалістів цієї сфери.

У роботах Н. Басової, М. Кларіна, І. Підласого, В. Тинного та ін. було виявлено універсальні закономірності впливу інформаційних технологій на освітній процес, які важливі для всіх сфер діяльності. Підходи та принципи продуктивного використання інформаційних інструментів для досягнення освітніх цілей у процесі фахової підготовки майбутніх філологів-перекладачів є предметом дослідження Є. Долинського, О. Мацюк, М. Прадівлянного, О. Сергєєвої та ін.

Наукові дослідження [2; 3; 4; 5] виявили загальні характеристики професійної мобільності, особливості фахової підготовки філологів-перекладачів та використання мультимедіа в навчальному процесі, які можуть слугувати основою для побудови системи формування професійної мобільності майбутніх спеціалістів у сфері перекладознавства.

Сучасна соціальна парадигма характеризується активною просторовою та інформаційною динамікою, що супроводжується необхідністю постійної модифікації особистості та адаптації до ринку праці. В. Кірвас [1, с.232] у

своєму дослідженні питань інформаційних технологій указує на те, що цифрові технології та засоби мультимедіа потрапляють в усі сфери життя суспільства, що веде у свою чергу до необхідності підвищення рівня комп'ютерної грамотності як викладачів, так і студентів. Саме формування цифрової компетентності й уміння працювати з мультимедійними засобами забезпечує рівноправну участь спеціаліста в глобальному інформаційному суспільстві та сприяє розширенню можливостей працевлаштування майбутніх фахівців. Традиційна базова освіта не дає змоги випускникам повністю реалізувати себе в професійній сфері, тому виникає необхідність реструктуризації системи освіти, щоб сфокусуватися на нових потребах ринку праці, а також обґрунтувати нові педагогічні технології формування професійної мобільності перекладачів засобами мультимедіа, виходячи з реального розвитку сучасного інформаційно-комунікаційного простору.

Формування професійної мобільності стає частиною освітньої політики та перебуває під впливом сучасних тенденцій розвитку, що визначають попит роботодавців на фахівців, які володіють якостями для ефективної роботи з професійними знаннями, навичками та компетенціями й уписуються в динамічну структуру професійних відносин. Однак існує суперечність між усвідомленням необхідності якісного виконання професійних завдань та реальними особистісними характеристиками людини. Одним зі шляхів розв'язання цієї суперечності є формування професійної мобільності студентів з урахуванням специфіки змісту їхньої професійної діяльності. Саме тому, на нашу думку, змін повинна зазнати й роль викладача, його фахові характеристики, здатність забезпечити студентів ефективними інформаційними ресурсами. Нові комп'ютерні програми та інтернет-ресурси, за умови коректного використання у процесі фахової підготовки майбутніх філологів-перекладачів, можуть стати одним з дієвих засобів формування їхньої професійної мобільності.

Інформаційні технології стають невід'ємною частиною у викладанні іноземних мов, оскільки викладачі активно використовують різні програми,

застосунки, інтернет-ресурси під час вивчення теоретичних і практичних дисциплін. У процесі підготовки майбутніх перекладачів можуть використовуватися такі засоби мультимедіа: мультимедіа-презентація; слайд-шоу; електронний звіт; мультимедіа-доповідь; електронний журнал; віртуальний тур; flash-, shockwave-ігри (навчальні ігри, розміщені як в інтернеті (on-line), так і на різних носіях (off-line); навчальні мультимедіа системи; лінгвістичні мультимедіа системи; мультимедійні internet-ресурси (О. Сергеева) [2, с.80]. Власний досвід роботи в сучасних умовах дозволяє виділити ряд переваг їхнього застосування: навчальний процес може відбуватися в будь-якому куточку світу; сучасні мультимедійні засоби дозволяють урізноманітнити навчальний матеріал та зробити його більш доступним і наочним; можливості постійного доступу до навчальних матеріалів розвивають дисциплінованість студентів (за умови чітких термінів їхнього виконання). На нашу думку, указані фактори суттєво впливають і на формування професійної мобільності майбутніх філологів-перекладачів, оскільки найбільш комплексно вона формується саме в закладах вищої освіти.

Специфіка діяльності філолога-перекладача визначається переважанням комунікативної та посередницької функції, оскільки переклад як його предмет є різновидом саме мовного посередництва. Професійні перекладачі – це комунікативні посередники, які передають вихідну інформацію шляхом створення еквівалентних комунікативних текстів іншими мовами. Ми погоджуємося з думкою О. Сергеевої [2, с.79], що «специфіка мультимедійних засобів полягає в тому, що вони об'єднують кілька типів даних (текст, звук, графіку, відео) в одному цифровому поданні з можливістю інтерактивної взаємодії з ними».

З-поміж функцій мультимедійних засобів, що впливають на формування професійної мобільності майбутніх філологів-перекладачів, виділимо такі: *педагогічна функція* мультимедійних засобів сприяє розвитку характеристик, що вкладаються в реалізацію інформаційно-аналітичних функцій у діяльності перекладача; *педагогічна та компенсаторна функції* забезпечують

формування параметрів, що впливають на виконання міжособистісних і комунікативних функцій; *освітня* функція мультимедіа створює перспективи для успішного комунікативного посередництва, *розвивальна* функція – для професійного та особистісного саморозвитку, а *адаптивна* функція – для правильної діагностики.

Ефективність використання мультимедійних засобів у процесі професійної підготовки філологів-перекладачів у закладах вищої освіти полягає в зростанні показників компонентів у структурі професійної мобільності. Це можливо, якщо систему професійної мобільності розроблено на правильному методологічному підґрунті, що включає сучасні підходи та принципи з урахуванням внутрішніх (специфіка діяльності, освітні можливості мультимедійних засобів) і зовнішніх детермінант (вимоги стейкхолдерів, стандарти якості перекладацьких послуг, рівень освіти). Формування професійної мобільності філологів-перекладачів досягається шляхом включення мультимедійних засобів у загальний процес їхньої професійної підготовки, функції яких (освіта, навчання, компенсація, розвиток, викладання, адаптація) відповідають функціям їхньої діяльності. Результатом використання мультимедійних інструментів є правильне розшифрування та перекодування повідомлень з орієнтацією на споживача інформації, якісний аналіз інформації та необхідні характеристики для встановлення гармонійних професійних стосунків із клієнтами, колективами та керівництвом.

Мультимедійні засоби як фактор впливу на систему формування професійної мобільності майбутніх філологів-перекладачів є досить ефективними, проте потребує більш детального вивчення специфіка їхньої інтерактивної взаємодії (звук, текст, відео тощо).

#### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. Кирвас, В. А. (2019). Формирование цифровой компетентности современных студентов гуманитарного университета. *Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народнаукраїнська академія»*, додаток до 25 т., с. 229–241.

2. Сергеева, О. В. (2017). Функции мультимедийных средств в профессиональной подготовке переводчиков. *Актуальные проблемы филологии та перекладознавства*, вип. 13, с. 78–83.
3. Diéguez, M. I., Lazo, R. M. (2004). Tecnologías de la información y de la comunicación (TIC) al servicio del traductor profesional. *Onomázein*, 9, pp. 51–74.
4. Moreno, R. P. (2017). *Elaboración de unidades didácticas específicas para la formación de intérpretes de conferencias mediante la integración de material multimedia procedente de la realidad profesional*. Doctoral. Granada
5. Performanse. *Movilidad profesional y empleabilidad para una gestión eficaz de la carrera* [online]. Available at: <https://performanse.com/es/movilidad-profesional-y-empleabilidad> [Accessed 05. OCT. 2023].

## **ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ-ПЕРЕКЛАДАЧІВ У ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ**

Одним з найважливіших складників діяльності у сфері освіти є процес пошуку та аналізу інформації. На нашу думку, сучасний етап розвитку вищої освіти визначає процес взаємодії викладача та студента як інформаційну модель, у якій персональні знання викладача стають особистими знаннями студента. Загальновідомим є той факт, що університетську освіту покликано створити передумови для успішного переходу студентами від навчання до професійної діяльності, тому всю освітню діяльність студента спрямовують на засвоєння професійно значущої інформації. Ефективна реалізація цієї діяльності є неможливою без використання сучасних інформаційних технологій.

Однією з нових форм навчального процесу є дистанційна освіта, що пов'язана з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Цю технологію розробляють та постійно оновлюють з метою створення відкритої та широкодоступної системи освіти, що націлена підготувати конкурентоспроможного кваліфікованого фахівця [8]. Дистанційна освіта як одна з форм навчання набуває широкого застосування в системі підготовки майбутніх спеціалістів. Упровадження дистанційної форми навчання в освітній процес дозволяє, на нашу думку, вирішити одне з основних завдань,

які виникають перед закладами вищої освіти: забезпечити гнучкість системи освіти.

Технології дистанційного навчання відкривають нові можливості підготовки майбутніх філологів-перекладачів з точки зору формування їхньої професійної спрямованості, що виявляється в розумінні та внутрішньому прийнятті мети та завдань професійної діяльності (інтересів, ідеалів, установок, бажання вдосконалювати свою підготовку тощо) [4]. Специфіка перекладацької діяльності передбачає сформованість професійної спрямованості як стрижневого компонента, що, очевидно, складається не тільки з матеріальних та духовних потреб, але й професійно-пізнавальних мотивів, ціннісних орієнтацій, які покликані стимулювати майбутнього фахівця до професійної реалізації завдань міжкультурної комунікації.

У зв'язку з викладеним вище, припускаємо, що використання можливостей дистанційного навчання може позитивно вплинути на формування професійної спрямованості майбутніх перекладачів.

На сайті Міністерства освіти і науки України знаходимо таке тлумачення поняття дистанційної освіти: «... це можливість навчатися та отримувати необхідні знання віддалено від навчального закладу в будь який зручний час» [2].

Аналіз останніх наукових праць указав на те, що питання впровадження віддаленої форми навчання в освітній процес є предметом досліджень багатьох науковців, які аналізують досвід вітчизняних і закордонних колег та пропонують різні методики її організації. Так, Н. Самолук зазначає: «...дистанційні технології навчання можна розглядати як природний етап еволюції традиційної системи освіти від дошки з крейдою до електронної дошки й комп'ютерних навчальних систем, від книжкової бібліотеки до електронної, від звичайної аудиторії до віртуальної аудиторії» [9]. В Україні створено спеціальні методичні центри, які вивчають методики підготовки педагогічного складу та навчання дисциплін з використанням дистанційної форми: Український центр дистанційної освіти (Київ), Інститут дистанційних

технологій навчання (Київ), проблемна лабораторія дистанційного навчання (Харків) та інші [2].

З-поміж праць вітчизняних науковців проблемам дистанційного навчання присвячено роботи В. Бикова, П. Камінської, В. Кухаренка, В. Олійника, Н. Сиротенко, Н. Твердохлебової та інших. Інтерес викликають також праці зарубіжних дослідників: Дж. Андерсона, Р. Бел, Дж. Блумстук, Д. Кіган, Дж. Коум. Аналіз педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що проблема формування полікультурної компетентності та професійної спрямованості майбутніх філологів-перекладачів у дистанційному навчанні висвітлювалася в роботах А. Андреева, І. Козубовської, В. Солдаткіна, О. Шупти та інших науковців.

Проблема формування професійної спрямованості майбутніх фахівців є актуальною на сучасному етапі розвитку науки, оскільки криза 2020 року, спричинена пандемією коронавірусної інфекції, війна в Україні підштовхнули до того, що дистанційна освіта вийшла на новий рівень свого розвитку. Є підстави вважати, що вона попередила кризу в системі освіти, забезпечивши повноцінну роботу освітнього процесу. Саме тому основним завданням викладачів закладів вищої освіти є не тільки впровадження технологій дистанційного навчання в освітній процес, а й урахування його сильних і слабких сторін, забезпечення не тільки віддаленого контролю й оцінювання знань, а й повноцінне формування професійних знань, навичок та якостей майбутніх фахівців.

Дефініція «дистанційне навчання» поєднує кілька визначень:

- це сукупність технологій, що забезпечують інтерактивну взаємодію слухачів (студентів) і викладачів у процесі навчання [5, с. 53];

- це форма освіти, яка передусім базується на принципах самостійного навчання та дає можливість підтримувати діалог з викладачем за допомогою засобів телекомунікації, незважаючи на віддаленість від викладача не тільки в просторі, а й у часі [1, с. 18];

- це форма освіти, яка завдяки інформаційним технологіям дає можливість студентам не тільки вести самостійну роботу щодо засвоєння навчального матеріалу, але й оцінювати знання та навички, здобуті в процесі навчання [5, с. 53].

Виходячи із цих тлумачень, можемо зробити висновки, що дистанційне навчання базується на принципах самостійного навчання та дозволяє реалізувати право людини на освіту завдяки низці інформаційно-комунікаційних технологій, покликаних забезпечити інтерактивну взаємодію викладачів і студентів.

Уважаємо за доцільне зазначити, що, на нашу думку, дистанційне навчання є досить корисним досвідом підготовки майбутніх філологів-перекладачів, адже діяльність сучасного фахівця з перекладу все частіше пов'язана з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, тому й професійну спрямованість майбутніх перекладачів можливо формувати засобами дистанційної освіти під час викладання фахових дисциплін. Прийнято вважати, що кінцевою метою навчання у вищому навчальному закладі є те ставлення студентів до своєї майбутньої професії, яке можна розглядати як форму й міру ухвалення кінцевої мети навчання. Професійна спрямованість є складним інтегративним утворенням, яке характеризує ставлення людини до обраної професії та впливає на підготовку й успішність професійної діяльності, зумовлює установку особистості на професію, тому й формується вона тоді, коли професійні інтереси є достатньо дієвими. Отже, викладачі закладів вищої освіти повинні сформувати в майбутніх філологів-перекладачів такі професійно-пізнавальні потреби, які будуть спонукати до практичної діяльності, набуття знань, умінь та навичок, необхідних для самореалізації в професійній діяльності. Матеріали здійсненого аналізу дозволяють уточнити поняття «професійна спрямованість майбутніх філологів-перекладачів» як прагнення до оволодіння обраною професією, вияв позитивного ставлення до майбутньої професійної діяльності, бажання у вільний час займатися справами, пов'язаними з майбутньою



професійною діяльністю, працювати за обраною спеціальністю й надалі вдосконалюватися в професії, професійно реалізовувати завдання міжкультурної комунікації.

Організація процесу дистанційного навчання передбачає такі складники: самостійність пошуку, аналізу, систематизації та узагальнення інформації, самоорганізацію й самоконтроль. Тому науковці виділяють низку переваг дистанційного навчання порівняно з традиційним навчанням: передові освітні технології, доступність джерел інформації, індивідуалізація навчання, зручна система консультування, демократичні стосунки між студентом та викладачем, зручний графік та місце роботи [3, с. ].

На думку В. Осадчого, характерними ознаками дистанційного навчання у вищій школі є професійна спрямованість (акцент на завдання майбутньої професійної діяльності); інтерактивність (вербальний чи невербальний діалог між людиною і комп'ютером); гнучкість (зручний час, місце, темп роботи); мобільність (ефективний зворотний зв'язок між викладачем та студентом); індивідуалізація (індивідуальний підхід); співробітництво та співтворчість; масовість (доступність необмеженої кількості студентів до багатьох джерел інформації); технологічність (використання нових досягнень у галузі інформаційних технологій); новий статус викладача (як координатора навчального процесу, консультанта, керівника навчальних проєктів) [7].

На сучасному етапі розвитку дистанційного навчання актуальним є використання різноманітних платформ та програм (*цифрові системи управління навчанням*: Blackboard, CenturyTech, ClassDojo, Edmodo, Edraak, Google Classroom, Moodle, Schoology, Seesaw, Skooler; *онлайн-навчальний контент*: Vyju's, Khan Academy, LabXchange, Quizlet (link is external), YouTube; *платформи для спільної роботи, що підтримують відеозв'язок у реальному часі*: Dingtalk, Lark, Hangouts Meet, Teams, Skype, Zoom).

Усі ці платформи та програми сприятливим чином впливають на здатність викладачів ставити перед собою певні завдання в процесі дистанційного навчання:

- підготовку дистанційних занять на основі вже наявних чи оригінальних авторських розробок;
- керування навчально-пізнавальною діяльністю студентів (пряме в режимі «on-line» та «off-line» з використанням електронної пошти та опосередковане, що закладене в логічну структуру побудови навчального матеріалу курсу);
- контроль знань, умінь і навичок студентів (з використанням тестових завдань);
- налагодження позитивної співпраці зі студентами (ефективне й постійне спілкування) [6].

Відповідно до цього виникають певні закономірності: реалізація вказаних завдань прямо чи опосередковано впливає на формування професійної спрямованості майбутніх перекладачів. Керування навчально-пізнавальною діяльністю студентів зумовлює установку студента на професію, формує їхні професійно-пізнавальні потреби. Контроль знань, умінь і навичок студентів спонукає майбутніх перекладачів до практичної діяльності, а налагодження позитивної співпраці зі студентами виявляє позитивне ставлення до майбутньої професійної діяльності та сприяє реалізації завдання міжкультурної комунікації.

Окрім цього, активне використання майбутніми перекладачами інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі має позитивний вплив на формування однієї з ключових компетенцій сучасного фахівця – інформаційної культури та комп'ютерної грамотності, оскільки перекладач має чітко розуміти переваги використання інформаційно-комунікаційних технологій у своїй професійній діяльності.

Отже, проведене дослідження підтверджує: дистанційне навчання в закладах вищої освіти мусить мати комплексний характер, що складається з сукупності інформаційно-комунікаційних технологій, які дозволяють майбутньому фахівцеві користуватися повним обсяг навчального матеріалу. Використання засобів дистанційного навчання спонукає до більш глибокого

розуміння навчального матеріалу майбутніми філологами-перекладачами, оскільки сприяє формуванню їхньої професійної спрямованості та однієї з ключових компетенцій – інформаційної культури та комп'ютерної грамотності.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Даценко Г. В., Сузанська З. В. Дистанційне навчання як засіб стимулювання самоосвіти. *Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія* : матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.). Вінниця: ВТЕІ КНТЕУ, 2017. С. 17–20.
2. Дистанційна освіта. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/distancijna-osvita> (дата звертання 24.09.2023).
3. Долинський Є.В. Дистанційне навчання – одна з прогресивних форм підготовки фахівців. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*: зб. наук. пр. Вип. 42 / за заг. ред. проф. Матвієнко О.В. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2010. С. 202–207.
4. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. *Психология высшей школы*. Минск: Изд-во БГУ, 1981. 383 с.
5. Морозова Л. *Дистанційне навчання на сучасному етапі, новітні технології викладання мовних та природничих дисциплін у вишах*. Теорія і практика викладання української мови як іноземної. 2014. Випуск 10. С. 52–59.
6. Назарко І. Використання засобів дистанційної освіти для підвищення ефективності навчального процесу у ВНЗ. URL: [http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/17337/1/konferencija .pdf](http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/17337/1/konferencija.pdf) (дата звертання 24.09.2023).
7. Осадчий В.В. Сучасні тенденції використання інформаційних технологій у навчальному процесі вищої педагогічної школи. *Педагогічний процес: теорія і практика*: зб. наук. праць. Київ: Вид-во П/П «ЕКМО», 2009. Вип. 2. С. 190-207.
8. Про затвердження Положення про дистанційне навчання. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13> (дата звертання 24.09.2023).
9. Самолюк Н., Швець М. Актуальність і проблемність дистанційного навчання. *Нова педагогічна думка*. 2013. № 1.1. С. 193. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd\\_2013\\_1\\_50](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2013_1_50) (дата звертання 24.09.2023).

## АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ В КОНТЕКСТІ ПРОЦЕСІВ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ІБЕРО- АМЕРИКАНСЬКОМУ ПРОСТОРІ

На початку ХХІ століття світ відчув підвищення динаміки розгортання процесів глобалізації суспільства. Ці процеси вплинули на всі сфери його діяльності. Однією з визначальних і доленосних сфер діяльності сучасного

суспільства залишається освіта. Під впливом глобалізації освітні процеси зазнають кардинальних реформ. Перш за все освітяни гостро відреагували на переорієнтацію ідеї споживання. Епоха глобалізації запропонувала новий вид цінностей, який не обмежується тільки накопиченням матеріальних статків, притаманних епосі розвитку індустріального суспільства.

На сучасному етапі розвитку ця мета втрачає свій сенс без подальшого розвитку науки і техніки, який неможливо реалізувати без використання міжнародного досвіду. Це спонукає людство до взаємодії та взаємозбагачення досвідом розбудови сучасного суспільства. Успішній реалізації цієї мети має допомогти інтернаціоналізація освітнього процесу. Вона є визначальною для налагодження обміну передовим досвідом між країнами.

В сучасному світі підтверджується факт існування залежності академічної мобільності від динаміки розгортання процесів глобалізації. Вона визначає темпи створення спільного простору для вищої освіти та наукових досліджень. В цих умовах академічна мобільність відкриває низку переваг інтернаціоналізації сучасних закладів вищої освіти, які отримують нові методики та технології підготовки сучасних фахівців. Саме вони, завдяки мобільності, стають носіями таких загальнолюдських цінностей, як повага до життя, людини, природи, справедливості, свободи, рівності, гуманізму, тощо. У цьому сенсі глобальна мобільність розглядається як сучасний варіант розуміння свободи. В той же час, причетність особи до сфери глобальної мобільності стає критерієм визначення її соціального статусу.

Феномен мобільності як непересічного явища взагалі і зокрема академічної мобільності був, є і буде предметом постійної прискіпливої уваги науковців. Його вплив на життя і діяльність людини в сучасному суспільстві важко переоцінити.

Участь у мобільності стає визначальним фактором у створенні нової соціальної ієрархії, яка вплине на процес розвитку та уніфікації освітніх систем, глобалізації та активізації міжнародної діяльності. Отже мобільність стає ключовою характерною рисою сучасної освіти і науки.

Академічна мобільність є одним з основних напрямків процесів і стратегій освітнього співробітництва і, крім того, що вона є прямим вираженням співпраці між навчальними закладами та урядовими структурами, вона також є важливим елементом освітньої політики щодо інтернаціоналізації вищої освіти та співробітництва у сфері розвитку.

У цьому розділі запропоновано короткий аналітичний підхід до розуміння міжнародної мобільності студентів у контексті процесів інтернаціоналізації вищої освіти, регіональної інтеграції та освітнього співробітництва в цілому, а також висвітлено роль, яку відіграють міністерства освіти, закладах вищої освіти, національні та міжнародні організації різного типу у просуванні угод про співпрацю, кінцевою метою яких є зміцнення системи вищої освіти.

Також підкреслюється важливість міжнародної студентської мобільності як ключового елементу для поліпшення професійної підготовки, мобілізації знань і структурування мереж обміну знаннями.

Матеріалом для аналізу розвитку академічної мобільності обрано досвід країн іберо-американського простору на прикладі діяльності флагману закладів вищої освіти Мексики Національного автономного університету Мексики UNAM. Національний автономний університет Мексики (ісп. *Universidad Nacional Autónoma de México*) займає почесне місце серед мексиканських вишів. Він розташований у столиці країни Мехіко. За числом студентів, що навчаються в ньому, вважається найбільшим єдиним університетським кампусом Америки.

Університет був заснований 22 вересня 1910 року і став альтернативою першому університету, заснованому 21 вересня 1551 року за наказом Карла V. Наразі UNAM – це єдиний університет країни, серед випускників якого є нобелівські лауреати: Альфонсо Гарсія Роблес (мир); Октавіо Пас (література); Маріо Моліна (хімія). Університет також є найбільшим в країні науковим центром, наукові групи університету публікують велику кількість статей з математики, фізики, історії та інших дисциплін.

Автономія, надана університету в 1920-х роках, дала йому право складати список освітніх програм, курсів, та розпоряджатися своїм бюджетом незалежно від уряду, що позитивно вплинуло на його академічне життя. Університет відомий своїм кампусом (університетський містечком), що містить багато шедеврів архітектури та образотворчого мистецтва і входить до списку Світової спадщини. Кампус був спроектований за участю найвідоміших мексиканських архітекторів 20-го століття, а настінні малюнки виконані найвідомішими муралістами того часу, такими як Дієго Рівера і Давид Альфаро Сікейрос.

В академічному світі UNAM визнаний як університет передового досвіду, який реагує на сьогодення і дивиться в майбутнє .

Мексика має університети світового рівня. Недорога вартість життя та освіти у країні дозволяє студентам навчатися в історичному та мультикультурному середовищі.

Вища освіта в Мексиці включає:

- ступінь бакалавра, який зазвичай займає чотири роки;
- ступінь магістра – це дворічна програма, яка зосереджується на спеціальних знаннях.
- докторський ступінь, що є найвищим рівнем освіти, який пропонують університети, і передбачає три-чотири роки досліджень.

Все це робить UNAM привабливим для студентів іберо-американського регіону і позитивно позначається на міжнародній студентській мобільності. Діяльність UNAM розглядається як частини стратегії міжнародної співпраці та необхідність збереження відчуття спільної роботи та взаємної вигоди у програмах такого типу.

Згідно зі звітом Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР, 2011) «Освіта з першого погляду», у 2009 році близько 3,7 мільйона студентів навчалися у закладах вищої освіти за межами своєї країни походження, і ця цифра зросла до 4,1 мільйона у 2010 році (ОЕСР, 2012), що безпосередньо відображає феномен міжнародної мобільності студентів. Для

прикладу, згідно з останньою версією вищезгаданого звіту, із загальної кількості 2 981 313 мексиканських студентів, які навчалися у закладах вищої освіти протягом 2010-11 навчального року, 1% були зараховані за кордоном, що еквівалентно 29 813 особам, згідно з даними Міністерства державної освіти Мексики (вересень, 2011).

Саме в рамках розвитку глобалізаційних процесів студентська мобільність інтенсифікувалася, незважаючи на існування програм і проектів, які діють вже кілька років. Структурування конкретних торгівельних угод, розробка та реалізація міжнародних економічних стратегій, здійснення процесів регіональної інтеграції та міжнародного співробітництва, а також нові форми виробництва і мобілізації інформації та знань є одними з факторів, що призвели до появи так званих інформаційних суспільств і суспільств знань. Останні циркулюють у них з більшою свободою, оскільки з ними поводяться як з інформацією, а виробництво і легітимація знань не обмежується жорстко визначеним соціальним колом, що призводить до трансформації суспільства і шкільного простору на всіх рівнях.

Збільшення студентських потоків збігається з появою більшої мобільності інформації та знань, яка в багатьох випадках підтримується використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), що уможливили формування каналів зв'язку і контактів з різними формами культурного самовираження, способами життя і академічної роботи, які дозволили створити альтернативні та інноваційні сценарії роботи, досліджень і спільного розвитку.

Коротко кажучи, академічна мобільність – це переміщення дослідників, викладачів і студентів між національними та іноземними навчальними закладами з метою участі в конкретних навчальних програмах і дослідницьких проектах. Академічна мобільність, як правило, відбувається в рамках міжінституційної, національної або міжнародної схеми роботи, хоча не виключено, що потік людей може відбуватися за ініціативою самих суб'єктів або в рамках конкретних проектів, які не обов'язково передбачають співпрацю

з кількома закладами вищої освіти або дослідницькими центрами. Звідси випливає важливість розрізнення між науковцями та студентами, які переїжджають завдяки підтримці інституційної співпраці та програмам обміну і стипендіям для цієї мети, і тими, хто переїжджає за власним бажанням або у відповідь на конкретну пропозицію роботи без будь-якої угоди про академічну чи політичну співпрацю.

Ми зосередимося на академічній мобільності, згаданій у першому випадку, яка є найбільш поширеною і в якій міститься студентська мобільність на рівні вищої освіти, як на національному, так і на міжнародному рівні, під якою розуміється переміщення студентів до різних ЗВО з наміром продовжити, доповнити або завершити своє навчання. Однак в обох випадках основними цілями є вдосконалення процесів навчання студентів і створення мереж співпраці, які сприяють інтеграції між країнами, суспільствами та професійними асоціаціями, саме тому існує набір державних політик і конкретних стратегій, які сприяють і полегшують рух студентів.

Таким чином, академічна мобільність в цілому є результатом співпраці між різними урядовими та освітніми органами, професійними асоціаціями, представниками виробничого сектору та різними організаціями, що опікуються вищою освітою. Міжнародне освітнє співробітництво, що виражається у підписанні угод і договорів, а також у зміцненні академічних мереж і обмінів, має на меті сприяти структуруванню відповідних процесів професійної підготовки, виходячи з базового припущення, що вища освіта є вирішальним фактором економічного і соціального розвитку націй.

Вивчаючи тенденції інтернаціоналізації вищої освіти та мобільність студентів зазначимо, що ми є свідками розвитку іншої динаміки у професійній освіті. В цій сфері освіти традиційні способи засвоєння знань є недостатніми через появу запаморочливих змін в економічній, політичній, соціальній, культурній, комунікативній та академічній сферах, що змушує переосмислити вже існуючі механізми і звільнити місце для впровадження моделей, які пов'язують теоретичну і практичну підготовку з конкретними схемами



підготовки (технологічна і рання спеціалізація) в рамках кожного з професійних напрямків розвитку. Ця ситуація стає очевидною, коли і в дискурсі, і на практиці робиться наголос на важливості набуття загальних і специфічних компетентностей для того, щоб відповідати реальним запитам сучасного ринку праці та науково-технічного розвитку.

З цієї причини роль закладів вищої освіти у сучасному суспільстві є предметом дискусій, що посилює потребу в педагогічній, філософській, соціологічній та політичній рефлексії з метою перетворення університетів та закладів вищої освіти на простір для навчання відповідно до світу, в якому ми живемо. Структурування нової форми суспільства – глобального простору – де кордони між країнами стираються, а знання можуть бути доступними для всіх суб'єктів незалежно від того, де вони знаходяться (ключовий елемент інформаційно-комунікаційних суспільств), передбачає інтернаціоналізацію освіти і відповідний аналіз способів, у яких відбувається навчання.

Хоча міжнародний вимір вищої освіти існує вже досить давно – особливо з точки зору співпраці у сфері високоефективних досліджень і механізмів експорту та імпорту людських і технологічних ресурсів – зараз він набуває нових конотацій, які відображаються у підписанні угод і договорів про співпрацю, а також у збільшенні міграційних потоків дослідників, викладачів і студентів, хоча мобільність продовжує залишатися питанням чітких обмежень, особливо у випадку з Латинською Америкою. Тим не менш, інтернаціоналізація закладів вищої освіти, в тому сенсі, що вони прагнуть усунути кордони між собою і між країнами свого походження, і де співпраця є фундаментальним елементом для розвитку і суттєвого вдосконалення їх діяльності та пропонованих навчальних проектів, є постійною, а також необхідністю і багатостороннім зобов'язанням.

Вираження інтернаціоналізації освіти, бенефіціарами якої є досягнення в галузі ІКТ, виходять за межі інституційної сфери і знаходяться в межах освітньої політики, пов'язаної з гетерогенними процесами і цілями. Таким чином, ми можемо говорити про інтернаціоналізацію університетів і закладів

вищої освіти, що означає процес, в якому міжнародний вимір включається в їхні культурні та стратегічні аспекти, а також в їхні функції навчання, досліджень і поширення знань, що відображається на пропозиціях та інституційних можливостях.

Можна виділити наступні основні способи, в яких виражається інтернаціоналізація вищої освіти:

- Індивідуальна інтернаціоналізація, що стосується академічної та студентської мобільності, як самостійної, так і в рамках конкретної програми, з фінансуванням або без нього.

- Інституційна інтернаціоналізація: програми міжінституційної співпраці (i+d) або навчальні програми, які включають міжкультурний вимір у свою структуру.

- Регіональна, субрегіональна та міжрегіональна інтернаціоналізація, що передбачає реалізацію багатосторонніх програм з вивчення мов, академічної мобільності та налагодження зв'язків університетів з бізнес-сектором.

- Зовнішні провайдери вищої освіти, тобто навчання, що здійснюється з використанням електронних платформ, а також очне навчання у зовнішніх провайдерів, які пропонують навчання через кампуси в інших регіонах, філії, угоди або франшизи.

Студентська мобільність є частиною інтернаціоналізації вищої освіти як на індивідуальному, так і на регіональному рівнях. В обох випадках важливе значення має міжінституційна співпраця, основними типами якої є співпраця між партнерами з високим рівнем симетрії (досягнення академічних і наукових цілей і завдань), а також співпраця, яка сприяє інституційному, соціальному і виробничому розвитку, що відображається в поліпшенні умов життя. Міжінституційна співпраця може виникати в процесі регіональної інтеграції, а отже, є стратегічним елементом підтримки зближення між країнами і встановлення міцних відносин, які дозволяють досягати цілей і виконувати спільні завдання розвитку. Аналогічно, ми можемо говорити про

співпрацю Північ-Південь, Південь-Південь або тристоронню співпрацю, виходячи з діючих категорій геополітичного опису.

Незважаючи на свою важливість у міжнародному освітньому концепті, і виходячи з базового припущення, що освіта в цілому є ключовим елементом соціально-економічного розвитку, інтернаціоналізація вищої освіти повинна розглядатися не як самоціль, а як стратегія вдосконалення функцій університетських установ та інструмент, що сприяє економічному, соціальному та освітньому розвитку кожної країни та латиноамериканського регіону в рамках процесу постійного планування та оцінки.

Включення міжнародного виміру в роботу закладів вищої освіти не повинно бути просто питанням моди або імітації, ситуацією, яка розмиває його значення, а навпаки, необхідно розвивати глибоку педагогічну, філософську, соціальну, історичну і політичну рефлексію, яка дозволяє зрозуміти, чому і як інтернаціоналізація освіти підвищить якість пропонованих навчальних проектів і є однією з найважливіших цілей, які необхідно досягти. Саме тому проекти освітньої співпраці, як правило, мають чіткі і конкретні цілі, завдання, плани і робочі стратегії, які дозволяють управляти ресурсами, необхідними для їх успішної реалізації.

Розвиток регіональної інтеграції, найважливішим виразником якої є Європейський Союз, має свої передумови:

- створення успішних мереж і академічної співпраці;
- готовність різних країн брати активну участь у процесах економічного та освітнього співробітництва;
- більш широке використання ІКТ, що дозволяє спілкуватися між віддаленими територіями;
- нагальна потреба у спільній роботі для вирішення конкретних проблем.

Ці передумови призвели до структурування угод з метою вищезгаданої інтеграції на основі платформи спільних завдань, домовленостей та цілей. Регіональна інтеграція вимагає освітньої інтеграції та академічної мобільності.

Освіта є життєво важливим елементом для розвитку народів світу, але вона також є ключовим елементом для побудови більш справедливого і процвітаючого суспільства. Важливо говорити про освітні питання, якщо метою є інтеграція певного географічного регіону шляхом зближення його громад, спілкування і розуміння один одного, щоб створити почуття регіональної ідентичності, яке зміцнить інтеграцію, що просувається на інших фронтах. Аналогічно, ми не могли б говорити про інтеграцію в широкому сенсі цього слова, якби мобільність студентів між країнами-учасницями була неможливою, оскільки освітня співпраця має в цьому питанні важливий орієнтир.

Крім європейського блоку, можна знайти й інші приклади економічного співробітництва, які можуть сприяти регіональній інтеграції, якщо для цього будуть розроблені відповідні механізми. Прикладами є Північноамериканська угода про вільну торгівлю (НАФТА), Південноамериканський спільний ринок (МЕРКОСУР) у Південній Америці та Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС), і це лише деякі з них. Для регіональної інтеграції в галузі освіти найбільш важливими є Європейський простір вищої освіти (ЄПВО), який базується на Болонському процесі, та Іbero-американський простір знань (ІАПЗ), попередниками якого є робота ЄПВО з міжнародного співробітництва між країнами-членами.

Болонський процес був офіційно започаткований підписанням Болонської декларації в 1999 році, і його основою стала, з одного боку, нагальна потреба реорганізувати роботу закладів вищої освіти, щоб впоратися з новою глобальною динамікою, а з іншого – усвідомлення того, що вдосконалення вищої освіти вимагає мобільності студентів, забезпечення якості, спільного визнання ступенів і дипломів, а також структурування системи трансферу і накопичення кредитів. Її місія полягала у тому, щоб підвищити якість і актуальність європейської вищої освіти і зробити європейську систему вищої освіти привабливою для іноземних студентів.

Це дало поштовх до створення програм співпраці з Латинською Америкою, таких як «Еразмус Мундус», в основі яких лежать різні механізми, що сприяють студентській мобільності та залучають академічні установи, урядові установи та деяких представників приватного сектору.

«Ерасмус Мундус» (лат. *Erasmus Mundus*) – це міжнародна програма співпраці і мобільності у сфері вищої освіти, яку ініціювала та фінансує Європейська комісія. Її головною метою є підвищення якості європейської вищої освіти і сприяння міжкультурному розумінню через співпрацю із країнами, що не входять до Європейського Союзу. Станом на 2014 рік 270 тис. студентів отримали грант, в середньому на студента щомісячно виділяється 272 €. Найбільший рівень залучення до програми на душу населення в Люксембурзі, Ліхтенштейні, Фінляндії, Латвії, Іспанії. Програму Еразмус Мундус названо на честь видатного голландського вченого XV століття, гуманіста і теолога Еразма Ротердамського (1465—1536 рр.), який багато мандрував Європою, навчався і працював у різних університетах і ще тоді, майже пів тисячоліття тому, зрозумів переваги мобільності та міжнародної співпраці в освіті і навчанні. Латинське слово «mundus» означає «світ» і відображає глобальну та міжкультурну орієнтацію програми.

Стосовно іберо-американського регіону потрібно зазначити появу програм горизонтального співробітництва, що включають академічну та наукову мобільність між країнами-членами, а також між ними та іншими країнами та освітніми, науковими, технологічними та культурними організаціями. Так, Декларація Сальвадору (2008) схвалила пропозицію про створення Центру вищих іберо-американських університетських студій, метою якого було б зробити рішучий внесок у регіональну інтеграцію та розвиток, структурувати ініціативу академічної мобільності під назвою «Програма Пабло Неруди» та створити Іберо-американський простір знань (ІАПЗ), робота над яким велася з 2005 року на основі Саламанкської декларації.

Процес інтернаціоналізації освітнього простору на теренах латинської Америки регламентується Організацією іbero-американських держав з питань освіти, науки і культури (ОЕІ), найбільша багатостороння організація співпраці між іспано- та португаломовними іbero-американськими країнами, яка налічує понад 3 000 співробітників, що працюють в інтересах Іbero-Америци, фізично розташованих у 20 країнах регіону. Державами-членами ОЕІ є: Андорра, Аргентина, Болівія, Бразилія, Чилі, Колумбія, Коста-Ріка, Куба, Домініканська Республіка, Еквадор, Сальвадор, Екваторіальна Гвінея, Гватемала, Гондурас, Мексика, Нікарагуа, Панама, Парагвай, Перу, Португалія, Іспанія, Уругвай і Венесуела. Вони виступають за створення умов до сталого розвитку регіону через регіональну інтеграцію, а також зміцнення і заохочення до взаємодії і співробітництва з метою генерування, поширення і передачі знань на основі взаємодоповнюваності і взаємної вигоди, що сприяє підвищенню якості та актуальності вищої освіти, наукових досліджень та інновацій.

Як бачимо, економічна інтеграція супроводжується освітньою інтеграцією, в якій мобільність студентів відіграє вирішальну роль, оскільки вона доповнює підготовку окремих осіб, сприяє розвитку певної регіональної ідентичності, полегшує трудову і культурну інтеграцію. Вона дозволяє контактувати з різними формами академічної роботи і культурного самовираження, сприяє обміну ідеями і знаннями, дає можливість здійснювати спільні проекти, які можуть привести до формулювання рішень спільних проблем, зближує громадян з різних країн, сприяє обміну ідеями та знаннями, уможлиблює реалізацію спільних проектів, які можуть привести до формулювання рішень спільних проблем. Студентська мобільність також зближує громадян з різних країн, сприяючи таким чином побудові регіону з більш толерантними та доброзичливими людьми. Програми студентської мобільності дозволяють студентам досліджувати нові сфери професійного розвитку та розширювати свої перспективи з точки зору академічного, професійного та особистісного розвитку.

Освітня політика Мексики на період правління уряду 2007-2012 рр. базувалася на Програмі розвитку освітнього сектору на 2007-2012 рр, в якій було визначено шість загальних цілей. Інтернаціоналізація вищої освіти та освітня співпраця в цілому були включені в три з них як елементи підвищення якості мексиканської освіти, посилення спільної відповідальності залучених соціальних та освітніх суб'єктів, а також зміцнення механізмів прозорості та підзвітності.

Згідно з вищезгаданим документом, головне завдання полягало в тому, щоб якість освіти підвищувалась, щоб студенти підвищували свій рівень навчальних досягнень, мали засоби для доступу до більшого добробуту та сприяли національному розвитку.

З цією метою було запропоновано сприяти інтернаціоналізації вищої освіти та її закладів (з включенням міжнародного виміру в програми та діяльність); заохочувати укладання угод про співпрацю між національними навчальними закладами Мексики з їх іноземними партнерами. Вони спираються на підтримку держави у створенні мереж академічної співпраці, сприяють визнанню кредитів, академічному обміну та присудженню спільних ступенів, а також участі у створенні Спільного простору вищої освіти як у Латинській Америці та Карибському басейні, так і в інших регіонах світу.

З іншого боку, створення сприятливих умов освітньої діяльності має сприяти наданню якісних освітніх послуг, результатом яких буде підготовка людей з високим почуттям соціальної відповідальності, здатних продуктивно і конкурентоспроможно брати участь на ринку праці. Таким чином, було запропоновано розширити можливості академічного персоналу закладів вищої освіти для сприяння генеруванню та застосуванню нових знань.

Академічна співпраця була включена в схеми професійного розвитку мексиканських науковців, одночасно з цим вона була відновлена як допоміжний інструмент для збільшення виробництва наукових знань і зміцнення передових досліджень, розроблених у закладах вищої освіти.

Важливою функцією академічної мобільності є сприяння шкільному та інституційному управлінню, яке посилює участь шкіл у прийнятті рішень, розподіляє відповідальність між різними соціальними та освітніми суб'єктами, а також сприяє безпеці, прозорості та підзвітності учнів і вчителів.

Для цього було запропоновано сприяти інституційній інтеграції та об'єднанню різних освітніх підсистем, зробити систему вищої освіти більш гнучкою, щоб полегшити академічну мобільність, а також впроваджувати проекти співпраці освітніх підсистем, які б дозволили закладам вищої освіти отримати більше ресурсів.

Федеральний уряд Мексики, Міністерство закордонних справ та Національна рада з питань науки і технологій є одними з урядових установ, які керують угодами та конвенціями, що дозволяють цьому процесу досягти запропонованих цілей. Це ґрунтується на впевненості, що ці дії сприяють підвищенню якості мексиканської вищої освіти, зміцненню її академічної конкурентоспроможності та сприяють регіональній інтеграції, в якій Мексика бере участь як одна з центральних економік Латинської Америки. Саме тому включення її в нову динаміку має важливе значення для її довгострокового розвитку.

Продовжуючи аналіз освітньої співпраці в рамках державної політики, можна зауважити, що академічна співпраця також є частиною конкретної зовнішньополітичної стратегії. Рішення, які приймаються щодо академічної співпраці, ґрунтуються на аналізі двох елементів: політики країни-донора щодо співпраці (внутрішня вертикальна вісь) та країн, установ і організацій, з якими вона співпрацює (зовнішня горизонтальна вісь). В результаті такого аналізу конкретні рішення щодо наукового та академічного співробітництва структуруються таким чином, що саме країни-донори приймають основні рішення і надсилають допомогу країнам-реципієнтам.

З цієї точки зору, академічна та наукова співпраця означає надання фінансових, матеріальних або людських ресурсів однією або кількома установами іншим для надання допомоги різним навчальним закладам у сфері



підготовки кадрів, посилення викладання, проведення наукових досліджень для розвитку та поширення знань. Основою такого типу співпраці є офіційна допомога розвитку, коли більш розвинені країни (Північ) допомагають країнам, що розвиваються (Південь), породжуючи так звану співпрацю Північ-Південь, хоча можливий також розвиток співпраці Південь-Південь.

Стипендіальні програми та фінансування дослідницьких проєктів, спеціалізованих конференцій і наукових стажувань є прикладами такого типу академічної співпраці. Зрозуміло, що остання, яка включає студентську мобільність, є інструментом, який сприяє освітньому, економічному та соціальному розвитку менш розвинених країн, і що Мексика, завдяки прогресу, якого вона досягла останнім часом, є активним учасником систем співпраці Північ-Південь, Південь-Південь і тристоронньої співпраці, зі значним потоком студентів між даною країною і світом. Саме з цієї причини з вересня 2011 року існує Мексиканське агентство з міжнародного співробітництва в цілях розвитку, яке, серед інших функцій, бере участь у реалізації політики міжнародного освітнього та культурного співробітництва.

Про позитивну динаміку розвитку академічної мобільності в Мексиці свідчить аналіз результатів першого видання Національного опитування Patlani щодо міжнародної студентської мобільності (2012), в якому розглядалася загальна кількість студентів 1053089. Вони показали, що у 2010-11 навчальному році в Мексиці навчалось 7689 іноземних студентів (0,73% від загальної кількості), з яких 52,5% жінок і 47,5% чоловіків; 11 371 мексиканський студент у ситуації міжнародної мобільності (1,08% від загальної кількості), з яких 53,5% жінок і 46,5% чоловіків. Обрана вибірка еквівалентна 35,32% від загальної кількості студентів закладів вищої освіти за вищезгаданий період часу. Кількість студентів, що виїжджають, майже на 48% перевищує кількість студентів, що в'їжджають.

Аналізуючи країни походження іноземних студентів, можемо зазначити що в першій десятці, від найбільшого до найменшого потоку, були Франція, США, Іспанія, Німеччина, Колумбія, Канада, Австралія, Республіка Корея,

Аргентина та Нідерланди. З іншого боку, переважними країнами походження мексиканських студентів були Іспанія, США, Франція, Канада, Німеччина, Аргентина, Італія, Чилі, Австралія та Китай.

Стосовно напрямів навчання, то 36,15% іноземних студентів вивчають соціальні науки, 23,13% – гуманітарні науки, 20,75% – медицину та охорону здоров'я, 15,75% – інженерію та технології, 2,63% – природничі науки та 1,55% – сільськогосподарські науки.

Щодо мексиканських студентів, то цифри наступні: 32,98% беруть участь в інженерії та технологіях; 21,83% – в соціальних науках; 9,88% – в гуманітарних науках; 5,9% – в медицині та охороні здоров'я; 1,88% – в природничих науках; 1,51% – в сільськогосподарських науках, а 25,99% зацікавлені в інших невизначених галузях.

Мексика також бере участь в різноманітних програм освітнього співробітництва з окремими країнами. Наприклад, в Австралії, яка є дев'ятою найулюбленішою країною для мексиканських студентів і де якість програм, що пропонуються іноземним студентам, гарантується Законом про освітні послуги для іноземних студентів від 2000 року, існує програма Australia Awards (ініціатива австралійського уряду і один з найпрестижніших проектів), яка складається з двох потоків: перший залучає найкращих іноземних студентів, а другий базується на розбудові потенціалу в країнах, що розвиваються (співпраця Північ-Південь). Мексика бере участь у інших програмах, як Australia Awards Scholarships (AAS), Australian Leadership Awards Scholarships та Endeavour Postgraduate Awards. Поряд з цими програмами існує програма Australian Development Scholarships (ADS), яка пропонує підтримку студентам та аспірантам і адмініструється Австралійським агентством з міжнародного розвитку (AUSAID). Її мета – сприяти в довгостроковій перспективі розвитку країн-партнерів Австралії відповідно до існуючих двосторонніх та регіональних угод (співпраця Північ-Південь та міжнародне співробітництво). Є надія, що студенти, які отримують

стипендії за цією програмою, зроблять внесок у розвиток країн свого походження.

Прикладом міжінституційної співпраці є співпраця між Гронінгенським університетом та Національним автономним університетом Мексики (UNAM).

Гронінгенський університет (*Rijksuniversiteit Groningen*) був заснований в 1614 році в місті Гронінген. Це один з найбільших і найстаріших університетів у Нідерландах. З моменту свого створення випустив понад 100 000 студентів.

Університет є членом групи 37 європейських університетів, що утворилася в 1985 році. Назва групи походить від Коїмбрського університету в Португалії.

Гронінгенський університет входить до першої трійки європейських університетів в таких областях, як екологія, наука про матеріали, хімія та астрономія. Інші відомі дослідницькі групи спеціалізуються в області нанотехнологій, фізики, молекулярної біології, мікробіології, медичних наук, неврології, соціології, філософії, теології, археології та мистецтва. Щороку до друку надходять більш ніж 5000 наукових публікацій, і близько 260 аспірантів удостоюються докторського ступеня.

Співпраця двох університетів була започаткована за сприяння Центру мексиканських студій і оформлена у 2002 році зі схвалення всіх рад та факультетів обох установ. Метою співпраці є щорічний обмін десятьма студентами старших курсів. Цей голландський навчальний заклад також бере участь у стипендіальній програмі «Помаранчевий тюльпан», створеній для мексиканських студентів-відмінників; вона була започаткована у 2010 році за фінансової підтримки голландських закладів вищої освіти та компаній для навчання на бакалаврських та магістерських програмах, що викладаються англійською мовою.

В Азії UNAM співпрацює з Японією, де стипендіальні програми є частиною плану «300 000 іноземних студентів», оголошеного у 2008 році

тодішнім прем'єр-міністром Ясуо Фукудою. Його мета – збільшити кількість іноземних студентів, які навчаються в країні, з 140 000 (за даними 2008 року) до 300 000 до 2020 року. Міністерство освіти, культури, спорту, науки і технологій Японії пропонує стипендії мексиканським студентам, які бажають навчатися в японських навчальних закладах, незалежно від того, чи хочуть вони вдосконалити свої навички японської мови, отримати ступінь бакалавра або магістра, або спеціалізуватися на викладанні для вчителів без відриву від виробництва (дошкільних, початкових і середніх шкіл) або викладачів у педагогічних коледжах.

Також можна знайти конкретні угоди про академічну мобільність для кожного закладу вищої освіти, на додаток до загальних ініціатив, які об'єднують студентів з різних установ. Прикладом цього є Програма обміну студентами Автономного університету Нижньої Каліфорнії, яка відкрита для студентів та аспірантів і має на меті інтернаціоналізацію навчального досвіду, участь у дослідницьких проектах та академічних стажуваннях. Серед латиноамериканських закладів, що беруть участь у поточному конкурсі є такі як, Університет Мендоси в Аргентині, Університет Вальпараїсо в Чилі, Технологічний університет Панами та Університет Монтевідео в Уругваї.

Програма академічної мобільності та обміну (Pima), про яку ми вже згадували, спрямована на зміцнення механізмів регіональної співпраці та консолідацію Іберо-американського простору знань. Даний проект, який базується на багатосторонній міжуніверситетській співпраці, передбачає участь різних закладів вищої освіти, об'єднаних у мережі співпраці. З боку Мексики це такі установи, як Технологічний інститут та заклади вищої освіти Західного регіону (Iteso-Red de Ciencias Ambientales y Energías Renovables), Автономний університет Бенемеріта в Пуебла (Red de Ingeniería para la Cooperación al Desarrollo) та Університет Сонори (Red de Ingeniería Civil y Minas). До вищезгаданих мереж, які координуються Університетом Альмерії, Університетом Кадіса та Університетом Кордови, також входять Вища

політична школа Літоралі (Еквадор), Університет Сальвадору (Сальвадор) та Національний університет Колумбії.

Можемо дійти висновку, що освітня співпраця, інтернаціоналізація вищої освіти та студентська мобільність – це не лише пропозиції чи напрямки роботи, що перебувають у процесі розвитку, але й стратегічні рамки для дій, які наразі реалізуються. І хоча ці явища можна аналізувати з різних теоретико-методологічних контекстів і перспектив, реальністю є те, що питання освітнього співробітництва перестали бути дискурсом, що зароджується, але стали постійною реальністю, в якій беруть участь як навчальні заклади, так і національні та міжнародні організації, а також конкретні політичні та урядові апарати, що демонструє важливість співробітництва в сучасному світі. Саме з цієї причини освітня співпраця виражається в місцевих, регіональних і міжнародних угодах і спільних робочих механізмах з конкретними завданнями і цілями, які повинні бути досягнуті.

Студентська мобільність, особливо міжнародна, є прямим проявом освітньої співпраці, в якій об'єднуються зусилля і ресурси з різних фронтів, що робить її складним і делікатним питанням, оскільки вона є одночасно і викликом, і можливістю для сучасних систем освіти. Виклик, тому що він передбачає управління та мобілізацію людських і фінансових ресурсів, укладання чітких угод з конкретними цілями і завданнями, повну готовність до довгострокової міжінституційної та міжурядової співпраці, а також чітку відкритість в академічній роботі.

## **РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА АКАДЕМІЧНУ МОБІЛЬНІСТЬ СТУДЕНТАМИ УКРАЇНСЬКИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

У сучасному суспільстві переважають певні парадигми, які можна відобразити в таких термінах, як: глобалізація, інтернаціоналізація, сталий розвиток, співпраця, суспільство знань та багато інших, які виникають щомиті.

Гідне місце в цьому списку займає академічна мобільність. Наразі важко знайти опонента, який би не погодився із судженням, що в умовах реальності університети продовжують залишатися установами, де ці парадигми започатковуються, де вони є, де створюються найсучасніші знання і де навчаються майбутні покоління, які стануть частиною нового суспільства, що визначатиме майбутнє своєї країни і майбутнє людства всієї планети. Аналіз освітніх інновацій, генерування інформації та доступу до неї, конструювання знань і технологічних інновацій неодмінно приводить нас до взаємодії, обміну та співпраці між освітніми установами, навчальними закладами.

Наразі в світі немає жодного авторитетного вищого навчального закладу, діяльність якого не носила б міжнародний характер. Інтернаціоналізація освітньої діяльності у кожному університеті відображається по-різному. Історія цього феномена просліджується в діяльності багатьох вишів, флагманів освітнього процесу кожної, окремо взятої країни.

Початок ХХІ століття став періодом глобальних та докорінних змін, які стосуються всіх сфер життя людини, несуть соціальні суперечності і видозмінюють якість життя. Локомотивом цих змін була і є освіта, яка вийшла за межі навчальних закладів, щоб заповнити собою усе людське життя, забезпечити розвиток як науки, техніки, економіки суспільства, так і самого суспільства в цілому. Прямо чи опосередковано вона впливає на всі аспекти людського розвитку, але і сама зазнає зворотного впливу. Дослідники стверджують, що життя людини з дня її народження стає частиною і умовою освіти, адже без неї його існування неможливо уявити. Епоха глобалізації запропонувала новий вид цінностей, який не обмежується тільки матеріальними статками, притаманними в епоху розвитку індустріального суспільства.

Феномен мобільності, як явища взагалі, і академічної мобільності зокрема, був, є і буде предметом прискіпливої уваги науковців. Його вплив на життя і діяльність людини в сучасному суспільстві важко переоцінити. Не

можна заперечити існування потужного зв'язку між академічною мобільністю та динамікою розгортання процесів глобалізації з метою створення спільного простору для вищої освіти та наукових досліджень. Мобільність відкриває низку переваг інтернаціоналізації сучасних закладів вищої освіти, які отримують нові методики та технології підготовки сучасних фахівців, які, завдяки мобільності, стають носіями загальноєвропейських та загальнолюдських цінностей, таких як повага до життя, людини, природи; справедливість, свобода, рівність, гуманізм, праця, знання, гармонія тощо. Глобальна мобільність розглядається як сучасний варіант розуміння свободи, і, той же час, причетність особи до сфери глобальної мобільності стає критерієм визначення її соціального статусу. Участь у мобільності стає визначальним фактором у створенні нової соціальної ієрархії, яка вплине на процес розвитку та уніфікації освітніх систем, глобалізації та активізації міжнародної діяльності. Отже, мобільність стає ключовою характеристикою сучасної освіти і науки.

Треба зазначити, що феномен мобільності не є новим у контексті проведення досліджень. Мобільність у всіх її проявах має різні види.

Звернемося до такого її різновиду, як академічна мобільність. Наразі вона носить глобальний характер і спостерігається в різних регіонах світу.

Незважаючи на те, що за останні роки відбулися значні зміни у національній системі освіти, які спричинили її реформування згідно з вимогами міжнародних стандартів та норм, актуальним сьогодні залишається розкриття деяких аспектів освітньої мобільності як окремого виду мобільності, акцентування уваги на її можливостях та проблемах в умовах глобалізації суспільства, інтегрування до спільного освітнього простору.

Наразі маємо змогу розглянути, як відбувається академічна мобільність з огляду на європейський досвід. Слід зазначити, що під Європейським простором вищої освіти (European Higher Education Area) потрібно розуміти простір вищої освіти країн учасниць Болонського процесу, що проводять узгоджену і прозору освітню політику

Міжнародна академічна мобільність – це можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому вищому навчальному закладі (науковій установі) на території країни чи поза її межами. В Європі вона регламентується програмними документами Болонського процесу. До них входять:

1. Велика хартія університетів (Magna Charta Universitatum; Болонья, 18 вересня 1988 року).

2. Лісабонська конференція (Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні; Лісабон, 11 квітня 1997 року).

3. Сорбонська декларація (Спільна Декларація «Про гармонізацію архітектури європейської системи вищої освіти»).

4. Болонська декларація (Спільна декларація міністрів освіти Європи; Болонья, 19 червня 1999 року).

5. Празьке комюніке («До зони європейської Вищої освіти» Комюніке зустрічі європейських міністрів освіти; Прага, 19 травня 2001 року).

6. Саламанкське звернення (Послання Саламанкського з'їзду європейських закладів вищої освіти «Формування європейського простору вищої освіти»).

7. Берлінське комюніке («Створення зони вищої освіти Європи» Комюніке конференції міністрів освіти; Берлін, 19 вересня 2003 року).

8. Бергенське комюніке («Загальноєвропейський простір освіти – досягнення мети» Комюніке Конференції європейських міністрів освіти).

9. Лондонське комюніке («На шляху до Європейського простору вищої освіти відповіді на виклики глобалізації» Комюніке Конференції).

10. Декларація Глазго («Сильні університети для сильної Європи» Декларація Європейської асоціації університетів; Брюсель, 15 квітня 2005 року).

11. Лісабонська декларація (Університети Європи після 2010 року різноманіття за єдності мети. Брюсель, 13 квітня 2007 року).



12. Лювенське комюніке («Болонський процес у період до 2020 року – Європейський простір вищої освіти у новому десятилітті» Комюніке конференції).

13. Болонська робоча програма («В напрямку до Європейського простору вищої освіти – інтегрована програма на 2007-2009 роки»).

14. Будапештсько-Віденська декларація («Про створення Європейського простору вищої освіти», 12 березня 2010 року).

15. Бухарестське комюніке («Використання нашого потенціалу з найбільшою користю»).

Згідно з цими документами, суб'єктами академічної мобільності виступають студенти, викладачі, науковці та управлінський персонал.

Мотивація учасників академічної мобільності, стратегії переміщення іноземних студентів до закладів вищої освіти іншої країни, проблеми міжнародної діяльності закладів вищої освіти, вироблення підходів до формування базової концепції розвитку міжнародного співробітництва сьогодні є предметом вивчення як зарубіжних, так і національних науковців. Серед українських науковців, які проводять такі дослідження і зробили свій внесок у вивченні феномена, почесне місце займають В. Андрущенко, Л. Сокурянська, О. Дейнеко, О. Максимович, Д. Свириденко, Н. Латуша, Л. Сушенцева та інші. Всі вони за підсумками своїх досліджень прийшли до висновку, що за останні роки відбулися значні зміни у національній системі освіти, які спричинили її реформування згідно з вимогами міжнародних стандартів та норм з метою її покращання і підвищення мотивації суб'єктів академічної мобільності до приїзду в Україну.

Основними видами академічної мобільності в Україні є:

- ступенева мобільність – навчання у закладах вищої освіти, відмінних від постійного місця навчання учасника академічної мобільності в освітньому процесу, для здобуття ступеня вищої освіти, що підтверджується документом (документами) про вищу освіту або про здобуття ступеня вищої освіти від двох або більше закладів вищої освіти;

- кредитна мобільність – навчання у закладах вищої освіти, відмінних від постійного місця навчання учасника академічної мобільності, для здобуття кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи та відповідних компетентностей;

- отримання результатів навчання (без здобуття кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи), які будуть визнані у вищій постійного місця навчання вітчизняного чи іноземного учасника освітнього процесу.

Формами академічної мобільності учасників освітнього процесу, що здобувають освітні ступені молодшого бакалавра, бакалавра, магістра та доктора філософії у вітчизняних ЗВО, є:

- а) навчання за програмами академічної мобільності;
- б) мовне стажування;
- в) наукове стажування.

Право студентів на академічну мобільність регулюється Законом України «Про вищу освіту», Положенням про порядок реалізації права на академічну мобільність затвердженим постановою КМУ від 12 серпня 2015 р. № 579. Окрім цього, заклади вищої освіти приймають внутрішні правові акти щодо реалізації права на академічну мобільність своїх студентів.

Внутрішні правові акти ЗВО повністю відповідають вимогам, окресленим міжнародними угодами про інтернаціоналізацію освітнього процесу, і являють собою дорожню карту для всіх бажаючих стати безпосереднім учасником академічної мобільності. В них чітко прописані крок за кроком всі етапи, необхідні для реалізації своєї мрії про отримання гідної освіти міжнародного стандарту з отриманням диплому, що визнається в різних країнах. Розглянемо більш детально всі заходи, які має пройти ЗВО чи наукова установа для реалізації права на академічну мобільність.

Перш за все укладається договір про виконання програми академічної мобільності. В ньому окреслюються всі вимоги до бажаючих прийняти участь в конкурсі. Особа, яка пройшла конкурс, відповідно до вимог цього

Положення, укладає з Університетом договір академічної мобільності. Слід зазначити, що право на академічну мобільність педагогічних, наукових, науково-педагогічних, та інших працівників Університету також може бути реалізоване за власною ініціативою. Звичайно, воно вимагає підтримки адміністрації закладу на підставі подання та індивідуального запрошення від приймаючого закладу. Є обмеження, які стосуються нежливості брати участь у програмі академічної мобільності у співпраці з Університетом з іноземними інвестиціями держави, офіційно визнаної в установленому порядку державою-агресором або державою-окупантом. Також не можуть брати участь у програмі академічної мобільності громадяни іноземної держави, визнаної в установленому порядку державою-агресором. Це стосується і тих держав, що не визнають тимчасово окуповані території такими, що належать Україні. Учасниками академічної мобільності відповідно до цього Положення можуть бути:

- громадяни України;
- іноземці та особи без громадянства;
- особи, яким надано статус закордонного українця;
- особи, яких визнано біженцями;
- особи, які потребують додаткового захисту;
- особи, які здобувають вищу освіту певного освітнього рівня за денною формою навчання з відривом від виробництва або працюють за основним місцем роботи в Університеті і які беруть участь у програмі академічної мобільності в іноземному або іншому українському ЗВО.

Всі учасники академічної мобільності: зберігають за собою місце навчання, право на призначення академічної або соціальної стипендії незалежно від наявності в партнерському договорі положення щодо фінансової підтримки грошовій або безгрошовій формі. Стипендіальне забезпечення під час участі у програмі академічної мобільності та після її завершення здійснюється відповідно до законодавства.

За українськими учасниками, що являються педагогічними, науково-педагогічними, науковими та іншими працівниками, на період академічної мобільності зберігаються на строк до двох років посада за основному місці роботи. Відповідно до законодавства вони мають право на оплату праці за основним місцем роботи в розмірі середньої заробітної плати протягом шести місяців, якщо допомога є меншою за розмір середнього прожиткового мінімуму в країні перебування. Рівалість участі у програмі академічної мобільності для учасників, які здобувають ступінь доктора філософії, доктора мистецтва, тощо, не може перевищувати двох років поспіль. Для учасників, які здобувають освітній ступінь бакалавра, магістра, сукупна тривалість участі у програмі академічної мобільності не може перевищувати 50 відсотків тривалості нормативного терміну навчання за відповідною освітньою програмою. Іноземні учасники – здобувачі вищої освіти (наукового ступеня) можуть бути зараховані до Університету на навчання за рахунок грантів або коштів фізичних та юридичних осіб, у тому числі міжнародних організацій, або на умовах безоплатного навчання в разі взаємного обміну із ЗВО на безоплатній основі. Кількість таких здобувачів іноземних закладів вищої освіти не повинна перевищувати кількості українських учасників, і ця норма визначається договором про партнерство. Іноземні учасники в частині освітньої або наукової академічної мобільності мають такі ж права та обов'язки, що і українські учасники, окрім стипендіального забезпечення.

Організаційне забезпечення права на академічну мобільність, як то інформування факультетів, кафедр про наявні програми академічної мобільності, надання методичної допомоги щодо оформлення документів для навчання за програмами академічної мобільності, забезпечує Сектор академічної мобільності Відділу міжнародних зв'язків закладів вищої освіти. Декани факультетів, керівники інших структурних підрозділів закладу надають необхідну підтримку і забезпечують сприяння діяльності відділу міжнародних зв'язків у здійсненні організаційного супроводу академічної мобільності в Університеті. Супровід програм академічної мобільності на

факультетах здійснюють Координатори академічної мобільності. Їх обов'язки Координаторів покладаються на працівників закладу наказом ректора. Координатори з питань реалізації академічної мобільності та інших форм міжнародної співпраці безпосередньо підпорядковуються деканам факультетів і проректору з науково-педагогічної роботи та міжнародної співпраці.

Їх обов'язки полягають у:

- забезпеченні необхідною організаційною підтримкою учасників освітнього процесу, які виявили бажання взяти участь у конкурсі;
- надаванні допомоги відібраним учасникам відповідних програм перед, упродовж та після мобільності;
- підписанні плану мобільності для викладання/стажування (Mobility Agreement for Teaching/Training);
- підписанні Угоди про навчання та Індивідуального навчального плану академічної мобільності ;
- участі у роботі Експертних груп для підготовки оптимальних конкурсних пропозицій, що подаються здобувачами вищої освіти для їхньої участі в II етапі конкурсів з академічної мобільності;
- проведенні заходів для забезпечення максимального визнання та перезарахування результатів навчання здобувачів вищої освіти після їхнього повернення з академічної мобільності.

З метою підвищення зацікавленості та поінформованості здобувачів вищої освіти щодо можливостей реалізації права на академічну мобільність, до співпраці залучаються органи студентського самоврядування. Студентська рада факультету обирає координаторів студентської академічної мобільності .

Учасники програм академічної мобільності сприяють підвищенню обізнаності інших студентів шляхом обміну досвідом участі у програмі.

Окремо розглянемо процедуру проведення конкурсу за право взяти участь в програмах академічної мобільності.

Відбір учасників програми академічної мобільності за кожним проектом здійснює Конкурсна комісія. Члени Комісії, які мають конфлікт інтересів щодо певного проекту, не беруть участь у її роботі.

Основними принципами організації конкурсу є:

- справедливість
- прозорість
- упорядкованість
- доступність

Уся необхідна інформація про проведення конкурсного відбору, згідно з принципом прозорості, розміщується на сайті Відділу міжнародних зав'язків та в соціальних мережах. Оголошення конкурсу, термінів його проведення, періоду подання конкурсних заявок, розгляду заявок Комісією, дати оголошення результатів оприлюднюється на офіційній сторінці ВМЗ. Сучасні засоби дозволяють проводити оформлення і подачу конкурсної заявки здобувачем вищої освіти в електронному вигляді на адресу електронної пошти ВМЗ у встановлені терміни та відповідно до вимог, вказаних в оголошенні. Документи, що не відповідають встановленим вимогам або подані після закінчення терміну подачі документів, не приймаються до розгляду. ВМЗ вносить конкурсну заявку, присвоює їй шифр з метою захисту персональних даних учасника. Рішення Комісії оформляються протоколом. ВМЗ інформує учасників конкурсу про результати конкурсного відбору. У випадку, якщо за умовами конкурсу рішення щодо визначення переможця (переможців) конкурсу приймає ЗВО. Конкурсна комісія визначає номінантів від Університету та передає відповідний список для ухвалення остаточного рішення. Відібрані кандидати на програму академічної мобільності подають конкурсну заявку в паперовій формі до ВМЗ та оформляють необхідні документи для скерування на участь у академічній мобільності відповідно до вимог і термінів, визначених ЗВО. Подавати документи для участі в конкурсі можуть здобувачі вищої освіти з середнім балом успішності не нижче 4,0 балів

за п'ятибальною шкалою оцінювання. У виняткових випадках за поданням обґрунтованого клопотання координатора можуть розглядатись кандидатури здобувача з нижчим середнім балом.

До конкурсу допускаються здобувачі, що не мають академічної та фінансової заборгованості і не мають, дисциплінарних стягнень в ЗВО. Обов'язковою вимогою є знанням іноземної мови, необхідної для навчання закордоном.

Конкурс для здобувачів вищої освіти відбувається у два етапи. Для участі в I етапі конкурсу здобувачам вищої освіти необхідно до визначеного терміну надіслати в електронній формі до ВМЗ такі документи англійською мовою:

- аплікаційну форму (Student Application Form);
- резюме/CV (формат Europass);
- фотокопію першої сторінки закордонного паспорту;
- довідку про навчання в Університеті або копію студентського квитка;

Здобувачі освітнього рівня “Бакалавр” мають подати виписку з оцінками та кредитами з кожного предмету, завірену в деканаті або ВМЗ.

Здобувачі освітнього рівня “Магістр” мають подати скановану копію диплому бакалавра з додатком до диплому.

Усім здобувачам потрібно представити сертифікат про підтвердження знання іноземної мови не нижче рівня, визначеного в угоді.

Для участі в II етапі конкурсу здобувачам вищої освіти необхідно до визначеного терміну надіслати в електронній формі до ВМЗ такі документи англійською мовою:

- Learning Agreement із зазначенням освітніх компонентів/курсів, обсягу навчальної роботи/кількості кредитів ЄКТС (30 кредитів/семестр), погоджений та підписаний здобувачем вищої освіти і координатором;
- мотиваційний лист.

Під час першого етапу конкурсу здійснюється оцінка основних документів за критеріями академічної успішності, рівня володіння іноземною мовою та академічним профілем.

У другий етап конкурсу попадають учасники з найбільшою кількістю балів з розрахунку конкурсу 3 учасники на одне місце. Експертною групою укладається оптимальний варіант навчальної угоди (Learning Agreement), який пропонується для використання конкурсантами під час другого етапу конкурсу.

На другому етапі Конкурсна комісія оцінює подані конкурсантами документи та мотиваційні листи.

Здобувачі вищої освіти третього освітньо-наукового рівня, які здобувають науковий ступінь доктора філософії, можуть подавати документи для участі в конкурсі за наявності середнього балу успішності не нижче 4,0 балів за п'ятибальною шкалою оцінювання. Вони не повинні мати академічних та фінансових заборгованостей, дисциплінарних стягнень у своєму закладі вищої освіти, підтвердити знання іноземної мови, необхідного для навчання чи стажування закордоном, мати індивідуальний план мобільності узгоджений з ЗВО за умовами конкурсу і додати мотиваційного листа.

Також для участі в конкурсі до ВМЗ мають бути подані у перекладі англійською мовою та в електронній формі:

- аплікаційну форму (Student Application Form);
- резюме/CV (формат Europass);
- фотокопію першої сторінки закордонного паспорту;
- довідку про навчання в аспірантурі закладу вищої освіти відповідно до встановленого зразка;
- план навчання/дослідження (Learning Agreement) із зазначенням освітніх компонентів/курсів, обсягу навчальної роботи/кількості кредитів



ЄКТС за підписом здобувача вищої освіти третього освітньо-наукового рівня та координатором;

- план стажування, погоджений та підписаний науковим керівником;
- скановані копії дипломів бакалавра, магістра та додатків до дипломів;
- сертифікат про підтвердження знання іноземної мови не нижче рівня, визначеного в угоді;
- рекомендаційний лист від наукового керівника;
- лист-підтримки з ЗВО/наукової установи, що приймає.

Педагогічні, науково-педагогічні, наукові та інші працівники-учасники конкурсі повинні подати зазначені вище документи до ВМЗ

Після отримання запрошення від ЗВО учасники програми оформляють договір академічної мобільності та наказ про закордонне відрядження з метою проходження програми навчання. Учасник програми мобільності несе відповідальність за вчасне оформлення відрядження за кордон, відповідно до термінів, вказаних у запрошенні.

Переможці конкурсів отримують гранти для покриття транспортних витрат та проживання упродовж періоду перебування за кордоном у розмірі, передбаченому умовами проєкту. Кожен учасник самостійно покриває витрати на страхування та витрати, пов'язані з отриманням дозволу на проживання в країні перебування під час відрядення.

Критерії для визначення переможців конкурсу мають бути прописаними у програмах і визначаються у відповідності до них.

Розглянемо їх на прикладі одного із вітчизняних вишів, у якому переможцем конкурсу на здобуття права участі в академічній мобільності має стати здобувач вищої освіти, який набрав більшу кількість балів за інших учасників конкурсу, виходячи з таких критеріїв:

- Академічна успішність (максимум 30 балів) оцінюється на підставі загального середнього балу успішності, отриманого під час навчання на бакалавріаті/магістратурі: 5,0 – 30 балів, 4,90 - 4,99 – 28 балів, 4,80 - 4,89 – 26

балів, 4,70 - 4,79 – 24 балів, 4,60 - 4,69 – 22 балів, 4,50 - 4,59 – 20 балів, 4,40 - 4,49 – 18 балів, 4,30 - 4,39 – 16 балів, 4,20 - 4,29 – 14 балів, 4,10 - 4,19 – 12 балів, 4,00 - 4,09 – 10 балів.

– Знання іноземної мови (максимум 30 балів) оцінюється на підставі офіційного сертифіката чи іншого офіційного документу, що містить відомості про рівень володіння іноземною мовою, зазначений в договорі між ЗВО/науковими установами відповідно до Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти. Наявність таких визнаних на міжнародному рівні сертифікатів з мовної компетенції як TOEFL, IELTS, FCE/CAE та PTE, TestDaF, Goethe-Zertifikate, DSDI або II, DELF/DALF, DELE, PLIDA тощо, надає подвійну кількість балів з відповідного рівня знання мов. (Рівень B1 – 5 балів; Рівень B2 – 10 балів; Рівень C1/C2 – 15 балів.)

– Академічний профіль (максимум 10 балів). До нього входить оцінка за резюме (CV), складеного за формою Europass: рівень професійної компетентності/досвід роботи за фахом (1 бал); досвід міжкультурних комунікацій, зокрема, участь у міжнародних школах, конференціях, тренінгах тощо (2 бал); активна участь у навчальній, науковій, громадській чи іншій суспільно корисній діяльності (1 бал); наявність сертифікатів, дипломів, грамот та ін. за період навчання в Університеті (1 бал); призове місце за участь в олімпіадах/конкурсах інноваційних проєктів/наукових робіт за фахом за період навчання в Університеті (у всеукраїнських конкурсах – 1 бал, у міжнародних конкурсах – 2 бали); участь у II (другому) етапі конкурсу на участь в академічній мобільності (2 бали).

– Мотиваційний лист (максимум 10 балів). Якісна оцінка мотиваційного листа (5 балів): логічність, послідовність та грамотність; прагнення до професійного розвитку; обґрунтування доцільності участі у програмі мобільності особисто для здобувача вищої освіти і для Університету; презентація мотиваційного листа на співбесіді (5 балів).

– Learning Agreement (максимум 20 балів). Результати навчання в обов'язі 30 кредитів ЄКТС оцінюються в 20 балів. Відповідно: 29 кредитів = 19

балів, 28 = 18, 27 = 17, 26 = 16, 25 = 15, 24 = 14, 23 = 13, 22 = 12, 21 = 11, 20 = 10, 19 = 9, 18 = 8, 17 = 7, 16 = 6, 15 = 5, 14 = 4, 13 = 3, 12 = 2, 11 = 1.

Додаткові бали надаються за наявності:

– листа підтримки від ЗВО проходження програми для здобувачів третього освітньо-наукового рівня вищої освіти(5 балів);

– знання національної мови ЗВО-партнера відповідно до умов конкурсу:  
B1 – 1 бал; B2 – 2 бали; C1/C2 – 3 бали;

– сертифікатів з мовної компетенції, визнаних на міжнародному рівні:  
(подвійна кількість балів з відповідного рівня знання мов)

В разі набрання однакової кількості конкурсних балів двома чи більше учасниками, перевага надається здобувачу за показниками рівня мовної компетенції, наявності листа підтримки, рейтингового балу за план дослідження.

Приведені дані стосуються проходження конкурсу на участь у програмі Еразмус+. Повторна участь у конкурсі можлива за умов надання “нульового гранту” або з частковим/повним покриттям видатків. Зазначимо, що максимальний термін участі у програмі Еразмус+ становить 12 місяців, а повторна участь у конкурсі знижує пріоритет учасника на 10 балів.

Сучасні інтеграційні процеси, що відбуваються у світовому співтоваристві, позначилися на системі вищої освіти. Останніми роками в Україні приділяється велика увага академічному обміну студентів, викладачів та адміністративного персоналу вишів. Це один із найважливіших напрямів процесу інтеграції українських закладах вищої освіти у міжнародний освітній простір. Формування єдиного світового освітнього простору виражається у гармонізації освітніх стандартів і навчальних планів в університетах різних країн світу. Розуміючи вигоду, яку несе в собі розвиток мобільності для зростання конкурентоспроможності країн і їх вишів, формування єдиного ринку праці, уряди європейських держав розглядають академічну мобільність як основне завдання та інструмент інтернаціоналізації навчального процесу.

Академічна мобільність не є процесом міграції з однієї країни в іншу. Під індивідуальною академічною мобільністю розуміється тимчасове переміщення студента на певний період до іншого освітнього закладу у своїй країні або за кордоном. Після закінчення програми учасники повертаються до свого основного навчального закладу

## **МОБІЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ ТА ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ У ПЕРІОД НЕВИЗНАЧЕНОСТІ**

Останні події, в складних умовах воєнного часу, поставили нові виклики перед студентами і викладачами, і змусили перейти на зовсім інший «онлайн-формат» навчання. Повномасштабна війна в Україні та введення воєнного стану вплинули згубно не тільки на вищу освіту, а й зруйнували нормальне повсякдення людей. Наразі країна переживає найжахливіші часи у своїй сучасній історії та незважаючи на це, живе та намагається працювати в екстремальних умовах життя. Для вищої освіти ця ситуація перетворилася в один великий виклик: навчання має відбуватися за умови багаточасових віялових відключень, відсутності опалення, через що здійснювати онлайн, або офлайн навчання не завжди можливо. Після 24 лютого 2022 року Міністерство освіти та керівництво ЗВО вжили низку заходів для забезпечення їх подальшої роботи.

Система освіти України змушена була в найкоротший час адаптуватися до тих умов, що виникли з початком війни. Епідемія Covid-19, що почалася в усьому світі в 2020 році допомогла швидко перейти до онлайн навчання. Досвід війни 2014 року дозволив розв'язати проблему з переміщенням закладів вищої освіти та забезпеченням виплат викладачам і студентам. Велика кількість навчальних закладів, які працюють у тилкових регіонах, включились у програми внутрішньої мобільності, запросили на навчання студентів до себе [9].

Після тимчасового повного припинення освітнього процесу, оголошених Урядом України двотижневих канікул одразу після початку повномасштабного вторгнення військ РФ на територію України, в березні почалось відновлення навчального процесу. Навчальний процес розпочала і Народна українська академія. Викладачі почали працювати в зовсім новому форматі, повний перехід на дистанційну форму навчання, в такому режимі, досвіду роботи в якому ще не було ніколи. Студенти та викладачі перебували у різних місцях та умовах: хтось перебував в окупації, в зоні активних воєнних дій – обстрілів, хтось за кордоном, хтось під час тривоги мав писати контрольну, довго перебували в нестабільному психоемоційному стані. Більшість опитаних у червні-липні студентів українських ЗВО зазначили, що їм стало важче зосередитися на навчанні, ніж до початку повномасштабної війни. Водночас більшість респондентів не погодилися з твердженням, що після початку повномасштабної війни вони втратили інтерес до навчання [9]. Для викладачів та персоналу ЗВО головними мотиваційними чинниками стали студенти (40%), почуття обов'язку та відповідальності (24%) та віра в перемогу України (18%) [9].

Головним здобутком 2021-2022 навчального року вважаємо, що вдалося забезпечити безперервність освітнього процесу, незважаючи на надзвичайно складні умови, які зумовили додаткове навантаження на студентів, а особливо – на студентів випускних курсів, які до завершення навчального року мали також скласти кваліфікаційні іспити і захистити дипломні роботи, викладачів та адміністрацію, бо воно пройшло все ж в інтенсифікованому режимі.

Але новий 2022-2023 навчальний рік змусив пройти нове випробування, бо через перебої з електропостачанням, без стабільної роботи мережі Інтернет було втрачено повноцінний доступ до навчання. Такі складні умови вимагали як ніколи від учасників освітнього процесу максимальної мотивації та ефективності. При вивченні іноземної мови мотивація є одним з найважливіших факторів, тому перед викладачами німецької мови як другої іноземної нашої кафедри завжди поставало завдання формування позитивної

мотивації при навчанні німецької мови. На практиці викладачі стикаються з проблемами рівня мотивації, які пов'язані із психологічним визначенням статусу другої іноземної мови на факультеті «Референт-перекладач» у свідомості студентів – поверхнєве, формальне ставлення до вивчення німецької мови як другої іноземної. Іноді студенти не бачать реального застосування цієї мови у майбутньому та не пов'язують свою подальшу професійну діяльність із німецькою мовою. Однією з основних проблем залишається проблема, яка пов'язана з негомогенністю груп. Студенти мають різний базовий рівень володіння іноземною мовою при зарахуванні, та переважна більшість студентів у групі є початківцями. Тому перед викладачами кафедри завжди поставало завдання реалізації комплексного, диференційованого та індивідуального підходу до викладання, пошуку методів та форм викладання, застосування яких дозволить підвищити мотивацію студентів та рівень мовної підготовки з другої іноземної мови.

На внутрішню мотивацію студентів, їхній «суб'єктивний» світ, викладач може вплинути опосередковано. Ми можемо створити умови, на основі яких у студента виникає, або не виникає зацікавленість у вивченні мови. Тому спробуємо визначити форми, які на наш погляд на практиці зарекомендували себе як найефективніші:

- 1) змістовна цінність мовного матеріалу, яка відповідає життєвим обставинам та інтересам студентів,
- 2) ефективні форми, методи і засоби навчання іноземної мови,
- 3) міжнародна академічна мобільність.

Як на практиці вдалось адаптуватися до тих умов, що виникли з початком війни, забезпечити безперервність освітнього процесу, та зберегти високоякісне навчання? Повний перехід на дистанційну форму навчання вже не був таким складним, тому що викладачі кафедри вже мали досвід переходу від традиційних занять в аудиторіях до онлайн-формату, який був пов'язаний з пандемією та змусив всі українські виші перейти на змішані формати навчання. Він не був простим як для викладачів, так і для студентів. Досвід

показав не тільки переваги, але й недоліки онлайн-навчання. Дистанційна освіта висунула високі вимоги до вміння ставити цілі, до дисципліни і самоорганізації. Великою проблемою стала відсутність взаємодії. В онлайн-форматі ми втрачаємо безпосередню комунікацію, у нас немає можливості миттєво реагувати, встановлювати невербальний контакт, ми відчуваємо ізолюваність. Але в складних умовах воєнного часу такий досвід бачиться нам як позитивний. Хоча підготовчим етапом, який слугував на користь викладачам іноземних мов та суттєво допоміг у переході до змішаної форми навчання, вважаємо виклики, які поставили перед викладачами сучасні тенденції у викладанні іноземних мов, які були пов'язані як зі зміною методики викладання по суті, так і з технічним оновленням процесу навчання, перехід до якого вже став невід'ємною складовою навчального процесу: апробовані вже часом програмні продукти та застосунки для вивчення іноземних мов, електронні підручники, онлайн-платформи, ресурси мережі Інтернет тощо.

Останні події в складних умовах воєнного часу, поставили нові виклики перед студентами і викладачами, і змусили перейти на зовсім інший «онлайн-формат» навчання. Початок роботи німецького відділення з дистанційного навчання покладено з роботи зі студентами заочної форми навчання, тому цей досвід було систематизовано і з деяких напрацювань втілено в процес роботи вже в умовах переходу на онлайн-формат навчання і на денній формі.

З переходом на дистанційний формат навчання, а в деяких ситуаціях, які повсякчас виникали, на асинхронний формат роботи, студенти змушені були більше працювати самостійно. Тому, методичні вказівки для самостійної роботи з навчальних дисциплін, додатковий матеріал до підручників, інформаційно-комунікаційні технології, досвід використання яких вже мала кафедра, стали як ніколи у нагоді під час навчання.

Однією зі значущих проблем навчання другої іноземної мови німецької є негомогенність груп. Студенти мають різний базовий рівень володіння німецькою мовою, більшість студентів приходить з нульовими знаннями

мови, навчаються люди різного віку, так званих «дорослих» студентів, що мають певний професійний досвід за своїми плечима, стає все більше, з'являються студенти з особливими потребами, яким надається можливість навчатися на рівних з іншими, студентів заочної форми було приєднано до груп денної форми. Загалом, завдяки дистанційній роботі, студенти, які не зайняті на робочому місці повний робочий день, отримали можливість вивчати мову на рівні зі студентами денної форми навчання. Група набору 2021-2022 навчального року була представлена людьми різного віку, зі значно різним рівнем володіння мови. Тому пріоритетним принципом роботи, за умов неоднорідних навчальних груп на німецькому відділенні, залишається принцип індивідуалізації навчання.

Наступна проблема пов'язана із психологічним визначенням статусу другої іноземної мови у свідомості студентів. На практиці нерідко відчутно поверхове, формальне ставлення до вивчення німецької мови. Отже, в цих умовах повинні використовуватися саме ті навчальні методи та форми викладання, застосування яких дозволить підвищити мотивацію студентів та рівень мовної підготовки з другої іноземної мови. В умовах постійного оновлення та зростання обсягу інформації неможливо навчити будь-чому на все життя; важливо сформувати в учнів інтерес до накопичення знань, здатність підтримувати та підвищувати рівень володіння німецькою мовою у процесі самоосвіти, необхідно сформувати самоосвітню компетенцію.

Вирішенню цих проблем багато в чому сприяють дистанційні освітні технології. Завдяки дистанційним технологіям констатуємо, що вдалось здійснювати оперативний зворотний зв'язок та швидкий доступ до навчальних ресурсів, забезпечувати гнучкість (студенти працюють у зручний для них час, зручному для них темпі, місці); розвивати самостійні навички роботи над мовою, уміння працювати з довідковою літературою, самостійно оформлювати та передавати іншим отриману інформацію, індивідуалізувати навчальний процес, задовольняти різноманітні освітні інтереси студентів; розвивати їхній інтелектуальний та творчий потенціал, зробити студента



активним учасником своєї пізнавальної діяльності, забезпечувати засвоєння матеріалу на тому рівні, який доступний для нього в даний момент, що дозволяє бачити в перспективі свої завдання на весь період навчання.

Пропонується рішення проблем шляхом організації навчання, яке передбачає оволодіння мовним матеріалом і мовленнєвою діяльністю в умовах, максимально наближених до реального спілкування, за допомогою засобів дистанційного навчання. В першу чергу це стосується такого аспекту, як навчання говоріння. Навіть обізнаність про граматичні структури, правила їх вживання та володіння достатнім словниковим запасом може бути недостатнім для ефективної комунікації. Практика показує, що студенти можуть мати певні складнощі в процесі усної комунікації. Студенти можуть самостійно практикуватися в таких видах мовної діяльності німецькою мовою, як аудіювання, письмо, читання. Такі види діяльності повністю реалізуються за допомогою відповідних інструментів і комп'ютерних програм. Але, якщо брати до уваги формат роботи виключно асинхронний, коли йдеться про усне спілкування, то ми стикаємося з тим, що підготовка до майбутнього мовного спілкування обмежується записом своєї усної відповіді у вигляді аудіо файлу, як частини виконання якого-небудь контрольного завдання. Цілком закономірно те, що, якщо студенти опановують мовний матеріал і мовну діяльність поза реальним спілкуванням, навички говоріння формуються недолуго і студенти не здатні використати його в живому спілкуванні.

Нині при дистанційному навчанні іноземній мові переважають текстові і графічні форми пред'явлення учбового матеріалу [11]. Отже, при створенні програм дистанційного навчання необхідно комбінувати текст, відео зображення і аудіо запис. Незважаючи на безперечні достоїнства новітніх комп'ютерних технологій і засобів мультимедіа навіть при дистанційному навчанні не слід повністю відмовлятися від інших способів навчання іноземній мові. Найбільш продуктивним видається комплексний підхід до навчання, який припускає одночасне опанування мовним матеріалом і мовною діяльністю в умовах, максимально наближених до реального спілкування.

У вирішенні проблеми комунікативного типу активності, який викликає найбільші труднощі у студентів, зарекомендував себе досвід організації групових бесід, в процесі підготовки до яких, студенти отримують в якості опору різні тексти, а не один загальний текст для всіх [11]. На нашу думку це уможливорює «індивідуалізацію» самостійної роботи студентів та розширення їх індивідуальних інтересів і вмінь. При підготовці групових бесід можливостей для самостійної роботи з текстами безліч і вони дуже різноманітні. Мотивуючим та спонукаючим до говоріння фактором є проведення групових бесід у формі ситуативно-рольових ігор, де текст вже служить опорою не для поодинокого висловлювання, а й є основою змісту бесіди та забезпечує підтримку кільком учасникам відповідно до обраних ними самими, або розподілених викладачем ролей.

Основною умовою в останньому випадку є те, що з текстом знайомляться не всі студенти, тоді зберігається мета інформативності, на практиці спілкування виходить більш природним. Для цього використовується декілька текстів, пов'язаних тематично, але для реалізації функції інформування під час групового спілкування, не всі учасники-комуніканти повинні володіти інформацією. Робота з текстом проводиться самостійно вдома. Кожен учасник рольової гри, який отримав текст, вибирає з нього те, що відповідає його ролі.

Наступним аспектом, який є не менш важливим у оволодінні іноземною мовою, і дуже часто викликає багато труднощів є вміння сприймати і розуміти автентичну мову на слух. Розвитку вмінь аудіювання повинна приділятися велика увага, оскільки без цієї здатності не можна говорити про ефективне спілкування на іноземній мові, а міжнародні іспити на підтвердження навіть мінімального рівня знання німецької мови A1 як, наприклад, матеріали іспитів на сертифікат A1 FitinDeutsch і StartDeutsch, запропонованих для молоді і дорослих Гете-інститутом (Goethe-institut), містять завдання на розуміння тексту на слух (Hörverstehen).

Розвиток сучасних медіа технологій надає безліч можливостей для

формування і тренування навички аудіювання німецькою мовою. Однією з ефективних технологій у навчанні аудіюванню вважається багатьма дослідниками Інтернет-технологія подкастинга. На нашу думку використання соціального сервісу «подкаст» добре підходить для самостійного вдосконалення аудитивних навичок, оскільки дозволяє студентам організувати свою самостійну роботу в зручний для них час, вибирати матеріал відповідно до їх рівня володіння мовою, прослухувати записи багато разів [12].

З переходом на онлайн-формат навчання, робота з подкастами стала невід'ємною складовою процесу навчання. Студенти можуть самостійно вибирати аудіо матеріали із запропонованих тем, можуть визначати відповідний темп прослухування, швидкість і кількість прослухувань. При виникненні труднощів в процесі опрацювання автентичних текстів на слух, можливо скористатися скриптами. Ця можливість дозволяє ефективно працювати самостійно.

З появою можливості надавати студентам доступ до навчальних матеріалів в електронному вигляді, та можливості швидше оновлювати ці матеріали, ніж матеріали у друкованому вигляді, студентам даються посилання на відкриті освітні ресурси мережі Інтернет, подкасти, які розміщені у вільному доступі для самостійної роботи над аудіюванням.

У зв'язку з цим, робота з подкастами за оцінкою викладачів і самих студентів є одним з чинників створення мотивації, допомагає зацікавити тих, хто вивчає мову самостійно, працювати над прослухуванням і розумінням інформації на слух [12].

З власного досвіду роботи з подкастами нам відомо, що ця методика викладання створює мотивацію, допомагає зацікавити тих, хто вивчає мову самостійно, допомагає формувати соціокультурні компетентності, отримувати країнознавчу інформацію, розвивати навички аудіювання та вміння говоріння, розвивати власну медіа компетентність студентів як під час пошуку цікавих німецьких мовних подкастів, так і в процесі роботи з ними [12].

З переходом на онлайн-навчання, подкасти все частіше використовуються як на заняттях, так і під час самостійної роботи студентами, які їх отримують для самостійного опрацювання. Найчастіше в нашій практиці проведення занять використовуються наступні джерела:

- <https://www.dw.com/de/deutsch-lernen/s-2055> (відео, аудіо, новини в оригінальному темпі, новини в повільному темпі),
- <https://www.deutsch-perfekt.com/>
- <https://slowgerman.com/>
- <https://www.deutsch-to-go.de/>
- <https://learngerman.dw.com/de/begr%C3%BC%C3%9Fungen-auf-deutsch/140322767/rs-39360021NicosWeg/>

Також, на нашу думку, на увагу заслуговують наступні джерела:

- <https://www.zdf.de/> (відео, передачі, репортажі)
- <https://www.ardmediathek.de/>
- <http://www.tagesschau.de/100sekunden> (підбірка якісних та інформативних автентичних подкастів)
- <https://www.youtube.com/channel/UCbxb2f9e9oNgg1AoYqsYOtQ>

Студентам старших курсів також пропонуються для самостійної роботи, а також з подальшим обговоренням деяких тем, матеріали автентичних дидактизованих подкастів, які можна знайти у вільному доступі на сайті Гете-Інституту (подкасти тривалістю приблизно 8-11 хвилин «Grüße aus Deutschland», орієнтовані на рівень володіння мовленням А2-В1. Там можна знайти інтерв'ю, автентичні історії та пісні, що представлені ведучими. Дуже зручним є те, що їх можна не тільки прослухати онлайн, але й завантажити). Студенти можуть користуватися ними як для розвитку вмінь аудіювання, так і отримання країнознавчої інформації. Звичайно, безперечною перевагою є те, що подкасти охоплюють майже всі, або принаймні більшість країнознавчих тем, а також, що вони здебільшого достатньо актуальні. Дуже важливо наголосити ще на тому, що як показала практика, саме тільки

регулярне використання подкастів сприяє розумінню розмовної німецької мови на слух, вивченню нових лексичних одиниць, стає важливим помічником для студентів в напрацюванні стратегій роботи з аудіо текстами. На нашу думку, навчання з використанням подкастів потребує регулярного тренування на заняттях із студентами, коли ці види робіт використовуються епізодично, то не дають повної ефективності.

Перехід до дистанційної форми навчання останніх років, пов'язаний з пандемією, а останній рік вимушеного переходу на виключно дистанційне навчання дає, на нашу думку, можливість в більшій мірі поки що визначити ступінь ефективності такої роботи методом спостережень, але ствердження про ефективні види роботи можливе тільки шляхом ретельного дослідження цього процесу в певний проміжок часу.

Як було вище сказано, ми вважаємо, що позитивно впливає на мотивацію студентів до вивчення іноземної мови і міжнародна академічна мобільність, яка теж зазнала істотних змін в останній період часу. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що значна кількість робіт присвячена цьому явищу, це дає змогу констатувати, що академічна мобільність є актуальною проблемою сучасності. Про це свідчить значна кількість наукових досліджень, Так, значна кількість праць присвячена дослідженню зарубіжного досвіду реалізації академічної мобільності. Так, Д. Дерев'янка [3], С. Хоминець та О. Канюк [6], Я. Слуцький [7], Е. Ян, Й. Жу та Дж. Хе [8] вивчали академічну мобільність у США. Роботи А. Зленко, О. Ісайкіної [1], В. Антонюк [2], Д. Дерев'янка [3], А. Загородньої [4], С. Хоминець [5] присвячені аналізу понятійно-категоріального апарату у сфері академічної мобільності. У наукових дослідженнях С. Хоминець та О. Канюк [6] детально описано організаційно-змістові аспекти академічної мобільності. Водночас Д. Дерев'янка [3] досліджував проблему державного регулювання процесу академічно їмобільності як в Україні, так і за кордоном.

Отже, які фактори суттєво вплинули на академічну мобільність?

За даними Єдиної державної електронної бази з питань освіти, у жовтні

2021 року в Україні нараховувалось близько мільйона студентів, що становило 2,4% населення усієї країни [9]. Більшість з них вчилася на денній формі навчання у державних закладах освіти та здобувала освіту за контрактом. Після початку повномасштабного вторгнення студенти зіткнулися з проблемою вибору як продовжувати набуття знань та в якій країні. З одного боку, студенти – це найбільш мобільна група населення, яка не має дітей та несе відповідальність лише за себе. З іншого боку, перерва на навчання перекреслить попередні роки навчання. Та і хто може дати чітку відповідь на запитання, чи залишаться бажання та можливість навчатися після перерви. Саме через це протистояння обмежень та індивідуальних бажань, студенти ухвалювали різні рішення: хтось продовжив навчання, хтось був вимушений припинити його [9]. Деякі студенти нашого навчального закладу за не найсприятливіших умов війни, були змушені із міркувань безпеки та під впливом рішень найближчого оточення перевестися на навчання до закладів різних форм навчання, що розташовані у різних кутках світу – Польщі, Іспанії, Великої Британії, Німеччині тощо.

За даними Українського державного центру міжнародної освіти (УДЦМО), через російську агресію вітчизняні українські навчальні заклади втратили майже 20 тисяч іноземних студентів. Щоб не втратити всіх, університети розвивають академічну мобільність, програми подвійних дипломів та відкривають кампуси в безпечних регіонах країни і за кордоном [14].

За словами очільниці центру УДЦМО в інтерв'ю «Голосу України» Олени Шаповалової щороку до України приїздили від 15 до 20 тисяч іноземних студентів, реєстрували й 50 тисяч запрошень на навчання для іноземних громадян, а прибували до країни трохи більш як третина від цієї кількості [14]. Україна завжди була дуже популярною серед абітурієнтів з Азії й Африки. Найбільша кількість студентів походила з Індії та Марокко, але географія країн, звідки до України приїздили на навчання, значно ширша – вітчизняні українські університети обирали також громадяни США,

Сполученого Королівства, Польщі, Молдови, Греції та інших держав.

На початку широкомасштабної війни в Україні було понад 84 тисячі іноземних студентів. В умовах воєнного стану у 2022 році було зареєстровано лише 17 889 запрошень на навчання (на противагу 65 305, які були попереднього року). Треба зауважити, що 17 889 вдалося отримати лише завдяки тому, що МОН було запроваджено дистанційний вступ та іноземці мали змогу стати студентами українських ЗВО, перебуваючи у себе на батьківщині [14].

Найбільша кількість іноземних студентів навчалась у Харкові, Києві, Одесі, Дніпрі, Запоріжжі та Сумах, та найбільша втрачена кількість – в Харкові, який, на жаль, навіть після деокупації області не може вважатися безпечним місцем для перебування іноземних студентів. Харків і Суми зазнали значних руйнувань під час війни, та студентам доводилося евакуюватися з великими труднощами. Нині частина з них продовжує навчання онлайн, перебуваючи у себе на батьківщині, декому вдалося перевестися до університетів інших країн [14].

Понад 60 відсотків усіх іноземців навчаються в Україні на медичних спеціальностях і, звичайно, відсутність можливості здобувати освіту в аудиторному форматі істотно вплинула на рішення продовжувати чи не продовжувати навчання в Україні.

Дуже малий відсоток наших студентів-іноземців з різних країн походження, був прийнятий на навчання низкою європейських університетів. Переважна більшість з них звернулися до своїх українських закладів освіти з наміром продовжити навчання. Але цьому стали на заваді відсутність прямого авіасполучення та складна процедура отримання транзитних віз. Університетами були запропоновані різні варіанти розв'язання цієї проблеми – і академічна мобільність, тобто навчання певний період часу за кордоном, і гібридне навчання – онлайн-навчання в Україні з наступним проходженням практики в країні походження студента. Наразі майже дві тисячі студентів перебувають за програмами академічної мобільності в Узбекистані, Польщі,

Грузії тощо. Вони отримують можливість навчання за кордоном протягом року, відповідно до угод між закладами освіти, а потім повертатимуться в Україну. Навчальні програми погоджені закладами освіти. І так студенти зможуть отримати додатковий досвід академічної мобільності, якого за інших обставин вони б не мали [14].

Історія співпраці України та Німеччини у сфері освіти почалася ще у ХІХ ст. з реалізації спільних проєктів. Німецькі освітяни були залучені як до викладання окремих дисциплін, так і до керівництва у вітчизняних університетах. Новий виток україно-німецької співпраці розпочався після набуття Україною незалежності, поступово набираючи своїх обертів .

Наразі україно-німецькі відносини у сфері освіти та науки є стабільними та масштабними, що дозволяє зробити висновок, що від такої співпраці виграють усі її учасники. Це, як наслідок, спонукає, з одного боку, до пошуку нових її форм та напрямів, а з іншого – до розширення кола українських університетів, залучених до міждержавних науково-освітніх проєктів.

Мобільність студентів, молодих науковців, професорів та доцентів, так само як і міждержавні науково-освітні проєкти, учасниками яких вони можуть бути, все це несе для України надзвичайно багато позитивних моментів, найпершим серед яких є ознайомлення наших співвітчизників і з науковими здобутками світового рівня. Без знань про те, що наразі відбувається у сфері науки, техніки та освіти зокрема, неможливо змінити ситуацію на краще та відповідати сучасним вимогам. Але ж не слід також згадати також і негативні сторони, що може нести собою ця сучасна тенденція – так званий «braindrain» або, інакше кажучи, відтік з країни певного освіченого або кваліфікованого прошарку населення, що зумовлено, в першу чергу, факторами безпеки.

Але, за даними конференції ректорів землі Баден-Вюртемберг (LRK) в Німеччині зараз немає великого напливу українських студентів у німецьких університетах. «Перш за все причина полягає у тому, що, по-перше, молоді чоловіки залишилися в Україні, по-друге, українські студенти-біженці навчаються онлайн у рідних університетах» – повідомив інформаційному



агентству ДойчеПресеАгентур (DeutschePresseAgentur) голова конференції ректорів пан професор Томас Пуль [13].

Як повідомляє німецька газета «LehreundForschung» з посиланням на слова ректора, університету м. Маннгейм, прогнозується, що ФРН може очікувати на прибуття 100 тис. студентів з України [13]. Хоча на цей час їх кількість складає більш ніж 30 тис, з яких майже третина представники третьої країни, які перед початком війни навчалися в Україні.

Причинами незначного інтересу до навчання у Німеччині є перш за все мовні бар'єри, через які студенти віддають перевагу Польщі, Словаччині, Чехії або Румунії. Як повідомляє Міністерство науки у Саксонії, зацікавленість українських студентів у продовженні освіти у Німеччині взагалі висока. Але через те, що більшість не має відповідного мовного рівня, це не знайшло відображення у вигляді високої чисельності абітурієнтів у закладах вищої освіти [13].

Проф. Томас Пуль прогнозує, що кількість українських студентів може збільшитися через те, що багато випускників шкіл залишаться у Німеччині, для того щоб розпочати навчання у Німеччині. Це є привабливим для них через відсутність плати за навчання, хоча вони не є громадянами ЄС. В Україні, за словами пана Пуля, це можуть собі дозволити тільки найкращі [13].

Студентська академічна мобільність – це процес здобуття студентом знань і навичок у закладах вищої освіти країни, в якій він не має статусу громадянина. Студентська академічна мобільність передбачає безпосереднє навчання в іншій країні з урахуванням попередньо здобутої освіти та з присвоєнням кваліфікацій чи наукового ступеня по закінченню терміну навчання. За способом організації існують два варіанти академічної мобільності: організована (здійснюється в рамках економічного, політичного або між університетського академічного партнерства) та індивідуальна (з власної ініціативи студента). Відповідно до мети розрізняють горизонтальну мобільність (навчання в іншому вищому навчальному закладу з метою отримання певного академічного або наукового ступеня) і вертикальну (з

метою отримання наступного академічного чи наукового ступеня) [15].

Функціональне значення мобільності особистості полягає в тому, що вона є складовою рушійної сили мобільності системи освіти й мобільності суспільства. Мобільність надає можливість для налагодження персональних контактів, для розробки спільних наукових проєктів, а також реалізації україно-німецьких освітніх програм, включаючи програми подвійного дипломування.

Широкі можливості у цій сфері пропонує українським студентам, освітянам, науковцям та університетам Німецька служба академічних обмінів (DAAD). Напевно чи не найбільший наголос у своїй роботі DAAD робить на індивідуальних програмах для студентів та молодих науковців, пропонуючи їм короткострокові та середньострокові стипендії для навчання та/або наукових досліджень у німецьких університетах [15].

Окрім індивідуальних стипендій DAAD фінансує також і групові поїдки студентів до Німеччини, які відбуваються у межах програми «Studienreise» (навчальна подорож). Мета цієї програми полягає у тому, щоб надати групі українських студентів (у кількості до 15 осіб у супроводі викладача), які цікавляться навчанням та дослідженнями у Німеччині, можливість познайомитися з німецькими університетами, науковими установами та професорами.

Цікавість і зручність цієї програми полягає у тому, що український організатор поїздки, яким може бути будь-який працівник українського університету, самостійно планує таку поїдку – її тривалість, гостьові навчальні заклади, час їх відвідування та форми знайомства з ними. Для отримання цієї стипендії не вимагається високого рівня володіння мовою; претендентам на стипендію не треба складати жодних іспитів чи проходити співбесід; від учасників поїздки не вимагається також і звітування за її результатами. Такі поїздки це, поміж іншим, і гарний спосіб для встановлення персональних контактів з німецькими професорами, до яких пізніше можна буде звернутися з проханням підтримати індивідуальну стипендію від DAAD [15].

Ще одним напрямком академічної взаємодії з Україною є прямий обмін дослідниками, викладачами та студентами, який вимагає Німецька служба академічних обмінів (DAAD) на основі двосторонньої рамкової угоди, укладеної в 1998 році. DAAD представлена в Україні інформаційним центром, який розташований у Політехнічному інституті імені І. Сікорського в Києві, щоб інформувати на місцях студентів і дослідників про вищу освіту у Німеччині, консультувати щодо обміну та співпраці та сприяти співпраці університетів. DAAD представлена спеціалізованим лекторатом в Києво-Могилянській Академії, юридичною DAAD-доцентурою в університеті ім. Т. Шевченка в Центрі німецького Права та лектором DAAD, який одночасно є координатором проектів дворічної німецько-української магістерської програми «Дослідження Німеччини та Європи» а також лектором академічного середовища міста Київ [15].

Задля реалізації фактичного академічного обміну індивідуальні та проектні вимоги, якими керує Німеччина, є особливо важливими. У програмному напрямку індивідуального фінансування у 2019 році було надано підтримку 289 студентам, докторантам або вченим з обох країн, при чому більш ніж половина з них українці, які за сприяння DAAD потрапили до Німеччини, ніж навпаки. Існує нова тенденція у фінансуванні DAAD: у сфері студентської мобільності Україна за останні роки випередила Польщу, як найбільшу країну походження студентів. Згідно з даними аналітичної компанії Statista (statista.com) у зимовому семестрі 2019/2020 у німецьких університетах навчалося 8933 студенти з України та 7211 з Польщі [15].

У сфері фінансування проектів підтримуються спільні дослідницькі та навчальні проекти, які також забезпечують індивідуальну мобільність між двома країнами, а також спільні дослідницькі проекти та довгострокове партнерство. Фінансування проектів в обох напрямках (Німеччина-Україна) включало 1451 допомогу на подорожі та на проживання. В 2019 році в Україні було реалізовано понад 120 проектів, таких як літні школи, семінари чи спільні конференції та діяльність німецьких університетів знаходить в Україні

постійну підтримку.

Крім DAAD, іншим учасником академічного обміну є Фонд Олександра фон Гумбольдта, який у формі некомерційного фонду Федеративної Республіки Німеччини, сприяє розвитку міжнародного наукового співробітництва з 1953 року. Фондація зосереджена на програмах стипендій та винагород, які підтримують міжнародну мобільність німецьких та іноземних дослідників [15].

Україна не займає особливого місця в проектах, що фінансуються Фондом ім. А. Гумбольдта. Загалом з 1953 року було присуджено тільки 221 наукову стипендію та 10 наукових премій науковцям з України. Наразі глобальна мережа Фонда ім. Гумбольдта – налічує 100 (колишніх) наукових стипендіатів та шість лауреатів з України. В останні роки домінували гуманітарні та соціальні науки, за ними йдуть природничі та інженерні науки. Однак, DAAD з різноманітністю своїх програм та своєю стільки присутністю в нашій країні має набагато більше значення для активного наукового обміну між Україною та Німеччиною.

Значно більше проблем, ніж у науково-дослідницькій сфері у України є з науковою діяльністю в академічному викладанні. В той час як полоністику, наприклад, можна вивчати як незалежну бакалаврську програму у двох місцях (Потсдам та Галле), то робота з Україною є можливою тільки як частина більш загальних програм, орієнтованих на Східну Україну, що, зважаючи на брак професорів у відповідній сфері, не є дивним. Наскільки сильним може бути фокус спрямований на Україну, залежить від відповідного курсу та ситуації з викладацьким складом в актуальному семестрі. Однак, безперервність навчального процесу не може бути гарантована.

Зрештою, на деяких дослідницьких теренах, в кооперації з Україною в останні роки були проведені літні або зимові школи, що мали за мету навчання, передачу знань та згуртування наукової спільноти. Мабуть, найвідомішою та єдиною літньою школою з безперечним та виключно українським зв'язком є *Ukrainicum – Greifswald Ukrainian Summer School* у місті

Грайфсвальд , яку проводить Науковий коледж Альфреда Круппа (AlfriedKruppWissenschaftskolleg) та університет м. Грайфсвальд, та який у 2021 році відбувся вже 25 раз. Програма складається з курсів української мови у першій половині дня та мультидисциплінарних заходів у сфері українознавства вдень та ввечері.

Схожу структуру має також двотижнева українська літня школа *Viadrinum*, яка проводиться щорічно з 2015 року та яка позиціонується як транснаціональна. За кілька років ця програма набула великої популярності завдяки своїм інноваційним та трансдисциплінарним форматам навчання серед дослідників, студентів, а також соціальних та культурних діячів. Навчальний проект *UkraineCalling*, що базується у Віадрині, спрямований на відповідальних осіб в організаціях громадянського суспільства, освіти, культури, політики, ЗМІ, управління та економіки, які співпрацюють з українськими партнерами та хотіли б розширити свої знання про культуру, суспільство, економіку та політику в Україні.

У Регенбурзі регулярно проводиться п'ятиденна зимова школа з економіки, історії, культури та політики України. На відміну від літніх шкіл у м. Грайфсвальд та, наприклад, Франкфурт-на-Одер, цей захід не передбачає жодних мовних курсів, але має дуже велику академічну програму актуальної україністики, а також читання та кінопокази.

Навіть намір вивчити українську мову в рамках загальних навчальних мовних курсів Східної Європи є неможливий у багатьох закладах вищої освіти. Університетів, що пропонують українську як частину учбового курсу з вивчення славістики чи взагалі в мовних центрах, ще дуже мало, але їх кількість після Євромайдану трохи зросла. У літньому семестрі 2010 року українську мову можна було вивчити в 12 університетах Німеччини. Університети в Мюнхені, Констанці та Бамберзі пропонують українську мову як на бакалаврських так магістерських програмах з вивчення славістики, та також на курсах мовного центру, який відкритий для студентів усіх дисциплін. В університетах Грайфсвальда, Бохума, Ольденбурга, Гетінгену викладається

українська мова як частина мовної підготовки учбового курсу з славістики, але мовні центри цих університетів не проводять власних мовних курсів української. Університети, мовні курси яких мають курси української, це Європа-університет у Франкфурті-на-Одері, університети Ерланген-Нюрнберг в містах Ерланген та Трір (у співпраці з інститутом славістики). В університеті Аугсбурга можна вивчати українську мову в інституті Буковини.

Українська мова не дуже популярна в Німеччині, та до 2014 року ані про українську політику, ані про культуру та мову не знав ніхто, окрім експертів. Тож лише тільки після Євромайдану в каталогах центрів освіти для дорослих з'явився, хоч і досі досить низький попит на інформаційно-освітні пропозиції, що пов'язані з Україною. В каталогах народних університетів, а також в більшості мовних шкіл, українська мова як курс не фігурує. Поза межами університетів, окрім самостійного вивчення або приватних уроків у українців, що мешкають у Німеччині, немає іншої можливості вивчити українську мову. Також Українсько-німецький рік мов, що був проведений 2017/18 як двосторонній проект, перед усім Гете-Інститутом, та який налічував понад 60 заходів та проектів, що були присвячені українській мові в Німеччині, також, вочевидь, мало що змінив в цьому відношенні.

Також ті 6 років, що минули після рішення федерального уряду разом з Центром східноєвропейських та міжнародних досліджень створити власний інститут для дослідження соціальних засад з Східною Європою є підтвердженням усвідомлення наявних прогалин у сучасному дослідженні східноєвропейського регіону та ще раз підтверджує той факт, що систематичне дослідження України ще не налагоджено. З моменту свого існування Центр східноєвропейських та міжнародних досліджень зробив беззаперечний внесок, не лише у все більш різноманітні дослідження України, а й у формування мережі українських експертів завдяки колоквіумам та іншим заходам.

Слабке місце університетів полягає у тому, що вони скоротили експертні дослідження Східної Європи, замість того, щоб їх нарощувати через те, що темам, що мають відношення до Східної Європи/України й понині не надавали

значення. Як наслідок, дослідження України в Німеччині дуже фрагментовані та складаються лише з деяких проєктів. Не вистачає чіткої мережі, з якої могло б утворитися дослідницька спільнота з фаховими засіданнями, фаховим суспільством та відповідно також публікаціями. Як результат – не може виникнути ані формальне чи неформальне професійне товариство, ані чіткі пріоритети фінансування – невеликі проєкти залишаються поодинокими та без значної теоретичної або емпіричної синергії. Таке хитке наукове середовище не може покласти початок ані структурованому академічному діалогу, ані забезпеченню поступового переходу до суспільства та політики.

Сучасності гостро потрібні майбутні експерти з питань України – міністерствам, суспільству, підприємництву, яких не може підготувати німецьке університетське середовище на цих засадах. Цьому, поширеному у суспільстві Німеччини, хибному сприйняттю України, як найбільшого сусіда країн Європейського Союзу не треба дивуватися. Але це є можливим приводом ще для однієї кризи у майбутньому.

Студентська мобільність, зокрема, програма Erasmus+, визнана важливою підтримкою міжкультурного обміну між країнами Європейського Союзу та можливістю для особистого розвитку студентів-учасників. З цієї причини реалізація має бути постійно оптимізована, щоб участь була можливою для студентів та могла бути легко інтегрована в їх навчання. Семестр за кордоном передбачає багато роботи, яку студент має виконати до, під час, та, особливо після перебування.

Але важливо, щоб заклади вищої освіти не перестарались з академічною мобільністю, яка спрямована на те, щоб лишити досвідчених людей в Україні. Якщо навчальний заклад відмовляється оформити академічну мобільність студента за кордоном, то таким чином відштовхує їх. Потрібно створювати такі умови, за яких студент матиме вибір між українським та міжнародним закладами, та обере Україну. Потрібно інформувати студентів щодо змін навчального процесу, що неабияк впливає на якість освітнього процесу. Адже студенти мають планувати своє життя заздалегідь. Ще однією важливою

умовою якісної освіти, є, безумовно, очне навчання в найближчій перспективі, що також може розглядатися як можливий фактор для повернення великої кількості студентів, але за умов забезпечення безпеки усіх учасників навчального процесу.

Очне навчання, тобто фізична присутність викладача і студента на занятті, є пріоритетом для системи освіти. З переходом від пасивних до активних знань потрібна соціалізація, тому що вона базується на дискурсі. Існує ряд добре відомих ефектів у цифровому просторі, таких як дистанційна поведінка груп по відношенню одна до одної, або зниження сприйняття відмінностей. Фізична присутність впливає на нашу соціальну поведінку, але цифрова присутність також важлива, оскільки вона дозволяє нам відчувати різницю. Поєднання обох, в яких є можливість сприймати іншу людину особисто, допомагає відчувати цілісну картину нас самих в нашому існуванні. Різноманітність веде нас до грамотного володіння. Адже, «той, хто має молоток, бачить тільки цвях».

Закладам вищої освіти потрібно готуватися до повернення до офлайн навчання, це питання зараз активно обговорюється. Взимку треба зробити максимально можливу паузу через дефіцит енергоресурсів. Рекомендовано максимально використовувати теплу пору року для навчання. Принаймні у частині України є передумови, щоб поступово й поетапно повертатися до офлайн навчання, з урахуванням заходів безпеки. Якщо постає питання про забезпечення навчального процесу за умов ведення бойових дій, то постає питання про можливості одночасного забезпечення цілковитої безпеки студентів та збереження якості освіти шляхом стимулювання, мотивації студентів. Але одностайно онлайн не повинен залишитися в країні назавжди.

Альтернативою онлайн навчанню у прифронтових регіонах може бути змішане навчання, що передбачає поєднання інструментів дистанційного, онлайн та традиційного навчання. Воно може нівелювати недоліки повноцінного дистанційного навчання, при тому зберігши його переваги. Змішане навчання може стати новим освітнім трендом. Доводиться обирати



між безпекою та якістю. Проблем багато, а рішення для них є лише непопулярні.

З власного досвіду, до особливих труднощів, на які б хотілось звернути увагу, можна віднести: проблеми контролю якості виконання студентами завдань, робота з декількома студентами дуже ускладнюється і можливість слідкувати за реакцією студента у викладача обмежена.

Дистанційна робота є дуже технічно залежною, пов'язана з якістю з'єднання через Інтернет, що в свою чергу суттєво впливає як на роботу під час практичного заняття, так і на контроль результатів навчання, такі чинники дуже гальмують роботу, а інколи й унеможливають або обмежують певні види робіт.

Викладач мусить покладатись на сумлінність студента, бо деякі студенти нерідко користуються поганими умовами зв'язку, щоб приховати свою неготовність до заняття, студенти під час заняття можуть просто імітувати проблеми з мікрофоном і таким чином уникати відповіді на запитання викладача, і викладач, нажаль, не має можливості це перевірити, особливо важко, при наявності таких проблем, починати працювати зі студентами перших курсів, здебільшого, якщо студенти тільки починають вивчати мову, вони гадають, що їм достатньо буде присутніми на занятті у якості вільних слухачів, якщо студенту ще й бракує самодисципліни, то дистанційна робота становиться менш ефективною, бо при дистанційному навчанні студентам доводиться більше працювати самотійно, воно покладає більшу відповідальність за якість отриманих знань на самих студентів.

При навчанні іноземній мові обов'язковою умовою проведення ефективного заняття є безпосередня взаємодія з аудиторією. Коли студенти беруть активну участь у навчальному процесі, вони найкраще навчаються, тому викладач має прагнути уникнути, виключити будь-яку пасивність, залучити студентів у роботу, щоб зробити заняття цікавим, різноманітним, використовувати інтерактивні види робіт у свої онлайн-заняття. В навчанні говорінню, головним є безпосередньо спілкування в реальних умовах з

викладачем, своїми одногрупниками, або іншим співрозмовником, або в умовах максимально наближених до реальних, тому, на наш погляд, розвиток навиків говоріння в межах дистанційного навчання, коли студент навчається тільки самостійно, є практично неможливим.

З основних переваг дистанційної форми навчання залишається на нашу думку гнучкість. Для тих студентів, які працюють та навчаються одночасно, для студентів з інших регіонів, і тих які знаходяться в інших країнах з'явилась можливість навчатися у будь якому місці, можливість зробити відеозапис заняття, подивитись його в зручний для них час.

Перед викладачами повстають нові задачі з вдосконалення методів та форм викладання, бо життя рухається вперед і рухається дуже швидко, і де б на якій платформі не відбувалась та спільна пізнавальна діяльність викладача та студента, то для її ефективності потрібні цілеспрямований підхід та правильні інструменти.

#### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. Зленко, А., Ісайкіна, О. (2019). Академічна мобільність як невід'ємна складова інтеграції України до сучасного європейського суспільства знань. *Соціум. Документ. Комунікація. Серія: Історичні науки*, [online] 6/2, с. 56–76. DOI: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2019-6/2-56-76> [Accessed 18 Aug. 2023].
2. Антонюк, В. П. (2021). Вища освіта в Україні на шляху інтеграції в європейський освітній простір: досягнення та завдання подальшого розвитку. *Економічний вісник Донбасу*, 2(64), с. 169–182.
3. Дерев'янко, Д. (2018). Державне регулювання процесу академічної мобільності студентів в Україні і США. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління*, 9, с. 515–521.
4. Загородня, А. (2018). Академічна мобільність як засіб забезпечення якості професійної підготовки фахівців економічної галузі України. *World Science*, т. 7, 4(32), с. 42–46.
5. Хоминець, С. (2018). Деякі аспекти академічної мобільності студентів у вітчизняній освітній практиці. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*, вип. 1(42). с. 259–263.
6. Хоминець, С., Канюк, О. (2021). Організаційно-змістові аспекти академічної мобільності студентів у США. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*, 2 (49), с. 228–231.
7. Слущкий, Я. (2019). Особливості взаємозв'язку між розвитком академічної мобільності та статистично-дослідницької інфраструктури у Сполучених Штатах Америки. *Молодь і ринок*, 12 (79), с. 51–55.
8. Yan, E., Zhu, Y. and He, J. (2020). Analyzing academic mobility of U.S. professors based on ORCID data and the Carnegie Classification. *Quantitative Science Studies*, [online] vol. 1, 4, pp. 1451–1467. DOI: [https://doi.org/10.1162/qss\\_a\\_00088](https://doi.org/10.1162/qss_a_00088) [Accessed 08 Aug. 2023].

9. Ніколаєв, Є., Рій, Г. та Шемелинець, І. (2023). *Вища освіта в Україні: зміни через війну*. Київ: Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 94 с.
10. Шмакова, Л. Н. (2018). Опыт кафедры по усовершенствованию преподавания немецкого языка как второго иностранного на заочном отделении. *Вчені зап. Харків. гуманітар. ун-ту «Нар. укр. акад.»*, т. 24, с. 334–340.
11. Шмакова, Л. Н. (2019). Проблема обучения говорению студентов заочного отделения в системе дистанционного обучения (на примере немецкого языка как второго иностранного). *Вчені зап. Харків. гуманітар. ун-ту «Нар. укр. акад.»*, т. 25, с. 164–170.
12. Шмакова, Л. Н. (2020). Эффективные методы самостоятельной работы студентов заочного отделения по развитию аудитивных навыков (на примере немецкого языка как второго иностранного). *Вчені зап. Харків. гуманітар. ун-ту «Нар. укр. акад.»*, т. 26, с. 282.
13. Forschung–und–lehre (2022). *Weniger ukrainische Studierende an deutschen Unis als erwartet* [online]. Available at: <http://surl.li/ebyvv> [Accessed 06 Sept. 2023].
14. Голос України (2023). *Щоб зберегти іноземних студентів, виші розвивають академічну мобільність та програми подвійних дипломів*[online]. Availableat: <http://www.golos.com.ua/article/370733>[Accessed 29Sept. 2023].
15. BPP: Bundeszentrale für politische Bildung (2023). *Analyse: Ukrainian Studies? – Fehlanzeige: Die Ukraine im Spiegel der Wissenschaft in Deutschland*[online]. Availableat: <https://www.bpb.de/themen/europa/ukraine-analysen/332307/analyse-ukrainian-studies-fehlanzeige-die-ukraine-im-spiegel-der-wissenschaft-in-deutschland/> [Accessed 29 Sept. 2023].
16. Burwitz, E., Quetz, J. (2002). MethodenfürdenFremdsprachenunterrichtmitErwachsenen. In: *NeueSprachenlehrenundlernen: FremdsprachenunterrichtinderWeiterbildung*. Bielefeld, s. 102–186.
17. Neuner, G. (2003). LernerautonomieundLernstrategien: zueinerweiterenFernstudieneinheit. *DeutschalsFremdsprache: ZeitschriftzurTheorieundPraxisdesDeutschunterrichtsfürAusländer*, Heft 4, s. 240–244.
18. Neuner, G.(2009). *DeutschalszweiteFremdsprache*. München, 240 s.
19. Rampillon, U. (2000). *AufgabentypologiezumautonomenLernen*. Ismanin: HueberVerlag, 136 s.

## ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Інтернаціоналізація навчання – це процес, за допомогою якого люди перетворюють зовнішні знання та досвід у внутрішній, особистий ресурс. Це не просто запам'ятовування фактів, а глибоке розуміння та засвоєння інформації, яке дозволяє їй стати частиною нашого «я». Інтернаціоналізовані знання стають основою для наших дій, рішень та поведінки.

На основі дослідження інтернаціоналізації освітнього простору у Франції ми дійшли висновку, що ефективно розв'язання вищої освіти визначених завдань вимагає врахування мовного чинника. Своєю чергою, інтернаціоналізація змісту навчання іноземної мови потребує розроблення навчальних матеріалів на основі комунікативного підходу, впровадження

інноваційних педагогічних та інформаційних технологій, використання інтерактивних сенсорних екранів. Тобто іноземна мова є не тільки засобом міжкультурної комунікації, розширення культурних відносин і розповсюдження освітніх можливостей, але й засобом формування професійної та полікультурної компетентностей. Так, наприклад, в Україні під егідою Посольства Франції функціонують шість центрів «Альянс Франсез» (Fondation Alliance Française).

Головні завдання «Альянс Франсез» полягають у налагодженні співпраці в галузі освіти, мови та культури; поширенні оновленого іміджу французької мови як сучасної та корисної на території діяльності організації; об'єднанні всіх охочих поліпшити свої знання французької мови та культури Франції; розвитку культурних обмінів, які сприяють зближенню культур.

Народна українська академія стояла біля витоків культурного обміну, і у вересні 1997 р. отримала пропозицію від міста-побратима Лілля (Франція) про обмін школярами між ліцеєм і СЕПШ. Протягом навчального року велося листування між ліцеїстами двох країн, у результаті якого відбулася перша подорож до дивовижного міста на півночі Франції. Усе було вперше: отримання французької візи з наданням стоси паперів і документів, перша відмова посольства Франції, подача документів повторно, чотири дні дороги автобусом у країну мрії та дружба, що народилась понад 20 років тому і триває досі.

Знайомство з французькими родинами, досвід спілкування французькою мовою, перші складнощі, незабутні емоції та почуття від відвідування ігор чемпіонату світу з футболу 1998 року. Перше знайомство зі столицею світу – Парижем! Перший підйом на висоту Ейфелевої вежі разом із футбольними вболівальниками з Великої Британії та Нідерландів.

Багато студентів НУА пройшли лінгвостажування в Лілльському католицькому університеті: В. Дзिवоронюк (випуск 2006 р.), потім закінчив магістратуру в цьому навчальному закладі; Марина Зюзюїна, Вероніка Касьяненко, Ірина Полстянкіна (випуск 2005 р.); Тетяна Мусарова (випуск

2010 р.); Олена Безбородих (випуск 2015 р.); Ганна Шарая (випуск 2014 р.), яка отримала диплом магістра Лілльського університету.

Усі студенти, які проходили мовне стажування, вивчали предмети за вибором, серед яких була рідна мова. Викладав цей предмет професор Лілльського університету, який пізніше очолив департамент з питань культури, Бернар Жоліо, справжній знавець мови, літератури, кінематографа, професіонал та інтелектуал, що під час візиту у відповідь до НУА навесні 1999 року, очолив групу французьких ліцеїстів. Уперше аудиторії та класи рекреації, спортзал, буфет і їдальня наповнилися французькою мовою. Бернар не лише супроводжував французьких ліцеїстів, а й проводив уроки в СЕПШ, читав лекції на факультеті «Референт-перекладач», з цікавістю та задоволенням відвідував екскурсії Слобожанщиною, обмінюючись своїми знаннями як із французькими, так і з українськими школярами. А скільки щастя та посмішок, взаємної дружби принесла поїздка до Старого Салтова!

І студенти, викладачі та вчителі спілкувалися французькою, українською, змішаною, мовою жестів. Атмосфера дружби, інтересу і повного взаєморозуміння панувала в нашій команді!

Про всі міжнародні контакти Академії, навіть щодо однієї країни, розповісти в одному матеріалі неможливо. Адже ці зв'язки багатогранні й багаторічні. НУА – партнер багатьох закордонних університетів, ліцеїв, організацій і фірм. Щороку в роботі перебувають договори про співпрацю з 25–30 міжнародними партнерами. Студенти стажуються не тільки у Франції, а й у Німеччині, Швеції, Польщі, США, проходять практику в Туреччині, Албанії, Греції, Болгарії. Усе хіба перелічиш, тим паче за такий великий період історії НУА, як 30 років!

Але «французька сторінка» в цьому контексті посідає особливе місце, відіграє особливу роль, у неї свій, особливий французький шарм.

Виділимо кілька принципів інтернаціоналізації мови.

1. Поглиблене вивчення.

Замість механічного запам'ятовування правил і слів, студент повинен розуміти, як і коли їх використовувати. Механічне запам'ятовування – це поверхневий процес, коли інформація зберігається в пам'яті на короткий час. На відміну від цього, інтернаціоналізація передбачає глибоке розуміння матеріалу, його аналіз, рефлексію та зв'язок з вже існуючими знаннями.

## 2. Повторення в різних контекстах.

Використання мовних структур у різних ситуаціях сприяє їх глибокому засвоєнню. Студент повинен бути активним учасником навчального процесу, ставити питання, аналізувати інформацію та взаємодіяти з нею.

## 3. Активне використання мови.

Розмовна практика, письмо, читання та слухання – всі ці активності допомагають інтернаціоналізувати мовний матеріал. Додамо, що зв'язок з попередніми знаннями відіграє значну роль у цьому процесі, оскільки нова інформація легше засвоюється, коли її можна пов'язати з вже відомою інформацією. Активне використання мови сприяє і гнучкості мислення. З інтерналізованими знаннями ми можемо легко адаптуватися до нових ситуацій, використовуючи їх як основу для прийняття рішень.

## 4. Занурення в мовне середовище.

Спілкування з носіями мови – є найефективнішим способом інтернаціоналізації у вивченні іноземних мов, що підвищує мотивацію. Глибоке розуміння матеріалу збільшує нашу впевненість у собі та мотивацію до подальшого навчання.

Залучення носіїв мови є одним з найбільш ефективних способів навчання іноземної мови. Це дає студентам можливість вивчати мову в натуральному середовищі, отримуючи практичні навички в діалогах та конверсаціях з носіями мови, студенти мають змогу практикувати мову у різних комунікативних ситуаціях та здобувати необхідні навички для спілкування.

Розробка діалогів та ситуацій, які близькі до реального життя, дозволяє студентам бути більш зацікавленими та залученими в процесі навчання. Крім того, конверсація з носіями мови сприяє вдосконаленню навичок аудіювання

та розуміння речення, а також підвищує мотивацію до навчання французької мови. В діалогах та конверсації студенти мають можливість практикувати навички усного мовлення, вирішувати комунікативні задачі та засвоювати необхідну лексику та граматику. Також можна залучати технології, такі як мультимедійні матеріали, відео, аудіо та інтерактивні програми, щоб.

#### 5. Використання аутентичних матеріалів.

Фільми, музика, книги, віртуальні екскурсії, театральні вистави та концерти допомагають засвоїти мову в її природному контексті та зробити викладання більш динамічним і цікавим. Таке засвоєння мови на глибокому рівні передбачає розуміння культурних особливостей та нюансів.

#### 6. Мовні партнери.

Регулярні розмови з носіями мови можуть значно прискорити процес інтернаціоналізації. Наведемо приклад багаторічної співпраці з міжнародною школою французької мови «Azurlingua» (Ніцца, Франція), до якої їздили і, навіть, після повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну продовжують мовне стажування школярі та студенти НУА. В «Azurlingua» вони отримували і вдосконалювали свої знання в найкращих умовах, а після 24 лютого 2022 р. мають пільги від керівництва школи. Крім того, нам пощастило перебувати в самому центрі чудового регіону Франції – Лазурного берега, серед таких міст: Канни, Антіб, Жуан-ле-Пен, Монако, Грасс, Сен-Поль-де-Ванс, Сен-Тропе...

Ніколя Шартре, провідний викладач міжнародної школи французької мови «Azurlingua». Протягом 15 років викладає французьку студентам Народної Української Академії під час їхнього стажування у школі, володіє прогресивною методикою викладання французької, як іноземної (FLE). Під час пандемії COVID-19 і повномасштабної російської агресії проводить заняття онлайн зі студентами Академії по всім видам мовної діяльності на базі сучасних автентичних програм і підручників.

Співпраця продовжиться і в наступному навчальному році в різних форматах (планується стажування офлайн у міжнародній школі).

Зважаючи на вищесказане, можна виділити такі конкурентні переваги навчання в «Azurlingua»:

- заняття для дебютантів;
- знак якості, визнаний французькою державою;
- визнання університетів (співпраця з ними);
- 11 рівнів французької мови;
- забезпечення педагогічним матеріалом.

Можна підсумувати, що мовні школи трансформують стресову ситуацію на уроці в креативну обстановку вивчення мови. Завдяки цьому, заняття проходять у найсприятливішій для студентів атмосфері, що ефективно впливає на їхні успіхи в навчанні.

П'єр Бассе – давній друг НУА: на протязі 12 років співпрацює зі студентами і школярами Академії: двічі на рік приїздив до Харкова і проводив лекції й уроки за розкладом, за існуючою програмою, приймав участь у всіх академічних заходах. Завдяки йому делегація студентів і викладачів здійснила учбові подорожі до Нормандії, вивчаючи історію та культуру регіону в межах навчальної дисципліни «Країнознавство». Особливу увагу він приділяв заняттям з літератури Франції, усного та ділового спілкування.

З початком повномасштабної війни П'єр Бассе став головним волонтером в регіоні, відправляючи різну гуманітарну допомогу в Харків, продовжив викладання онлайн і участь у позакласних заходах. В минулому, П'єр Бассе – директор школи, в сучасному житті займає посаду аташе з культури в мерії міста Кольвіль-сюр-Мер, департаменту Кальвадос.

Мадам Дюфур, мер міста Трев'єр, департамент Кальвадос, Франція. В березні 2022 р. під час повномасштабного вторгнення прийняла в своєму містечку українські сім'ї, з турботою і любов'ю піклується їхнім життям, станом морального та фізичного здоров'я тощо. Треба додати, що мерія цього чарівного міста приймала біженців з Грузії, Сирії та Ірану. В 2022-23 навчальному році долучалася до проведення занять зі студентами факультету «Референт-Перекладач» Народної української академії, під час яких були



розглянуті питання адміністративного розподілу Франції, історичних фактів відкриття 2-го фронту на території Нормандії в 1944 р., сучасного життя школярів департаменту.

Мадам Дюфур готова до продовження співпраці з Академією, обговорюється можливість прийняти представників студентської молоді напередодні річниці відкриття 2-го фронту в 2024 р.

Відзначимо, що важливо підходити до викладання інноваційними методами з готовністю до крос-культурного спілкування та запобігання дискримінації, адаптуючи методи до потреб студентів та забезпечуючи рівність можливостей у навчанні. Також важливо проводити ефективну оцінку розвитку навичок студентів, щоб забезпечити їхню постійну подальшу підвищення рівня володіння французькою мовою та спадщиною франкомовних країн.

Наприклад в нашому навчальному закладі була розглянута необхідність вивчення лінгвокраїнознавства Франції для формування сучасного соціокультурного портрета студента ХХІ століття. Виявлено й обґрунтовано необхідність використання міжкультурної взаємодії, яка стає все більш актуальною у сфері вищого лінгвістичного утворення багатьох країн світу, в тому числі й нашої країни, розглянуто цілі й етапи викладання лінгвокраїнознавства Франції для розвитку світогляду майбутніх філологів, відображено наявність міжпредметних зв'язків при вивченні даної дисципліни, доповненням якої є робота лінгвокраїнознавчого кружка «Франція... з глибини століть».

Отже, інтернаціоналізація мови – це не просто вивчення правил і слів, але глибоке засвоєння мови як системи для комунікації. Цей підхід може зайняти більше часу на початкових етапах, але він гарантує стійкі та тривалі результати у майбутньому.

Інтернаціоналізація навчання – це ключ до глибокого засвоєння знань та їх ефективного використання у житті. Це не лише процес навчання, але й спосіб життя, який дозволяє нам постійно розвиватися та вдосконалюватися.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дебич, М. А. (2017). *Інтернаціоналізація вищої освіти: світовий досвід*. Суми: Університетська книга, 290 с.
2. Калінічева, Г. І. та ін. (ред.). (2018). *Інтернаціоналізація вищої освіти України: концептуальні засади, здобутки, проблеми, перспективи розвитку*. Вінниця: ФОП Корзун Д. Ю., 320 с.
3. Клімова, Г. П. (2021). Інтернаціоналізація вищої освіти в умовах глобальних викликів. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого*, 1 (48), с. 185–205.
4. Нітенко, О. В. (2015). Інтернаціоналізація вищої освіти як фактор розвитку університету. *Освітологічний дискурс*, 2 (10), с. 205–216.
5. Dlaska, A. (2012). The Role of Foreign Language Programmes in Internationalising Learning and Teaching in Higher Education. *Teaching in Higher Education*, 18 (3), pp. 260–271.

## ЗМІСТ

Вступ.....	3
<i>Бочарникова Т. Ф.</i> Зміст і структура професійної мобільності викладача: теоретичний аспект.....	6
<i>Бочарникова Т. Ф.</i> Формування професійної мобільності майбутнього філолога-перекладача як передумова його конкурентоспроможності на ринку праці.....	15
<i>Паненко І. О., Якуніна А., Пономарьов Д.</i> Досвід студентської мобільності як передумова професійної успішності .....	20
<i>Бочарникова Т. Ф.</i> Мультимедійні засоби як фактор впливу на формування професійної мобільності майбутніх філологів-перекладачів.....	40
<i>Бочарникова Т. Ф., Лембик С.О.</i> Формування професійної спрямованості майбутніх філологів-перекладачів у дистанційному навчанні.....	45
<i>Яріз Н. О.</i> Академічна мобільність в контексті процесів інтернаціоналізації вищої освіти на іберо-американському просторі.....	51
<i>Яріз Є. М.</i> Реалізація права на академічну мобільність студентами українських закладів вищої освіти.....	69
<i>Закринична Н.І., Шмакова Л. М.</i> Мобільність студентів та деякі аспекти викладання німецької мови як другої іноземної у період невизначеності.....	84
<i>Ануфрієва І. Л.</i> Інтернаціоналізація у вивченні іноземних мов.....	107

*Наукове видання*

**Формування професійної мобільності суб'єктів  
освітнього процесу в умовах мультилінгвальної  
підготовки**

*Монографія*

В авторській редакції

Відповідальна за випуск Т. Ф. Бочарникова

Підписано до друку 24.05.2021. Формат 60x84/16.  
Папір офсетний. Гарнітура «Таймс». Друк офсетний.  
Ум. друк. арк. 7. Обл.-вид. арк. 7,2.

План 2023/24 навч. р., поз. № 1 в переліку робіт кафедри

Видавництво Народної української академії  
Свідоцтво № 1153 від 16.12.2002.  
Надруковано у видавництві Народної української академії  
Україна, 61000, Харків, МСП, вул. Лермонтовська, 27.